

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL YARDIM POLİTİKALARININ İŞLEYİŞ SİSTEMİ VE ETKİLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ: IĞDIR İLİ KIRSAL ALAN ÖRNEĞİ**

Osman Doğan BULUT

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARIM EKONOMİSİ

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

KASIM 2022

ANTALYA

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL YARDIM POLİTİKALARININ İŞLEYİŞ SİSTEMİ VE ETKİLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ: IĞDIR İLİ KIRSAL ALAN ÖRNEĞİ**

Osman Doğan BULUT

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARIM EKONOMİSİ

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

KASIM 2022

ANTALYA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL YARDIM POLİTİKALARININ İŞLEYİŞ SİSTEMİ VE ETKİLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ: IĞDIR İLİ KIRSAL ALAN ÖRNEĞİ

Osman Doğan BULUT
TARIM EKONOMİSİ
ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

Bu tez 04/11/2022 tarihinde jüri tarafından **Oybirliği** / **Oyçokluğu** ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Cengiz SAYIN (Danışman)
Doç. Dr. Yakup Erdal ERTÜRK
Doç. Dr. Makbule Nisa MENCET YELBOĞA
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TAŞCIOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Hamidou Taffa ABDOULAZIZE

ÖZET

SOSYAL YARDIM POLİTİKALARININ İŞLEYİŞ SİSTEMİ VE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: IĞDIR İLİ KIRSAL ALAN ÖRNEĞİ

Osman Doğan BULUT

Doktora Tezi, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Cengiz SAYIN

Kasım 2022; 100 sayfa

Ülkeler kendi dinamiklerine ve kültürel yapısına uygun olarak yoksullukla mücadelede kamu sosyal yardım uygulamalarını kullanmaktadır. Türkiye’de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve belediyeler, kamu sosyal yardım programlarını yürüten temel kurumlardır. Sosyal yardım uygulamalarına yönelik olarak pek çok problemin (yardım programlarının belirlenmesi, yararlanma kriterlerinin seçilmesi, bütçe kaynakları, duyuru ve arşivleme yöntemleri vd.) varlığı literatürde yer almaktadır. Bu araştırmada, kırsal alan kamu sosyal yardım uygulaması incelenerek aksayan yönlerinin ortaya konulması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda sosyal yardım işleyiş sistemi belirlenmiştir. Bunun yanında hanehalkı yardım gelir oranı ve muhtaçlık düzeyleri hesaplanmış, etkileyen faktörler belirlenmiştir.

Bu araştırmada iki farklı hedef grupta yüz yüze görüşmeye dayalı anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Birinci grup, kamu sosyal yardımlardan yararlanan hanelerden oluşmaktadır. İkinci grup ise Iğdır ilinde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve belediyeler oluşmaktadır. Iğdır il sınırları içerisinde kırsal alanda ikamet eden ve sosyal yardım alan hanelerden kartoplu örnekleme yöntemi ile belirlenen 210 hane ile yararlanıcı anketi yapılmıştır. Iğdır il merkez ve ilçelerinde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve belediyeler ile yönetici anketi yapılmıştır. Sosyal yardımdan yararlanan hanelerin sosyo-ekonomik özellikleri ve sosyal yardım sisteminin temel özelliklerinin belirlenmesinde tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Hanehalkı yardım gelir oranını etkileyen faktörlerin belirlenmesinde çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılırken hanehalkı sosyal yardım muhtaçlık düzeylerini etkileyen faktörleri belirlemek için sıralı lojistik regresyon analizi kullanılmıştır.

Araştırma bulgularına göre; kamu sosyal yardımlarından yararlanan hanelerin %46,7’si az muhtaç, %28,6’sı muhtaç ve %24,8’i çok muhtaç kategorisinde yer almaktadır. Yapılan sıralı lojistik regresyon analizinin sonucuna göre; hanehalkının yardıma muhtaçlık düzeyi üzerinde; hane reisinin medeni durumu, hanede çalışan kişi sayısı ve hanenin aldığı yardım grubu değişkenlerinin anlamlı etkisi olduğu saptanmıştır ($p<0,01$). Yardım alan hanenin yoksulluk tuzağından kurtarılabilmesi için en az bir bireyin çalışma hayatına kazandırılması büyük önem ve öncelik taşımaktadır. Hane reisinin yaşı, ikamet edilen ilçe ve ikamet edilen yerin statüsü (mahalle/köy) değişkenlerinin muhtaçlık düzeyi üzerine anlamlı etkisi yoktur ($p>0,05$). Iğdır ili için hazırlanan yardım programlarında ilçelere göre programlarda farklılaşmaya gidilmesine gerek olmadığı belirlenmiştir. Sosyal yardım yöneticileri ile yapılan anket verilerine göre yardım yapan kamu kurumları arasında koordinasyonun yetersizliği ve yerel

yönetimlerde mevzuat eksikliği bulunduğu saptanmıştır. Yararlanıcıların %95,2'si sosyal yardımlardan memnun olmasına karşılık sadece %17,1'i sosyal yardımları yeterli bulmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve belediyelerin kullanabileceği ortak bir Sosyal Yardım Bilgi Sistemi'ne acilen ihtiyaç duyulduğu saptanmıştır. Bu sisteme tüm kamu kurumları ve sosyal yardım konulu tüm sivil toplum kuruluşlarının dâhil edilmesi, ülke geneli uygulanan kamu sosyal yardım sisteminin daha sağlıklı işlemesine katkı sağlayacaktır. Böylece mevcut yardımların yeterlilik durumları daha sağlıklı incelenecek ve gerekirse uygulanan yardım programı türlerine göre ödemelerin de iyileştirilmesi daha kolay sağlanabilecektir. Diğer yandan mevzuat eksikliği görülen ilçe belediyelerinin varlığından hareketle Bakanlıkça sosyal yardımların işleyişine yönelik ortak bir Sosyal Yardım Rehberi hazırlanması gereği öne çıkmaktadır.

ANAHTAR KELİMELEER: Sosyal yardımlar, Kamu Sosyal yardım sistemi, Yardım gelir oranı, Muhtaçlık düzeyi, Çoklu doğrusal regresyon analizi, Sıralı lojistik regresyon analizi, Iğdır, Türkiye

JÜRİ: Prof. Dr. Cengiz SAYIN

Doç. Dr. Yakup Erdal ERTÜRK

Doç. Dr. Makbule Nisa MENCET YELBOĞA

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TAŞCIOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Hamidou Taffa ABDOULAZIZE

ABSTRACT

EVALUATION OF SOCIAL ASSISTANCE POLICIES WORKING SYSTEM AND ITS EFFECTS: A CASE STUDY OF IGDIR PROVINCE RURAL AREA

Osman Doğan BULUT

Doctorate Thesis, Department of Agricultural Economics

Supervisor: Prof. Dr. Cengiz SAYIN

November; 100 pages

Countries use public social assistance practices in the fight against poverty in accordance with their own cultural structure. In Turkey, basically, public social assistance is carried out through the municipalities and Social Assistance and Solidarity Foundations. The existence of many problems (determination of aid programs, selection of benefit criteria, budget resources, announcement and archiving methods, etc.) regarding social assistance practices is included in the literature. In this study, it is aimed to examine the rural area public social assistance application and to reveal its failing aspects and to develop solution proposals. For this purpose, the social aid functioning system has been investigated. In addition, household assistance and income ratio and assistance benefit level have been calculated and effective factors have been determined.

In this research, a questionnaire based on face-to-face interviews was conducted with two different target groups. The first group consists of households benefiting from public social assistance. The second group consists of the executives of the public social assistance system. Snowball sampling method was preferred for first group. 210 beneficiary surveys were conducted with households residing in rural areas and receiving social assistance within the provincial borders of Igdir. In addition, a total of 8 administrator surveys were conducted with the municipalities and Social Assistance and Solidarity Foundations in Igdir city centre and its districts. Descriptive statistics were used to determine the socio-economic characteristics of the households benefiting from the assistance and the basic characteristics of the social assistance system. While multiple regression analysis was used to determine the factors affecting the household aid income ratio, ordinal logistic regression analysis was used to determine the factors affecting the household social assistance benefit level.

According to the research findings, 46,7% of the households benefiting from public social assistance are in the category of less need, 28,6% are in needy and 24,8% are in the very needy category. According to the results of the ordered logistic regression analysis; It was determined that the marital status of the household head, the number of individuals working in the household and the help group variables received by the household had a significant effect on the level of neediness of the household ($p < 0,01$). It is of great importance and priority to bring at least one individual into working life by public assistance in order to save the households receiving aid from the trap of poverty. The variables of age of the household head, the district of residence and the status of the place of residence (neighbourhood/village) have no significant effect on the level of

neediness ($p>0,05$). It has been determined that there is no need to differentiate the programs according to the districts in the aid programs prepared for the province of Iğdir. Social Assistance and Solidarity Foundations and municipalities are the main institutions that carry out public social assistance programs. According to the survey data conducted with social assistance administrators, it has been determined that there is insufficient coordination among public institutions that provide aid and there is a lack of legislation in local governments. While 95,2% of the beneficiaries are satisfied with the social assistance, only 17,1% find the social assistance sufficient. It has been seen that a common information system that can be used by Social Assistance and Solidarity Foundations and municipalities is necessary. The inclusion of all public institutions and non-governmental organizations in this system will contribute to the healthier functioning of the country-wide public social assistance system. It is necessary to improve the payments according to the program types by examining the adequacy status of the aids. A guide document for the functioning of social assistance should be prepared and delivered by the relevant ministries to the district municipalities where there is a lack of legislation.

KEYWORDS: Social aids, Public social assistance system, Assistance and income ratio, Assistance benefit level, Multiple linear regression analysis, Ordinal logistic regression analysis, Iğdir, Turkey

COMMITTEE: Prof. Dr. Cengiz SAYIN

Assoc. Prof. Dr. Yakup Erdal ERTÜRK

Assoc. Prof. Dr. Makbule Nisa MENCET YELBOĞA

Asst. Prof. Dr. Yavuz TAŞCIOĞLU

Asst. Prof. Dr. Hamidou Taffa ABDOULAZIZE

ÖNSÖZ

Türkiye’de sosyal yardımlar genel olarak mutlak yoksulluk hesabı ile hesaplanan muhtaçlık sınırı ve yardım programlarının özelliklerine göre belirlenen ek kriterler ile yapılmaktadır. Muhtaçlık düzeylerinin belirlenmesi konusunda eksiklerin olduğu literatürde birçok araştırma ile ortaya konulmuştur. Bu nedenle Türkiye’de sosyal yardım politikalarının işleyiş sistemini incelemek ve muhtaçlık düzeyinin tespitine dönük yöntemin Iğdır ili kırsal alan örneğinde uygulamasını yapmak tez çalışmasının ana amacı olarak belirlenmiştir.

Literatüre yapılacak katkının yanında serhat şehir Iğdır’a da katkı sağlamak adına bu konuyu Iğdır ili genelinde çalışmam için beni yönlendiren, tüm doktora sürecim boyunca ve özellikle tez hazırlama aşamasında desteklerini esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Sayın Prof. Dr. Cengiz SAYIN’a, asistanlık ve tez yazım süreci boyunca önerileri ve destekleriyle katkı sağlayan çok değerli hocam Doç. Dr. Yakup Erdal ERTÜK’e, tez yazım aşamasında fikir ve görüşleriyle katkı sağlayan kıymetli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TAŞCIOĞLU ve Dr. Öğr. Üyesi Hamidou Taffa ABDOULAZIZE’ye sonsuz teşekkür ederim.

Tezimin alan çalışmasında ihtiyaç sahibi hanehalklarına ulaşabilmem için Iğdır ili SYDV inceleme personeli ile ortak çalışma yapmama izin veren Iğdır Vali Yardımcısı Sayın Yusuf CANKATAR’a, Iğdır il ve ilçelerinde bulunun tüm SYDV personellerine, Iğdır merkez ve ilçe belediyelerinde sosyal yardım uygulamaları ile ilgili olarak tez çalışması kapsamında görüşmeyi kabul eden belediyelerin yetkili personellerine teşekkür ederim.

Tüm eğitim hayatım boyunca büyük fedakarlıklar göstererek beni desteklemiş olan biricik annem Ülker BULUT ve babam Aydın BULUT’a, tezimin her aşamasında yanımda olan ve bana sürekli moral veren sevgili eşim Şule BULUT’a saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	v
AKADEMİK BEYAN	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Önemi, Amacı ve Kapsamı	4
1.2. Araştırma Hipotezi	5
2. KAYNAK TARAMASI.....	6
3. MATERYAL VE METOT	11
3.1. Materyal.....	11
3.1.1. Araştırma alanı.....	11
3.1.2. Araştırmanın materyali	11
3.2. Metot	12
3.2.1 Veri derleme metodu	12
3.2.2. Veri analiz metodu.....	13
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	20
4.1. Tanımlar	20
4.1.1. Yoksulluk.....	20
4.1.2. Sosyal politikalar	26
4.2. Sosyal Yardım Uygulamaları	28
4.2.1. Dünya’da sosyal yardım uygulamaları	28
4.2.2 Türkiye’de sosyal yardım uygulaması.....	32
4.2.2.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	33
4.2.2.2. Belediye sosyal yardım programları	40
4.3. Alan Araştırması Bulguları	41
4.3.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları’na ilişkin bulgular	41
4.3.2. Belediye sosyal yardım uygulamalarına ilişkin bulgular.....	49
4.3.3. Sosyal yardım yararlanıcılarına (Hanelere) ilişkin bulgular	54

4.3.4. Hanehalkı yardım - gelir oranı, muhtaçlık düzeyi ve ilişkili faktörler	68
4.3.5. Çoklu doğrusal regresyon analizi: Yardım/gelir oranını etkileyen faktörlerin belirlenmesi.....	71
4.3.6. Sıralı lojistik regresyon analizi: Muhtaçlık düzeyini etkileyen faktörlerin belirlenmesi.....	78
4.3.7. Iğdır ili örneğinde “kamu sosyal yardım işleyiş sisteminin” belirlenmesi ..	81
4.3.7.1. Yararlanıcı haneler açısından kamu sosyal yardım sistemi	81
4.3.7.2 Kamu sosyal yardım uygulamasına ilişkin yönetici anket verileri	83
4.3.7.3. Kamu sosyal yardım sisteminin genel işleyiş yapısı	84
5. SONUÇLAR	86
6. KAYNAKLAR	90
7. EKLER.....	100
ÖZGEÇMİŞ	

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Sosyal Yardım Politikalarının İşleyiş Sistemi ve Etkilerinin Değerlendirilmesi: Iğdır İli Kırsal Alan Örneği” adlı bu çalışmanın, akademik kurallar ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını belirtir, bu tez çalışmasında bana ait olmayan tüm bilgilerin kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

04/11/2022

Osman Doğan BULUT

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

%	: Yüzde
TL	: Türk Lirası
\$	: Dolar
,	: Ondalık ayıracı olarak kullanılmıştır

Kısaltmalar

AB	: Avrupa Birliği
ADEM	: Aile Destek Merkezi
AÜ	: Asgari Ücret
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ASDEP	: Aile Sosyal Destek Programı
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AÇSHB	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BKM	: Binyıl Kalınma Hedefleri
BSYS	: Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi
CİMER	: Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkez
ÇDRM	: Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli
EKKY	: En Küçük Kareler Yöntemi
EUROSTAT	: Avrupa İstatistik Ofisi
DB	: Dünya Bankası
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GSMH	: Gayrisafı Milli Hasıla

GSYH	: Gayrisafi yurt içi hasıla
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
HMB	: Hazine ve Maliye Bakanlığı
KB	: Kalkınma Bakanlığı
IGE	: İnsani Gelişmişlik Endeksi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyonu
SED	: Sosyal ve Ekonomik Destek
SBB	: Strateji ve Bütçe Başkanlığı
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SGP	: Satın Alma Gücü Paritesi
SHM	: Sosyal Hizmet Merkezi
SKH	: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
SLRM	: Sıralı Lojistik Regresyon Modeli
SODAM	: Sosyal Dayanışma Merkezleri
STB	: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
ŞEY	: Şartlı Eğitim Yardımı
ŞSY	: Şartlı Sağlık Yardımı
SERKA	: Serhat Kalkınma Ajansı

SOYBİS	: Sosyal Yardımlar Bilgi Sistemi
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SYGM	: Sosyal Yardımlaşma Genel Müdürlüğü
STK	: Sivil Toplum Kurumu
ŞEY	: Şartlı Eğitim Yardımı
ŞSY	: Şartlı Sağlık Yardımı
ŞNT	: Şartlı Nakit Transferi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
YAG	: Toplam Aylık Gelir
TAY	: Toplam Aylık Yardım
YGO	: Yardım Gelir Oranı
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofisi
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
WFP	: Dünya Gıda Programı
WID	: Dünya Eşitsizlik Veri Tabanı

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Sosyal politikaların işleyiş sistemi.....	2
Şekil 3.1. Hanehalkı muhtaçlık düzeyi grafiği.....	15
Şekil 4.1. Tek seferlik yardımların kullanım düzeyleri (%)	60
Şekil 4.2. Düzenli yardımların hanelere göre kullanım düzeyleri (%)	61
Şekil 4.3. Kamu sosyal yardım sisteminin Iğdır ili örneğinde işleyiş yapısı.....	85

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. Özellik ve kabul kriterlerine göre sosyal politika araçları.....	3
Çizelge 1.2. Sosyal yardım sağlayıcıları.....	4
Çizelge 2.1. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar (2011-2012).....	6
Çizelge 2.2. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar (2013-2014).....	7
Çizelge 2.3. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar (2015-2017).....	8
Çizelge 2.4. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar (2018-2019).....	9
Çizelge 2.5. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar (2020)	10
Çizelge 3.1. Sosyal yardım yararlanıcısı anket sayısının bölgelere göre dağılımı	12
Çizelge 3.2. Sosyal yardım yürütücüsü anket sayısının bölgelere göre dağılımı	13
Çizelge 3.3. Amaca yönelik analiz ve veri toplanma yöntemleri	13
Çizelge 3.4. Yardım/gelir oranına göre muhtaçlık düzeyinin belirlenmesi	14
Çizelge 4.1. Hanehalkı kullanılabılır gelire göre Gini katsayısı.....	21
Çizelge 4.2. Yoksulluk sınırı, yoksul sayıları, yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı.....	24
Çizelge 4.3. Ana gruplara göre sosyal yardım programları (2021)	35
Çizelge 4.4. Türkiye’de kamu sosyal yardım istatistikleri	38
Çizelge 4.5. Sosyal yardım programlarına göre yararlanıcı sayısı ve harcama düzeyi ..	40
Çizelge 4.6. Vakıfların sosyal yardım programları hakkında genel bilgiler.....	42
Çizelge 4.7. Kriterlerine göre vakıfların sosyal yardım programları.....	44
Çizelge 4.8. Vakıf sosyal yardımlarının duyuru ve arşivleme yöntemleri	45
Çizelge 4.9. Vakıf sosyal yardım programları başvuru ve değerlendirme süreci.....	47
Çizelge 4.10. Vakıfların sosyal yardım finansman kaynağı ve yasal yapısı.....	48
Çizelge 4.11. Vakıf sosyal yardımlarına ilişkin diğer konular	49
Çizelge 4.12. Belediyelerin sosyal yardımlarla ilgili yasal dayanakları.....	50
Çizelge 4.13. Kriterlerine göre belediyelerin sosyal yardım programları	51
Çizelge 4.14. Belediyelerin sosyal yardım uygulamalarıyla ilgili temel bilgiler	52
Çizelge 4.15. Belediyelerin sosyal yardım duyuru ve arşivleme yöntemleri	53
Çizelge 4.16. Belediye sosyal yardım programları başvuru ve değerlendirilme süreci..	53
Çizelge 4.17. Hanehalkı reisi sosyo-demografik özellikleri.....	55
Çizelge 4.18. Hanehalkı aile büyüklüğü	56
Çizelge 4.19. Yerleşim yeri özelliğine göre hanehalkı büyüklüğü.....	56
Çizelge 4.20. Hanehalkı eğitim durumu	57
Çizelge 4.21. Hanehalkı cinsiyet dağılımı	57
Çizelge 4.22. Hanehalkı medeni durum.....	57
Çizelge 4.23. Hanehalkı iş durumu.....	58
Çizelge 4.24. Hanehalkının üstsoy veya altsoy ile yaşama durumu	58
Çizelge 4.25. Hanehalkının yaşadığı konutun tipi ve mülkiyet durumu.....	59
Çizelge 4.26. Hanehalkı mal varlığı durumu	59
Çizelge 4.27. Vakıf bütçesinden haneye yapılan tek seferlik yardımlar.....	60
Çizelge 4.28. Merkezi bütçeden hanelere yapılan düzenli yardımlar	62
Çizelge 4.29. Bölgelere göre hanehalkı aylık gelir durumu	63

Çizelge 4.30.	Bölgelere göre hanelerin yararlandığı kamu sosyal yardım kaynakları ...	63
Çizelge 4.31.	Bölgelere göre hanelerin yararlandığı sosyal yardım çeşitleri	64
Çizelge 4.32.	Bölgelere göre hanehalkının yararlandığı kamu sosyal yardım tutarları..	65
Çizelge 4.33.	Bölgelere göre hanelerin yararlandığı kamu sosyal yardım çeşidi sayısı.	66
Çizelge 4.34.	Hane dışındaki diğer aile bireylerinin haneye yardım etme sıklığı	67
Çizelge 4.35.	Hane dışındaki diğer aile bireylerinin haneye sağladığı yardım tutarları.	67
Çizelge 4.36.	Yardım gelir oranının hesaplanması	68
Çizelge 4.37.	Sosyal yardım muhtaçlık düzeyinin hesaplanması	68
Çizelge 4.38.	Iğdır il geneli için hanehalkı yardım - gelir oranı düzeyleri	69
Çizelge 4.39.	Iğdır ilinde bölgelere göre hanelerin muhtaçlık düzeyi	69
Çizelge 4.40.	Muhtaçlık düzeyi ve sosyo-ekonomik özellikler arasındaki ilişki	70
Çizelge 4.41.	Sosyo-ekonomik değişkenlerin açıklaması.....	71
Çizelge 4.42.	Çoklu doğrusal regresyon modelindeki değişkenlerin açıklaması	72
Çizelge 4.43.	Çoklu doğrusal regresyon modelinin özeti	73
Çizelge 4.44.	ÇDRM katsayıları ve bağımsız değişkenlerin anlamlılık durumları	74
Çizelge 4.45.	ÇDRM'deki değişkenlerin korelasyon matrisi (n=170)	75
Çizelge 4.46.	ÇDRM'deki değişkenlerin kısmi ve yarı kısmi korelasyonu (n=170).....	76
Çizelge 4.47.	ÇDRM' de varyans enflasyon faktörü sonuçları	77
Çizelge 4.48.	Sıralı lojistik regresyon modelindeki değişkenlerin açıklaması	78
Çizelge 4.49.	SLRM'de paralellik varsayımı testi sonuçları	79
Çizelge 4.50.	SLRM'de varyans enflasyon faktörü sonuçları	79
Çizelge 4.51.	SLRM'de R^2 değeriyle uyum iyiliğinin incelenmesi	79
Çizelge 4.52.	SLRM'de model uyum bilgileri.....	80
Çizelge 4.53.	Sıralı lojistik regresyon modelinin sonuçları	81
Çizelge 4.54.	Yararlanıcı haneler açısından kamu sosyal yardım sistemine ilişkin bilgiler	82
Çizelge 4.55.	Kamu sosyal yardım uygulamasına ilişkin yönetici anket verileri	84

1. GİRİŞ

Yoksulluk tüm ülkelerin mücadele ettiği bir sorundur. Bu mücadelede ülkeler hem kendi iç dinamiklerine göre çözüm aramakta hem de kolektif yaklaşım sergileyerek diğer ülkelerle birlikte çözüm arayışına girmektedir. Kolektif yaklaşım bilgi transferi, küresel ve bölgesel hedeflere bağlı somut politika geliştirilmesi ve kaynak aktarılması gibi birçok olumlu katkıya sahiptir. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için kolektif yaklaşımın yoksullukla mücadelede önemi çok daha büyüktür. Bu nedenle yoksullukla mücadele Dünya Bankası (DB), Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası kurum ve kuruluşların öncelikli konuları arasında yer almaktadır.

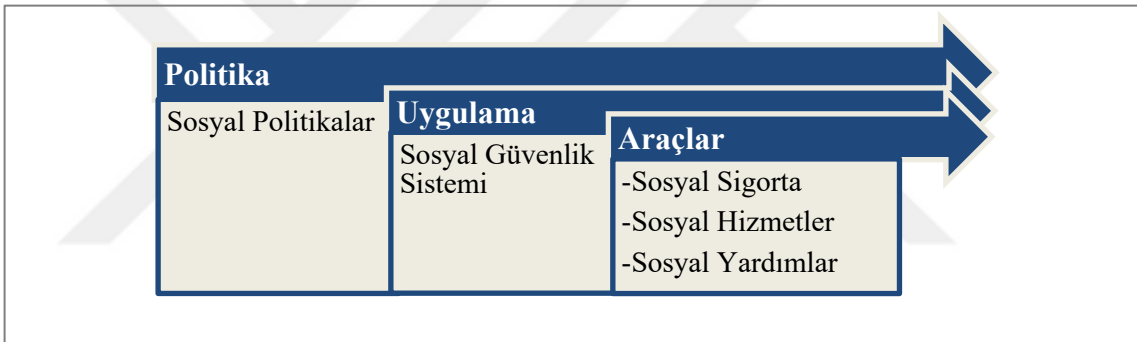
Çoğunlukla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde görülen yoksulluk gelişmiş ülkelerde de görülebilmektedir. Bu ülkelerde yoksulluğun kırsal yerleşim alanlarında yaşayan küçük toprak sahibi köylüler ile topraksız köylüler ve tarım işçileri arasında yoğun olduğu görülmektedir. Dünya’da yaşayan yoksul insanların yaklaşık dörtte üçü kırsal kesimde yaşamakta ve bunların tamamına yakını geçimini tarımsal faaliyetlerden sağlamaktadır (Öztürk 2008). Türkiye’de kırsal kesimde yoksulluk daha yaygındır (Kan ve ark. 2018). Çeşitli kriterlere göre yoksulluk verileri incelendiğinde kırsal kesimde ve tarım sektöründe yoksulluğun hala yüksek olduğu ve zaman içindeki değişimlerin de çok düşük düzeylerde olduğu ortaya çıkmaktadır (Çelik Ateş 2017). Günümüzde kırsal alanda yaşanan en büyük sorun yoksulluktur. Mutlak yoksulluk bakımından kırsal alanlarda yaşayan birey dezavantajlı olmasına rağmen, kırsal refah düzeyi görece daha dengeli olduğundan kırsal alanlarda yaşanan yoksulluk şehirlerdeki kadar göze çarpmamaktadır. Kırsal alandaki eğitim, sağlık, konaklama ve iş ile ilgili sorun alanlarına çözüm yeterince geliştirilemediği için kırsal ile şehirler arasındaki refah farkı daha fazla fark edilir seviyeye gelmiştir (Bıçkıcı 2011). Kırsal ve kentsel alanlar nüfusun büyüklüğü, mesken yoğunluğu, tarım dışı işlerde çalışanların nüfusa oranı gibi bazı kriterlere göre belirlenmektedir. Kırsal alanlar, nüfus yoğunluğunun düşük olduğu, iktisadi hayatın çoğunlukla tarıma dayandığı, toplumda geleneksel yapının egemen olduğu, sağlık hizmetleri ile eğitim seviyesinin düşük olduğu ve sosyo-kültürel olanakların yetersiz olduğu yaşam alanlarıdır (Örnek 2010).

BM tarafından 2000 yılında ilan edilmiş ve 2015’e kadar yerine getirilmesi planlanan uluslararası kalkınmaya katkıda bulunmayı amaçlayan Bin Yıllık Kalkınma Hedefleri (BKH) içerisinde ilk sırada, aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak vardır. 2000–2015 yılları arasında yürürlükte olan BKH’nin yerini 2015–2030 yıllarını kapsayan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) almıştır. BM üyesi ülke liderleri yoksulluğu dünyanın her yerinde ve tam anlamıyla ortadan kaldırmak için SKH kapsamında 17 küresel hedef üzerinde uzlaşarak evrensel eylem çağrısı yapmışlardır. On beş yıl boyunca politikalara ve fonlamalara rehberlik edecek SKH’nin ilk sırasında yoksullukla mücadele yer almaktadır. Her boyutuyla yoksulluğun ortadan kaldırılmasını sürdürülebilir kalkınmanın ayrılmaz bir parçası kabul eden BM üyesi ülkeler, yoksulluk ve açlığı bitirmek için ülke politikalarının geliştirilmesinde rehberlik etmektedir (UN 2000; UN 2015; UNDP 2021).

Sosyal güvenlik sisteminin işlemesi, sosyal devlet anlayışının ne kadar uygulandığıyla doğrudan ilişkilidir. Sosyal devlet olmadan sosyal güvenliğin var olduğu söylenilemez. Sosyal güvenlik sisteminin hangi düzeyde var olduğunun en somut göstergesi sosyal koruma harcamalarının Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH) içinde aldığı paydır. Avrupa İstatistik Ofisi (EUROSTAT) 2018 yılı verilerine göre; AB ülkeleri için

sağlık, emeklilik ve sosyal yardım harcamalarından oluşan sosyal harcamaların GSYH'ye oranı %27,6 olarak gerçekleşirken bu oran Türkiye için %11,9'dur. Türkiye'de 2020 yılı için 4,8 trilyon TL olan GSYH'nin %1,4'lük payı (69,5 milyar TL) sosyal yardım harcamaları için ayrılmıştır (SBB 2021; UNDP 2021; EUROSTAT 2021).

Anayasa'nın 2. maddesinde; "Türkiye Cumhuriyeti demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti" olduğu ibaresi yer almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal devlet ilkesi gereği sosyal politikalara paralel ve destekleyicisi olarak sosyal güvenlik sistemi geliştirilmiştir. Sosyal politika, refah ve refahın dağılımı ile ilgili tedbirler bütünüdür. Refah olgusunu bir bütün olarak kabul etmek ve politikaları bütüncül olarak yürütmek gerekmektedir. Sosyal güvenlik; sosyal devlet anlayışı gereği sosyal alanda var olan devletin oluşabilecek tehlikelere (hastalık, yaşlılık, kazalar, ölüm gibi fiziki olabileceği gibi, gelir yetersizliği gibi iktisadi de olabilir) karşı telafi sunması anlamına gelmektedir (Yazgan 1975; T.C. Anayasası 1982; Arıcı 1999; Özdemir 2017). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde her bireyin sosyal güvenlik hakkının olduğu yer almaktadır (İHEB 1948). Sosyal politika uygulaması olan sosyal güvenlik sistemi içerisinde; sosyal sigorta, sosyal hizmet ve sosyal yardımlar; sosyal politikalar işleyiş sisteminin üçlü sac ayağını oluşturmaktadır (Şekil 1.1).

Şekil 1.1. Sosyal politikaların işleyiş sistemi

Kaynak: Diliki 1980; İkizoğlu 2002; Yenihan 2018; Taşçı 2019

Sanayileşme ve kentleşme ile birlikte ortaya çıkan risklere karşı kişilere temel bir gelir güvencesi sağlamayı ve kişilerin sağlıklı bir yaşam sürmelerini hedefleyen bir politika uygulaması olarak ortaya çıkan sosyal güvenlik sistemi; çalışan ve gelir sahibi olan bireyleri sosyal sigorta programlarıyla, bunun dışında kalan bireyleri ise talepte bulunmaları koşuluyla sosyal yardım ve sosyal hizmet programları ile kapsamı altına almaktadır. Sosyal güvenlik sistemi, toplumdaki gelir dağılımı eşitsizliklerinin azaltılması ve yoksulluğun giderilmesi, toplumsal barış ve huzurun sağlanmasında oldukça önemli bir role sahiptir. Bu açıdan bakıldığında toplumsal dayanışmayı güçlendirici ve sağladığı haklar bakımından adil, etkili ve sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemi kurulması bir toplum için önem arz etmektedir. On birinci Kalkınma Planı Sosyal Güvenlik Sisteminin Sürdürülebilirliği Özel İhtisas Komisyonu (ÖİK) çalışmaları kapsamında hazırlanan raporda sosyal güvenlik sistemi ağırlıklı olarak sosyal sigortalar üzerine inşa edilmiş olsa da önümüzdeki dönemde sosyal yardım ve hizmetlerin ağırlıklı olarak politika alanları arasında yer alacağı öngörülmektedir (DPT 2018).

Sosyal politika araçları olan sosyal sigorta, sosyal hizmet ve sosyal yardımların birbirlerinden farklı olan özellikleri ve kabul kriterleri Çizelge 1.1'de gösterilmiştir.

Sosyal sigorta pirim esasına dayalı iken sosyal hizmet ve sosyal yardımların odağında bireylerin muhtaçlık durumları vardır. Sosyal hizmet ve sosyal yardım kavramları sıklıkla birbirine karıştırılmakta olup basitçe açıklamak gerekirse sosyal hizmetlerde bireyin bakımıyla ilgili bir muhtaçlık durumu varken sosyal yardımlarda muhtaçlık bireyin yoksulluğuyla ilgili olup birbirinin tamamlayıcısı olarak değerlendirilmelidir.

Çizelge 1.1. Özellik ve kabul kriterlerine göre sosyal politika araçları

Sosyal politika araçları	Özellikleri	Kabul kriterleri
Sosyal Sigorta	Prime dayalı	Her birey
Sosyal Hizmetler	Primsiz	Bakıma muhtaçlık
Sosyal Yardımlar	Primsiz	Yoksulluk

Kaynak: Dilik 1980; İkizoğlu 2002; Yenihan 2018, Taşçı 2019

Sosyal yardımlarda ana amaç ülkede elde edilen refahın adil şekilde ihtiyaç sahibi kitlelere dağıtılarak yoksullukla mücadele etmektir. Karşılıksız olarak yardımların yoksul kimselere verilmesi yoksullukla mücadelede kullanılan en yaygın yöntemlerden birisidir. Sosyal yardımlar, ihtiyaç sahibi kesimleri koruyarak toplumsal denge ve adaleti sağlamada sosyal politika aracı olarak kabul edilmektedir. Bu sosyal politika aracı, son yıllarda yoksullukla mücadelede alternatifsiz olarak kabul edilerek kamu yöneticileri tarafından sıklıkla uygulanmaktadır (Altan 2004; Coğurcu 2010; Önen 2010). Güven (2017) yaptığı çalışmada 2000 yılı sonrasında uygulanan politikaların ve uygulamaların belirlendiği Kalkınma Planları, Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji Belgesi, Kırsal Kalkınma Eylem Planları ve diğer referans dokümanları incelemiş olup bu politika ve uygulamaların beş temel hedef ekseninde şekillendiğini ifade etmiştir. Bunlar sırasıyla; kırsal kesimde yoksulluğun azaltılması, kırdan kente göçün azaltılması, kır kent arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması, kırsalda refahın yükseltilmesi, yerel kurumların beşeri ve kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesidir.

Sosyal yardımlar çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığıyla yoksul bireylere ulaştırılmaktadır. Sosyal yardım sistemi içerisinde sosyal yardım yararlanıcıları kadar, sosyal yardım sağlayıcıları da önemli bir yer teşkil etmektedir. Sağlıklı bir sosyal yardım sistemi için tüm paydaşların görev, yetki ve sorumluluklarının iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Çizelge 1.2’de Türkiye’de uygulanan sosyal yardımların işleyiş sistemi içerisinde sosyal yardım sağlayıcıları gösterilmiştir. Sosyal yardım sağlayıcıları dört ana kategoride değerlendirilebilir. Birinci olarak merkezi yönetim eliyle yapılan kamusal sosyal yardımları vardır. İkinci olarak belediyelerin yapmış olduğu yerel sosyal yardımlar bulunmaktadır. Üçüncü olarak; dernek, vakıf veya dini müesseselerin oluşturduğu sivil sosyal yardım bulunmaktadır. Son olarak işletmeler tarafından yapılan özel sektör sosyal yardımları bulunmaktadır (Taşçı 2019).

Çizelge 1.2. Sosyal yardım sağlayıcıları

Hukuki yapı	Sosyal yardım sağlayıcısı	Aktörler	Yararlanıcı
Devlet tüzel kişilik	Merkezi sosyal yardım	Bakanlık, valilik, kaymakamlık	Yoksul birey
Kamu tüzel kişilik	Yerel sosyal yardım	Belediyeler	
Özel hukuk tüzel kişilik	Sivil sosyal yardım	Sivil toplum kuruluşları	
	Özel sektör	İşletme	

Kaynak: Taşçı 2019

Türkiye’de kamu sosyal yardımları ulusal düzeyde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) bünyesindeki Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) tarafından yönetilmekte olup yerel düzeyde uygulayıcısı hali hazırda faaliyet gösteren 1.000 adet Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV)’dir. SYDV’ler illerde vali, ilçelerde kaymakamlar başkanlığında faaliyet göstermektedir Türkiye’de 2021 yılında 73,9 milyar TL sosyal yardım ASHB tarafından yapılmış olup bu rakam ülke geneli toplam kamu sosyal yardım tutarının %82’sini oluşturmaktadır (ASHB 2022a).

Türkiye’de 2021 yılı içerisinde toplam 5.903.515 hanehalkı sosyal yardımlardan yararlanmışır. Bu hanelerden 2.476.457 hane düzenli yardım, 5.276.998 hane geçici (periyodik olmayan) yardım almıştır. Hem düzenli hem de geçici yardımlardan yararlanan hanehalkı sayısı 1.849.940’dır (ASHB 2022b).

1.1 Araştırmanın Önemi, Amacı ve Kapsamı

Sosyal yardımlar yoksulluk ile mücadelede en çok kullanılan sosyal politika aracıdır. Özellikle iş imkanlarının kısıtlı olduğu az gelişmiş bölgelerde bu politika aracının öneminin daha çok artmaktadır. Yoksullukla mücadelede başarılı olunabilmesi için işlevsel bir kamu sosyal yardım sisteminin geliştirilmesi büyük öneme sahiptir. Bu çalışma sosyal yardım sisteminin işleyişi konusunda alan verilerine dayalı olarak Iğdır ilinde yapılan ilk çalışma olmaktadır. Sosyal yardımlarla ilgili olarak yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu muhtaçlık tespitinin yapılması konusunda eksikler olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışma ile ihtiyaç sahibi kişilerin muhtaçlık düzeylerinin belirlenmesini sağlayan metodun Iğdır ili örneğinde uygulaması yapılmıştır. Elde edilen araştırma verileri kullanılarak ülkede daha iyi bir sosyal yardım sisteminin tasarlanmasına katkı sağlayacak çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Bu çalışmada, sosyal yardım politika uygulamasının Iğdır ili kırsal alanında araştırılması planlanmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın amaçları şu şekildedir; sosyal yardım işleyiş sisteminin, hanehalkı sosyal yardım yararlanma oranının, sosyal yardım muhtaçlık düzeyinin, hanehalkı sosyal yardım yararlanma oranı ve sosyal yardım muhtaçlık düzeyini etkileyen faktörlerin belirlenmesidir.

1.2. Araştırma Hipotezi

Araştırmanın temel sorusu: “Kamu sosyal yardım sisteminin işleyişinde aksaklıklar var mıdır? Araştırma hipotezi aşağıda yer almaktadır:

H₀: Iğdır ili kamu sosyal yardım uygulamasında tüm sosyal yardım uygulayıcılarının ortak bir sosyal yardım veri ağı sistemi olmadığı için SYDV veya belediyelerden yardım alan hanehalklarının aldığı yardım çeşidi, sıklığı, toplam yardım tutarı, hanehalkının çalışma durumu, mal varlığı ve toplam geliri detaylı olarak tespit edilememektedir. Mevcut uygulamada kurumlar arası kopukluklar olup kurumlar ihtiyaç sahiplerinin tespitinde yetersizdir.

Mevcut sosyal yardım uygulama sisteminde eksikler vardır.

H₁: Iğdır ili kamu sosyal yardım uygulamasında sosyal yardım uygulayıcılarının (SYDV’ler ve belediyeler) ortak bir sosyal yardım veri ağı sistemi vardır. Sosyal yardım alan hanehalkının aldığı yardımların çeşidi, sıklığı, toplam tutarı ile hanehalkının çalışma durumu, mal varlığı ve toplam geliri detaylı olarak tespit edilmektedir. Mevcut uygulamada kurumlar birbirine entegre olup ihtiyaç duyulan bilgilerin tespiti hızlı ve doğru şekilde yapılmaktadır. Böylece, veriye dayalı olarak ihtiyaç sahipleri tespit edilmektedir.

Mevcut sosyal yardım uygulama sisteminde eksiklik yoktur.

2. KAYNAK TARAMASI

Daha önce yapılmış çalışmalar; “sosyal yardım politikaları, sosyal yardım uygulamaları, sosyal yardımların yönetilmesi, sosyal yardımların etkinliğinin analizi, sosyal yardımların sosyal refah üzerindeki etkisi, SYDV’lerin faaliyetlerinin incelenmesi, yoksulluk açısından sosyal yardımlaşma, sosyal yardımlar ve istihdama katılımın yoksulluk üzerindeki etkisi, sosyal yardımlardan yararlanmayı etkileyen faktörler, hanehalkı sosyal yardım yararlanma düzeyleri ve sosyal yardım yararlanma düzeyini etkileyen faktörler” konularını içermektedir. Yapılmış önceki çalışmalar yıllara göre çizelgeler ile sunulmuştur.

Çizelge 2.1. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar (2011-2012)

Yayın yılı	2011
Yazar	Aydın Apaydın
Araştırma adı	Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Sosyal Yardımlar; Altındağ Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakfı Örneği (Yüksek Lisans Tezi)
Araştırmanın amacı	Sosyal yardımların yoksulluğun ortadan kaldırılması veya hafifletilmesi için çalışma şeklini ortaya koymak. Sosyal yardımların yoksulların yaşamlarını hangi yönlerde etkilediğini belirlemek.
Veri ve metodolojisi	Amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenen 25 Sosyal yardım faydalanıcısı ve SYDV personeli ile yapılan anket çalışmasına dayalı birincil veriler kullanılmıştır.
Bulgular ve sonuç	Nakit ve ayni desteklerin yoksulluğun azaltılmasında etkisi olduğu ancak yararlanıcıları yoksulluk konumundan kurtarmamaktadır. Sosyal yardım programlarının ulaşılabilirlik, yoksulluk ve yoksul tanımlarının geliştirilmesi açısından düzenleme yapılması gerekmektedir
Yayın yılı	2012
Yazar	Şahin Çetinkaya
Araştırma adı	Türkiye’de sosyal yardımlaşma müessesesi: Durum analizi, sorunlar ve çözüm önerileri (Doktora tezi)
Araştırmanın amacı	“Büyümede Süreklilik” ve “Gelir Farkının Azaltılması” konularına dayalı yoksullukla mücadele politikalarının planlanması esasına göre bir model önerisi hazırlanmıştır.
Veri ve metodolojisi	Araştırma konusuna ilişkin ikincil veriler kullanılarak mevcut durum analizi yapılmış ve sosyal yardımların işleyişine yönelik bir model önerisinde bulunulmuştur.
Bulgular ve sonuç	Sosyal Hizmet kurumlarını tek çatı altında toplamak amacıyla "Sosyal Yardımlar Bakanlığı" adıyla bir bakanlık kurulması ve tek bir “Sosyal Yardım Yasası” çıkarılması gerekmektedir. Vakıflar, Sosyal Yardım amaçlı dernekler vb. tüm kamu yardım kurumları kurulacak bakanlığa bağlanmalıdır.

Çizelge 2.2. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar (2013-2014)

Yayın yılı	2013
Yazar	Ahmet Tunç
Araştırma adı	Türk kamu yönetiminde sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının etkinliği: TRB1 bölgesinde bir araştırma (Doktora Tezi)
Araştırmanın amacı	Sosyal yardımların etkinliğini ölçmeyi amaçlamaktadır.
Veri ve metodolojisi	Anket çalışmasına dayalı birincil veriler kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme tekniği ile belirlenmiş 489 yardım alan aile ve 272 hizmet veren sorumlularla saha çalışması yapılmıştır. Verilerin analizinde frekans, yüzde değerler ve çapraz tablolar kullanılmıştır
Bulgular ve sonuç	Sosyal yardımların ihtiyaç sahiplerini yoksulluk sarmalında kurtarmağı belirtilmiştir. Aksine, yoksulluk probleminin derinleşmesine neden olduğu ifade edilmiştir.ASPB'nin hem isminin hem de çalışma yapısı yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.
Yayın yılı	2014
Yazar	Hüsamettin Çetin
Araştırma adı	Türkiye'de sosyal hizmetler ve sosyal yardımların yeniden yapılanması üzerine bir değerlendirme (Doktora Tezi)
Araştırmanın amacı	Sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar alanında merkezi ve yerel yönetimler, STK'lar ve özel sektördeki yöneticilerin mevcut durumu ile yeniden yapılanması konusundaki düşünce, görüşlerinin belirlenmesi.
Veri ve metodolojisi	Yerel yönetim, sivil toplum örgütleri özel sektördeki sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar alanında 108 yönetici ile anket çalışmasına dayalı birincil veriler kullanılmıştır. Verilerin analizinde frekans dağılımları, ortalama ve standart sapma değerleri kullanılmıştır.
Bulgular ve sonuç	Türkiye'de sosyal hizmetler (%93,5) ve sosyal yardımların (%74,8) merkezi yönetimlerin sorumlu olması gerektiğini araştırma kapsamında bireyler ifade etmiştir. Tüm kamu sosyal yardım sağlayıcıları arasında koordinasyon ve işbirliğini artırılması gereklidir.
Yayın yılı	2014
Yazar	Sevgi Işık Erol
Araştırma adı	Sosyal yardımlar genel müdürlüğü'nün yoksullara yönelik sosyal politikaları: van örneği (Makale)
Araştırmanın amacı	Van Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın, ihtiyaç sahiplerine yönelik uyguladığı sosyal yardımları incelemek.
Veri ve metodolojisi	Araştırma projeleri, kurum raporları ve literatür taramasına dayanan ikincil veriler kullanılmıştır
Bulgular ve sonuç	Muhtaç kişilere sunulan hizmetlerde yoksulluk tespitine çok dikkat edilmesi gerekmektedir. Yoksulluğun azaltılmasını için sunulan sosyal yardımların içerik, kalite, miktar ve yardımların doğru yerde, gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması büyük önem taşımaktadır.

Çizelge 2.3. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar (2015-2017)

Yayın yılı	2016
Yazar	Yılmaz Daşlı
Araştırma adı	Yoksulluğun bir nedeni olarak kamusal sosyal yardımlar: Sivas Merkez ilçe örneği (Doktora Tezi)
Araştırmanın amacı	Kamusal sosyal yardımların yoksulluk üzerinde ne kadar etkisi olduğunun ortaya koymak.
Veri ve metodolojisi	Sosyal yardım alan 400 yararlanıcı ile yapılan anket çalışmasına dayalı birincil veriler kullanılmıştır. Sonuçlar düz ve çapraz halinde sunulup yorumlanmıştır. Ki-Kare analiz tekniği kullanılmıştır.
Bulgular ve sonuç	Sosyal yardımların yardımlardan faydalananların çalışmalarına engel olmakta ve kişileri daha fazla oranda yardımlara bağımlı kılmaktadır. Çalışabilecek durumda bulunan kişilere yardım yapılması yoksulluk sorununu kronik hale getirmektedir. Yardım alan çalışabilir nüfus işgücü piyasasına dâhil edilmesi büyük öneme sahiptir.
Yayın yılı	2016
Yazar	Nergis Dama
Araştırma adı	Türkiye'de sosyal yardımların sosyal refah üzerindeki etkisi (Doktora Tezi)
Araştırmanın amacı	Refahı artırmaya yönelik politika araçlarından birisi olan sosyal yardımların refahla olan ilişkisinin analiz etmek.
Veri ve metodolojisi	Çeşitli kurumlardan (Kalkınma Bakanlığı, İstanbul Ticaret Odası yayınları OECD) ikincil veriler kullanılmıştır. Sosyal yardımların kişi başı gelir üzerindeki etkisinin tahmin edilmiştir.
Bulgular ve sonuç	Sosyal yardım kişi başı gelir üzerinde daha yüksek etkiye sahip olan eğitim ve sağlık faktörleri sosyal yardımların içeriğinin ve amacının ne şekilde düzenleneceği hakkında veri sağlamaktadır. Sosyal yardımların ülkede bireylerin gelir üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.
Yayın yılı	2017
Yazar	Adem Ceren
Araştırma adı	Sosyal yardımların yönetilmesi: Kahramanmaraş örneği (Doktora Tezi)
Araştırmanın amacı	Mevcut sosyal yardım yönetiminin kentte yaşayan ihtiyaç sahibi bireylerin taleplerine ne kadar cevap verdiğini ve bu yardımların ihtiyaç sahibi bireyler tarafından nasıl algılandığını araştırmak.
Veri ve metodolojisi	Amaçlı örnekleme yöntemiyle elde edilen grup ile ankete dayalı birincil veriler kullanılmıştır.
Bulgular ve sonuç	Kamu ve STK işbirliğinin yetersiz seviyededir. Yoksullukla mücadelede bu işbirliğinin önemi büyüktür. Bunun yanında, eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri ile istihdam sağlama sosyal yardım alan hanelerin sayısını azaltacaktır.

Çizelge 2.4. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar (2018-2019)

Yayın yılı	2018
Yazar	Zeynep Aca
Araştırma adı	Türkiye'de kamusal sosyal yardımların yapabilirlik yaklaşımı çerçevesinde etkinliği analizi: Bursa örneği (Doktora Tezi)
Araştırmanın amacı	Kamusal sosyal yardımlardan beklenen faydanın sağlanıp sağlanmadığı ve bireysel/toplumsal olarak kalıcı refah artışına sebep olup olmadığı gibi konuları araştırmak
Veri ve metodolojisi	Tabakalı örnekleme yöntemiyle belirlenmiş 500 kişilik gruptan ile anket çalışmasına dayalı birincil veriler kullanılmıştır. “Yapabilirlik” yaklaşımı kullanılarak ekinlik değerlendirmesi yapılmıştır.
Bulgular ve sonuç	Kamusal sosyal yardımların etkin işlemediği saptanmıştır. Yetişkinlere sosyal yardımların eğitim ve istihdam karşılığı verilmesi, çalışabilecek durumda olanlara sosyal yardımların istihdam karşılığı verilmesi ve muhtaçlık tespitlerinde çok boyutlu yaklaşım kriterlerinin dikkate alınmasının faydalı olacaktır.
Yayın yılı	2019
Yazar	Fatih Hakan Doğan
Araştırma adı	Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının işleyişi: Çüngüş ilçesi örneği (Yüksek Lisans Tezi)
Araştırmanın amacı	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının ekonomik, sosyal ve hukuksal sorunlarından ortaya koymak ve çözüm önerileri geliştirmek
Veri ve metodolojisi	Araştırma konusuna ilişkin ikincil veriler (Resmi belge ve literatür taraması) kullanılarak mevcut durum analizi yapılmıştır.
Bulgular ve sonuç	Devlet, SYDV'leri kurarken bilinçli olarak kamu tüzel kişiliği vermemiş ve farklı bir yapılanma yolu seçmiştir. Bunun altında yatan önemli sebep daha önce açıklandığı üzere Türk-İslam kültürünün yaşatılması fikri olmuştur. Fakat özel hukuk tüzel kişiliğine sahip vakıfların kamu kaynağı kullanması hukuksal anlamda tezatlık yaşanmasına sebebiyet vermektedir.
Yayın yılı	2019
Yazar	Selma Karabaş
Araştırma adı	Yoksulluk perspektifinden sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfi faaliyetlerinin incelenmesi: Çankırı ili Kızılırmak ilçesi örneği
Araştırmanın amacı	Yoksulluğa sebep olan faktörlerin ve yoksullukla mücadelede sosyal yardımların rolünün tespiti ve yoksulluğun giderilmesinde
Veri ve metodolojisi	Sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanan 147 kişiyle yapılan anket çalışmasına dayalı birincil veriler ile yazılı ve basılı makale, dergi, araştırma ve raporlardan oluşan ikincil veriler kullanılmıştır. Tanımlayıcı istatistikler ile elde edilen veriler analiz edilmiştir.
Bulgular ve sonuç	Yoksul bireylerin girişimciliğe özendirilmesi ve üretim modeli oluşturulması sonucu yoksulluk çözülebilir. İş arama oranı yoksul hanelerin çalışabilir durumdaki fertlerinde düşüktür.

Çizelge 2.5. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar (2020)

Yayın yılı	2020
Yazar	Hamidou Taffa, Abdoulazize
Araştırma adı	Sosyal yardım politikası uygulama sisteminin, hanehalkı yararlanma düzeylerinin ve etkileyen faktörlerin araştırılması: Antalya ili kırsal alanı örneği (Doktora Tezi)
Araştırmanın amacı	Antalya ili örneğinde kırsal alan sosyal yardım politika uygulamalarını, hanehalkı yararlanma düzeylerini ve etkileyen faktörleri araştırmak.
Veri ve metodolojisi	SYDV'lerden yardım alan 100 hanehalkı ile birlikte Belediye ve SYDV yöneticilerini de içeren anket çalışmasına dayalı birincil veriler. Çeşitli kurum, makale ve araştırmalardan elde edilen ikincil veriler. Tanımlayıcı istatistikler, çoklu regresyon analizi ve çok terimli lojistik regresyon analizi.
Bulgular ve sonuç	Konyaaltı ilçesinde kamu sosyal yardımlarından yararlanan hanehalkının %50'sinin az muhtaç, %15'inin muhtaç ve % 35'inin ise çok muhtaç düzeydeki kategoride yer almaktadır. Hanede içinde yaşayan toplam birey sayısı, çalışan sayısı, bireylerin aylık geliri, hanehalkı reisi cinsiyeti ve hanece alınan sosyal yardım sıklılığının yardım - gelir oranını olumsuz etkilemektedir. Ülke genelinde tüm kamu kurumlarının dahil olduğu bütünsel sosyal yardım sistemine ihtiyaç duyulmaktadır.
Yayın yılı	2020
Yazar	Emin Gitmez
Araştırma adı	Bir liberal sosyal yardım sistemi önerisi: Katılımcı sosyal yardım modeli (Doktora Tezi)
Araştırmanın amacı	Türkiye'deki sosyal yardım uygulamaların eksiklikleri tespit etmek, bu eksikliklerin ortadan kaldırılmasını sağlayacak, sistemin daha etkin işlemesine katkı sunacak yeni bir sosyal yardım modelinin kurulması liberal bir bakış açısıyla ortaya konulması.
Veri ve metodolojisi	Belgesel kaynak tarama metodu kullanılmıştır. Konuya ilişkin faaliyet gösteren kurumlara ait kaynaklar ve akademik çalışmalar taranmıştır.
Bulgular ve sonuç	Yardımla sadece nakdi yapılmalıdır. İllere göre yoksulluk sınırı belirlenmelidir. Belediyelerin sosyal yardım faaliyetlerine hukuki düzenleme ile son verilmelidir. Sosyal yardımlar tek çatı altında toplanmalıdır. STK'lara akreditasyonu ve sertifikasyonu şartı getirilmelidir. Şeffaf ve hesap veren, bürokrasiyi azaltan, hızlı karar alma mekanizmasına sahip liberal bir model önerilmektedir.
Yayın yılı	2020
Yazar	Melike Boztılki
Araştırma adı	Sosyal yardımlar ve istihdama katılımın yoksulluk üzerindeki etkisi: yalnız anneli ailelere yönelik bir inceleme (Doktora Tezi)
Araştırmanın amacı	Düşük eğitim ve alt gelir düzeyine sahip yalnız anneli ailelerde annenin istihdama katılımı ve sosyal yardımların, ailenin sosyoekonomik şartlarına ve yardımların gelir düzeyi üzerinde etkisini araştırmak
Veri ve metodolojisi	Sadece anneli ailelerin yararlandığı yardımlar içerisinde sadece nakdi yardımlar incelenmiştir. Yalnız anne statüsündeki 668 katılımcı ile anket çalışması yapılmıştır. Anova, t-testi, korelasyon analizi ve ki-kare analizi kullanılmıştır.
Bulgular ve sonuç	Kamu sosyal yardımlarda süreklilik arandığı takdirde oranlar azalmaktadır. Yapılan çoğu çalışmada yalnız annelerin en yaygın kullandıkları nakdi yardım olarak öne çıkan sosyal ekonomik desteklerden periyodik olarak yararlandığını belirtenlerin oranı %20'nin altındadır.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

3.1.1. Araştırma alanı

Bu çalışmada araştırma alanı olarak önemli bir tarım bölgesi olup içerisinde bulunduğu TRA2 bölgesinde düzenli bir nüfus artışına sahip Iğdır ili tercih edilmiştir. Iğdır ili toprak yapısı ve iklimik özellikleri ile çeşitli tarımsal ürünlerin yetiştirilmesine olanak sağlamaktadır (Şimşek ve ark. 2018).

Iğdır ili; Türkiye'nin en doğusunda bulunmakta olup ilin yüz ölçümü 3.664 km²'dir. Toplam tarım alanı 970.475 da olan Iğdır ili Türkiye'nin toplam tarım alanının yaklaşık %0,4'ünü oluşturmaktadır. Iğdır ilinin nüfusu 199.442 kişi olup 113.134 kişi (%56) il ve ilçe merkezlerinde ikamet ederken 86.308 kişi (%44) belde ve köylerde ikamet etmektedir. Iğdır ili aldığı göçten daha fazla göç vermesine rağmen pozitif nüfus artış hızına sahiptir (%1,01). Bir ilin göç vermesinin sebepleri incelendiğinde; işsizlik, sağlık ve eğitim olanaklarının azlığı, yetersiz alt yapı, doğal afetler ve kirlilik gibi faktörler sayılabilir. İllerin göç alma nedenleri ise iş olanakları, daha iyi yaşam koşulları, eğlence, eğitim olanakları, sağlık imkânları, cazip iklim, güvenlik gibi faktörlerdir. İlin göç vermesiyle o ilde sosyo-ekonomik gelişimin olumsuz yönde etkilenmesi beklenmektedir (Everett ve Lee 1966; SERKA 2013).

Iğdır ilinde 4 ilçe (1 merkez ilçe ve 3 ilçe) ve 3 belde bulunmakta olup ilde toplam 7 belediye vardır. Merkez ilçede 4 belediye; Iğdır Belediyesi, Melekli Belediyesi, Halfeli Belediyesi ve Hoşhaber Belediyesi ve bunların yanında ilçelerde 3 belediye; Tuzluca Belediyesi, Karakoyunlu Belediyesi ve Aralık Belediyesi bulunmaktadır (TÜİK 2020; Iğdır Valiliği 2021; Iğdır Belediyesi 2021). Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü'nün sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi araştırmasında sosyo-ekonomik gelişmişliğini ölçen değişkenler kullanılarak oluşturulan sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi il sıralamasına göre Iğdır ili "-1,179" endeks değeri ile 6. gelişmişlik kademisinde olup Türkiye geneli illerde 70. sırada yer almaktadır (STB 2021).

3.1.2. Araştırmanın materyali

Araştırmanın ana materyalini birincil veriler oluşturmaktadır. Bu kapsamda iki farklı hedef grup ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Elde edilen birincil verilerin yanı sıra; yapılan yasal düzenlemeler, konu ile ilgili ulusal ve uluslararası düzeydeki istatistik kurumlarından temin edilen ikincil veriler ve konu ile ilgili yapılmış bilimsel çalışmalardan da yararlanılmıştır.

Birinci grubu Iğdır il merkezi ile Tuzluca, Karakoyunlu ve Aralık ilçeleri içerisinde kırsal alanda ikamet edip kamu sosyal yardımlarından yararlanan hanhalkları oluşturmaktadır. Kırsal alanlar nüfus yoğunluğunun az ve tarım dışı iş alanlarının kısıtlı olduğu yerleşim alanlarıdır. Bu yerleşim alanları içerisinde ulaşılması mümkün olan mevkiiler tercih edilmiştir. Birinci grubu görüşmeyi kabul eden ve en az bir sosyal alan hanhalkları oluşturmaktadır. Birinci grupla yapılan anket çalışmasının ilk dört bölümünde hanhalkının sosyo-ekonomik özelliklerini belirlemeye yönelik, beşinci bölümde hanhalkının almış olduğu yardımları belirlemeye yönelik ve altıncı bölümünde

ise yardım alınan kuruluşların işleyiş sistemlerini tespit etmeye yönelik sorular yer almaktadır.

İkinci grup, kamu sosyal yardım sistemi yürütücülerinden oluşmaktadır. Iğdır il merkezi ile Tuzluca, Karakoyunlu ve Aralık ilçelerinde bulunan SYDV müdürleri ve il (Iğdır belediyesi) ve ilçe belediyelerinin (Tuzluca, Karakoyunlu ve Aralık) sosyal yardım sorumluları ile yönetici anketi yapılmıştır. Yönetici anketi yardım programlarının belirlenmesi, başvuru, değerlendirme, takip, finans kaynağı ve yasal dayanağı gibi konuların belirlenmesine dönük soruları içermektedir.

3.2. Metot

3.2.1 Veri derleme metodu

Iğdır il genelinde (İl merkez ile birlikte Tuzluca, Karakoyunlu ve Aralık ilçeleri) yapılan bu çalışma temelde iki ana grup (hem bölgedeki SYDV'den en az bir sosyal yardım alan haneler, hem de SYDV yöneticileri ve belediye sosyal yardım yetkilileri) olarak tasarlanmıştır.

Araştırmada yardım alan hanehalklarının listesine ulaşamaması ve hanelerin dağınık bir yapıda olması sebebiyle olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden “kartopu örnekleme yöntemi” seçilmiştir.

Nitel araştırmalarda kullanılan örneklem belirleme tekniklerinden birisi olan olasılığa dayalı olmayan örneklemede ana fikir; araştırmanın daha derinlemesine yapılabilmesi için bilgi zengini durumların seçilmesidir. Burada önemli olan husus bilgi çeşitliliği ve derinliğidir (Morgan ve Morgan 2008; Vogt vd. 2012). Verinin derinliğinin önemi, görüşülecek birimlere ulaşılabilirlik ve bireylerin gönüllük durumları gibi nedenlerden dolayı sosyal alanlarda yapılan çalışmalarda olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemleri sıklıkla kullanılmaktadır. Kartopu veya zincir örnekleme tekniği, evreni oluşturan birimlere erişmenin zor olduğu veya evren hakkındaki bilgilerin eksik olduğu durumlarda kullanılmaktadır (Patton, 2005). Bu teknik, zengin veri elde edilebilecek kişilere odaklanmakta ve evrene bu kişileri takip ederek ulaşılmaktadır (Creswell, 2013). Araştırmacının zincirleme bir şekilde sürdürdüğü araştırma sonucunda veri doygunluğuna ulaşıldığı anda araştırmanın veri toplama aşaması tamamlanır (Kerlinger ve Lee, 1999).

Sosyal yardım alan hanehalklarından ulaşılabilen ve yüz yüze görüşmeyi kabul eden 210 hanehalkı ile saha çalışması yapılmıştır (Çizelge 3.1).

Çizelge 3.1. Sosyal yardım yararlanıcısı anket sayısının bölgelere göre dağılımı

Bölge	Anket sayısı	Oran (%)
İl Merkezi	120	57,1
Tuzluca İlçesi	30	14,3
Aralık İlçesi	30	14,3
Karakoyunlu İlçesi	30	14,3
Toplam	210	100,0

Iğdır il merkezi ve Iğdır iline bağlı 3 ilçede (Tuzluca, Karakoyunlu, Aralık) SYDV müdürleri ve belediyelerin sosyal yardım sorumluları ile yüz yüze görüşme yöntemiyle 8 adet anket yapılmıştır (Çizelge 3.2).

Çizelge 3.2. Sosyal yardım yürütücüsü anket sayısının bölgelere göre dağılımı

Bölge	Kurum	Görüşülen birim/kişi	Anket sayısı
İl merkezi	SYDV	Müdür ve sosyal yardım görevlisi	1
	Iğdır belediye	Sosyal destek hizmetleri müdürlüğü	1
Tuzluca	SYDV	Müdür ve sosyal yardım görevlisi	1
	Tuzluca belediye	Muhasebe birimi	1
Aralık	SYDV	Müdür ve sosyal yardım görevlisi	1
	Aralık belediyesi	Muhasebe birimi	1
Karakoyunlu	SYDV	Müdür	1
	Karakoyunlu belediyesi	Muhasebe birimi	1
Toplam			8

3.2.2. Veri analiz metodu

Araştırmada, sosyal yardım işleyiş sisteminin belirlenmesinde yararlanıcı ve yönetici anket verisine dayalı olarak tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Yardım gelir oranının (YGO) belirlenmesinde yararlanıcı anket verisi kullanılmıştır. Hesaplanan parite değerlerine göre belirlenen sıralı kategorik göstergeler (az muhtaç, muhtaç, çok muhtaç) sosyal yardım muhtaçlık düzeyi olarak kabul edilmiştir. Bunun yanında YGO'yu etkileyen faktörlerin belirlenmesinde çoklu doğrusal regresyon analizi ve sosyal yardım muhtaçlık düzeyini etkileyen faktörlerin belirlenmesinde sıralı lojistik regresyon analizi kullanılmıştır (Çizelge 3.3).

Çizelge 3.3. Amaca yönelik analiz ve veri toplanma yöntemleri

Analiz edilen konular ve amaçlar	Analiz yöntemleri	Veri kaynağı
a. Kamu sosyal yardım işleyiş sisteminin belirlenmesi	Tanımlayıcı istatistikler	Yararlanıcı ve yönetici anketi
b. Yardım/gelir oranının belirlenmesi		Yararlanıcı anketi
c. Sosyal yardım muhtaçlık düzeyinin belirlenmesi		
d. Seçilmiş değişkenler ile muhtaçlık düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesi	Ki-kare testi, ANOVA testi	
e. Yardım/gelir oranını etkileyen faktörlerin belirlenmesi	Çoklu doğrusal regresyon analizi	
f. Sosyal yardım muhtaçlık düzeyini etkileyen faktörlerin belirlenmesi	Sıralı lojistik regresyon analizi	

a. Hanehalkı yardım gelir oranının hesaplanması

Sayın ve Abdoul-Azize (2020) tarafından yapılan bir hesaplama yöntemine göre; aynı hanede yaşayan tüm aile bireylerine yapılan sosyal yardımlar, yardımın kaynağına bakmaksızın hane için hesaplamaya alınır. Nakdi ve aynı tüm sosyal yardımların parasal karşılığı toplanacak olup Türk Lirası (TL) cinsinden toplam hanehalkı aylık yardım tutarı (TAY) belirlenmiştir. Hane dışında yaşayan aile bireylerinin yaptığı yardımlar sosyal yardım kapsamında değerlendirmede olmadığından dolayı hesaplamaya dahil edilmemiştir. Bunun yanında aynı hanede yaşayan tüm aile bireylerinin nakdi ve aynı tüm gelirlerinin toplamı TL cinsinden hesaplanarak toplam hanehalkı aylık gelir miktarı belirlenmiştir (TAG). Hane dışında yaşayan aile bireylerinin kazançları hesaplamaya dahil edilmemiştir. Hesaplanan TAY tutarı TAG miktarına bölünerek YGO belirlenmiştir (2.1).

$$YGO = \frac{TAY}{TAG} \quad (2.1)$$

b. Hanehalkı sosyal yardım muhtaçlık düzeyinin belirlenmesi

Sayın ve Abdoul-Azize (2020) tarafından geliştirilen hesaplamalarda; YGO değerine göre; hanehalkı sosyal yardım muhtaçlık düzeyi (grubu- sınıflaması) belirlenmiştir. Yardım gelir oranı; sıfır ile bir arasında değer sahip ise hanehalkının sosyal yardıma muhtaçlık düzeyi “az muhtaç”, bire eşit veya bir ile iki arasında değere sahip ise “muhtaç” ve ikiye eşit veya ikiden büyük değere sahip ise” çok muhtaç” olarak sınıflandırılmıştır (Çizelge 3.4).

YGO yoksulluk sınırının altında kalan hanehalklarının muhtaçlık düzeylerini belirlemek için geliştirilmiş bir endekstir. YGO değerinin artması hanehalkının geçiminde yardımların payının arttığını göstermektedir. Dolayısıyla hanehalkı yardıma muhtaçlık düzeyini gösteren bir değer olmasının yanında hanenin yardıma olan bağımlılığını da ifade etmektedir.

YGO değerinin 0 ile 1 arasında olması hanehalkının geçiminde alınan yardımların payının hanehalkı gelirinden az olduğunu ifade etmektedir. YGO değerinin 1’e eşit olması hanehalkının aldığı yardım miktarının hanehalkı gelirine eşit olduğunu göstermektedir. Bu değer 1’den büyük olması hanehalkının geçiminde yardımların payının büyük olduğunu göstermektedir. YGO değerinin 2’den büyük olması durum ise hanehalkı geçiminin çok büyük oranda yardımlara bağlı olduğunu göstermektedir.

Çizelge 3.4. Yardım/gelir oranına göre muhtaçlık düzeyinin belirlenmesi

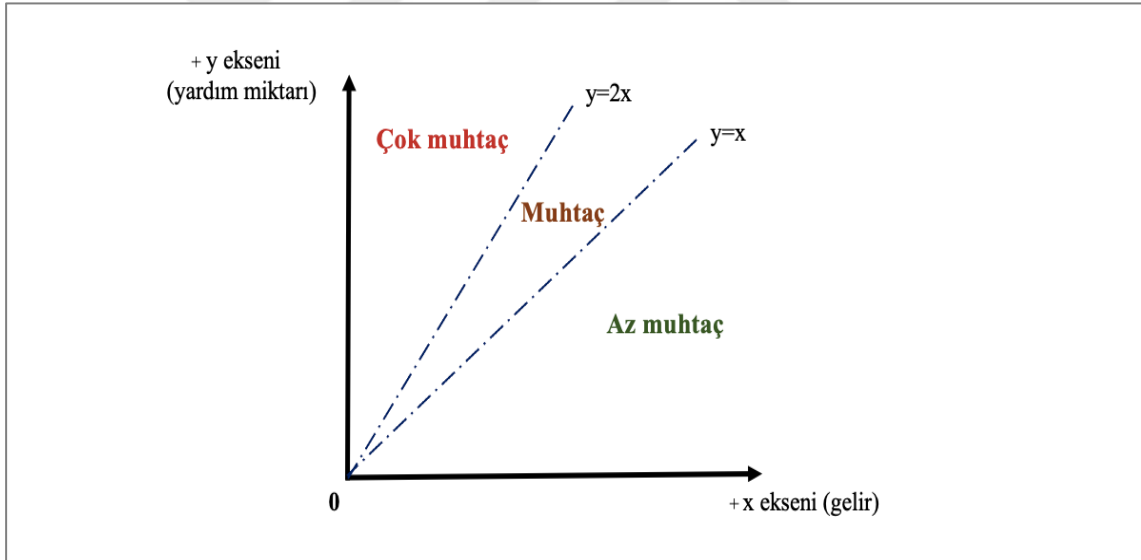
YO kategorisi- aralıkları	Sosyal yardıma muhtaçlık düzeyleri
$0 \leq YGO \text{ değeri} < 1$	Az muhtaç
$1 \leq YGO \text{ değeri} < 2$	Muhtaç
$2 \leq YGO \text{ değeri}$	Çok muhtaç

Kaynak: Sayın ve Abdoul-Azize 2020

c. Hanehalkı muhtaçlık düzeyi grafiği

Şekil 3.1’de muhtaçlık düzeylerini gösteren grafik verilmiştir. Pozitif yönde x eksenini hanehalkı toplam gelirini göstermektedir. Pozitif yönde y eksenini ise hanehalkının almış olduğu toplam yardım miktarını (aynı + nakdi yardımlar) göstermektedir. Muhtaçlık düzeyleri $y=x$ ve $y=2x$ doğruları ile ayrılmıştır. $y=x$ doğrusu hane halkı geliri içerisinde alınan yardım miktarının (y) hanehalkı gelirine (x) eşit olduğu noktaları ifade etmektedir. $y=2x$ doğrusu ise alınan yardım miktarının (y) hanehalkı gelirinin (x) iki katına eşit olduğu noktaları ifade etmektedir. Pozitif yönde y eksenini üzerindeki noktalar hiçbir geliri olmayıp tamamen yardımlara bağlı olarak geçimini idame ettiren hanehalkını ifade etmektedir. Muhtaçlık düzeyleri yardım alan ihtiyaç sahibi hanelerin sınıflandırılmasını sağlayan bir yöntem olması sebebiyle +x eksenine düşen nokta (yani yardım almayan hanehalkı) yoktur.

Az muhtaç kategorisinde bulunan hanehalkları $y=x$ doğrusu ile + x eksenini arasında bulunan bölgededir. Bu bölgede yer alan hanehalkının geçimi büyük ölçüde hanehalkı gelirine bağlıdır. Muhtaç kategorisinde bulunan hanehalkları $y=x$ ile $y=2x$ doğruları arasında kalan bölgededir. Bu bölgede yer alan hanehalkının geçimi büyük ölçüde yardımlara bağlıdır. Çok muhtaç kategorisinde bulunan hanehalkları $y=2x$ ile +y eksenini arasında kalan bölgededir. Bu bölgede yer alan hanehalkının geçimi çok büyük ölçüde yardımlara bağlıdır.

Şekil 3.1. Hanehalkı muhtaçlık düzeyi grafiği

d. Ki-kare testi

Ki-kare testi, değişkenlerin kategorik olduğu durumlarda ilgili sınıflara ait hesaplanan ölçüm ve gözlemlerin frekanslarını dikkate alan bir testtir (Greenwood ve Nikulin 1996). Ki-kare testinin temeli, değişken veya değişkenlerin gözlenen frekansları ile beklenen frekanslar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına dayanmaktadır (Gürbüz ve Faruk 2014).

Ki-kare, yaygın olarak kullanılan parametrik olmayan bir testir. Ki-kare bağımsızlık testi, 2x2 veya rxc boyutlu çapraz tablolarda gözlenen frekansların (G_{ij}), teorik frekanslara (T_{ij}) benzerliğini test etmeyi amaçlar (Işık 2006).

- Ki-kare test istatistiği formülü (2.2):

$$\chi^2_{hes} = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^c \frac{(G_{ij} - T_{ij})^2}{T_{ij}} \quad (2.2)$$

Bu çalışmada; sosyal yardımlardan yararlanan hanehalklarının ikamet yeri ile muhtaçlık düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare testi kullanılmıştır.

e. Varyans analizi

Varyans analizi (ANOVA) grup ortalamaları bağlantılı işlemlerin analizinde kullanılan bir yöntemdir. İki grup için kullanılan t-testini ikiden fazla gruba genelleştirerek kullanılmaktadır (Gürbüz ve Faruk 2014). Varyans analizinde H_0 hipotezinde bütün popülasyon ortalamalarının eşittir. Hipotez iki varyans tahminini karşılaştırma yoluyla test edilmektedir. Bu analizde F değeri kullanılarak hipotez test edilir. H_0 , F değerinin istenilen tablo değerinden büyük olması durumunda reddedilir. Bu durum ortalamalar arasında farkın anlamlı olduğunu gösterir (Kalaycı 2006). Hangi gruplar arasında ortalamaların farklı olduğunu tespiti için Post Hoc testleri yapılmaktadır.

- F değerinin formülü (2.3):

$$F = \frac{MSB}{MSE} \quad (2.3)$$

MSB (Mean Square Between): Grup ortalamalarının varyansı

MSE (Mean Square Error): Gruplar içindeki varyans

Bu çalışmada; hanehalkı reisinin yaşı, hanede yaşayan birey sayısı, hanede okuma yazması olmayan birey sayısı, hanede çalışan birey sayısı ve hanehalkının toplam gelirin ayrı ayrı olarak muhtaçlık düzeyi ile arasındaki ilişkiyi incelemek için ANOVA testi yapılmıştır. Anlamlı çıkan varyan analizi sonucunda hangi gruplar arasında fark olduğunu saptamak için Post Hoc testlerinden birisi olan Tukey testi yapılmıştır.

f. Çoklu doğrusal regresyon modeli (ÇDRM)

Çoklu regresyon terimi ilk olarak Pearson (1908) tarafından çeşitli bağımsız veya tahmin edici değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi incelemek için kullanılmıştır. Modelin parametre (β_i) tahminleri En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY) ile yapılmaktadır (Göktaş 2010). Çoklu doğrusal regresyon analizi, basit doğrusal regresyon modelinin genişletilmiş bir şeklidir. İki veya daha fazla açıklayıcı değişkenin yer aldığı çoklu doğrusal regresyon modeli birçok uygulamada kullanılmaktadır (Kunter vd. 2005;

Montgomery ve Runger 2005). Sosyal çalışmalarda veya ekonomi alanında bağımlı değişken genellikle birden çok bağımsız değişkenin etkisi altındadır (Sucu 2010).

- Çoklu regresyon modeli (2.4):

$$Y = \alpha + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_3 X_3 + \varepsilon_i \quad (2.4)$$

Y: Bağımlı değişken

X: Bağımsız değişkenler

α : Modelin sabit katsayısı

β : Bağımsız değişkenlere ilişkin katsayılar

ε_i : Modelin hata terimi

Bu çalışmada, hanehalkı yardım gelir oranı olarak elde edilen parite değer bağımlı değişken (Y) olarak kullanılmıştır. Kurulan modelde, sosyal yardımlardan yararlanan hanehalkının bazı önemli sosyo-ekonomik özellikleri; hanehalkı reisinin yaşı, hanehalkı reisinin cinsiyeti, hanehalkı reisinin medeni durumu, hanede yaşayan okuryazar olmayan birey sayısı, hanede yaşayan bireylerin mal varlığı seviyesi, hanede çalışan birey sayısı, haneye sağlanan sosyal yardım sayısı, haneye sağlanan sosyal yardım grubu, yararlanan sosyal yardım kaynağı, hanehalkı geliri ve hanehalkına sağlanan toplam yardım tutarı bağımsız/açıklayıcı değişken (x_i) olarak kullanılmıştır.

g. Sıralı lojistik regresyon modeli (SLRM)

Sıralı lojistik regresyon modelinde, bağımlı değişken ikiden çok kategoriye sahiptir ve bu kategoriler sıralanabilir niteliksel özelliktedir (Chen vd. 2004). Sıra düzeni olmayan kategorik veri “nominal ölçekli”, sıra düzenine sahip kategorik veri ise “ordinal ölçekli” olarak tanımlanmaktadır.

Ordinal ölçeğin kullanıldığı yöntemler verinin daha anlaşılır tanımını yapmaya imkân vermekle birlikte popülasyon özellikleri hakkında daha güçlü çıkarımlara izin vermektedir. Tüm çalışma alanlarında, sürekli değişkenlerin değerlerini araştırmacılar tarafından bir dizi kategoriye daraltılarak ölçüldüğünde veya özetlendiğinde ordinal ölçekler ortaya çıkmaktadır. Sosyal bilimlerde özneliliği azaltmak için kategorilerin neyi temsil ettiğiyle ilgili olarak ordinal ölçekler kullanılabilir. (Agresti 2010).

McCullagh (1980) tarafından geliştirilmiş modelde gözlemlenebilir bir kategorik değişkenin altında gözlemlenemeyen bir gizli değişkenin olduğu varsayımı bulunmaktadır.

- Gözlemlenemeyen gizli değişkenin formülü (2.5):

$$Y_i^* = \beta'_{x_i} + u_i \quad (2.5)$$

Y_i^* : Gizli değişkeni

β : Regresyon katsayısı

x_i : Bağımsız/açıklayıcı değişkenleri

u_i : Hata terimi

- Sıralı lojistik regresyon modeli (2.6):

$$\text{link}(\gamma_j) = \tau_j - \sum \beta'_k x_k \quad (2.6)$$

γ_j : j. kategori için birikimli olasılık değeri

τ_j : j. kategorinin eşik değeri

β_k : Regresyon katsayısı

Bağımsız değişkenlerin farklı değerleri bağımlı değişkenin farklı kategorilerinde daha yüksek oranda yer alması durumunda sıralı lojistik regresyon modeli kullanılmaktadır (McCullagh 1980; Ishwaran ve Gatsonis 2000).

- Genelleştirilmiş sıralı lojistik regresyon modeli (2.7):

$$\text{link}(\gamma_j) = \frac{\tau_j - (\beta_0 + \dots + \beta_k x_k)}{\exp(\theta_0 + \dots + \theta_l z_l)} \quad (2.7)$$

γ_j : j. kategori için birikimli olasılık değeri

τ_j : j. kategorinin eşik değeri

β_0, β_k : Regresyon katsayıları

x_1, x_k : Bağımsız değişkenler ve k açıklayıcı değişken sayısı

β, θ : Bilinmeyen yer ve ölçek parametreleri vektörü

τ_j : Bilinmeyen kesme noktaları vektörü

z_l : Ölçek parametreleri için açıklayıcı değişken

Sıralı lojistik regresyon modelinin elde edilmesinde beş temel bağlantı fonksiyonu kullanılmaktadır (Long 1997). Bu modelde hangi bağlantı fonksiyonunun seçileceğiyle ilgili olarak kesin bir görüş yoktur (Kılıçbay 1980). Bu çalışmada yapılan sıralı lojistik regresyon modelinde logit bağlantı fonksiyonu kullanılmıştır.

- Logit bağlantı fonksiyonu (2.8):

$$\log\left(\frac{x}{1-x}\right) \quad (2.8)$$

x : Bir olayın meydana gelme olasılığı

Yapılan çalışmada, hanehalkı sosyal yardıma muhtaçlık düzeyi bağımlı değişken (Y) olarak kullanılmıştır. Hanehalkı yardım gelir oranı değerlerine göre hanehalkı "az muhtaç, muhtaç ve çok muhtaç" olarak sınıflandırılmıştır. Eğer yardım gelir oranı değeri birden az ise, hanehalkı " az muhtaç", bire eşit veya ikiden az ise muhtaç, ikiye eşit veya büyük ise "çok muhtaç" olarak sınıflandırılmıştır. Kurulan modelde, sosyal yardımlardan yararlanan hanehalkının bazı özellikleri; hanehalkı reisinin yaşı, hanehalkı reisinin cinsiyeti, hanehalkı reisinin medeni durumu, hanede yaşayan bireylerin iş durumu, hanehalkına sağlanan yardım grubu, hanehalkının ikamet ettiği il/ilçe ve hanehalkının ikamet ettiği yerin statüsü (köy/mahalle) bağımsız değişken (x_i) olarak kullanılmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölüm tanımlar, sosyal yardım uygulamaları ve araştırma alan bulguları alt bölümlerinden oluşmaktadır. İlk olarak araştırma konusuyla ilgili kavramların tanımlamaları yapılmaktadır. Daha sonra Dünya ve Türkiye’de sosyal yardım uygulamaları açıklanmıştır. Son olarak araştırmada elde edilen bulgular paylaşılmıştır.

4.1. Tanımlar

Bu bölümde araştırma konusuyla ilgili olarak temel kavramlar incelenmiştir. Yoksulluk, yoksulluk çeşitleri ve sosyal politika konuları açıklanmıştır.

4.1.1. Yoksulluk

Dünya genelinde ülkelere göre farklılık göstermekle birlikte, gelir kaynaklarının eşit ve adil paylaşılmasından söz etmek pek mümkün değildir. Yaşanılan paylaşım problemi beraberinde yoksulluğu getirmektedir. Yoksulluk, her dönemde mücadele edilen önemli bir ekonomik ve sosyal sorun olmuştur (Gitmez 2020). World Inequality Database küresel gelir ve servet eşitsizliğini araştırmakta olup yayımladıkları Dünya Eşitsizlik Raporu’nda 1980’li yıllardan sonra (ülkeler tarafından neo-liberal politikalar benimsenmeye başladığı tarihler) dünya genelinde zengin ve fakir arasındaki uçurumun arttığı ortaya konulmuştur (WID 2018). Yoksulluk kavramı iki eksenle tartışılmaktadır. Bunlardan birincisi yoksulluğun kavramlaştırılması ve ölçülmesi, diğeri ise yoksullukla mücadeledir (Çelik Ateş 2017).

Yoksulluk birçok probleme neden olan özellikle son yıllarda üzerinde en çok tartışılan konulardan birisi olmuştur. Yoksulluğun en genel geçer tanımı; insana yakışır şekilde yaşayabilmek için gerekli olan temel ihtiyaçları karşılamadan yoksun olma durumudur. Bu yoksunluk; kişi, toplum, yaşanılan yer ve zamanın şartlarına göre farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle, yoksulluk algısı ülkelere göre farklılık göstermektedir. Başka bir ifadeyle, her toplum ve her birey için standartları olan bir yoksulluk tanımı ortaya koymak zordur (Kartal ve Demirhan 2014). Yoksulluk en sade şekliyle az maddi mal varlığına veya gelire sahip olma durumudur. Yoksulluğun çeşitli sosyal, ekonomik ve politik nedenleri ve etkileri olabilmektedir. Yoksulluğun göstergeleri arasında; açlık ve yetersiz beslenme, eğitime ve temel hizmetlere sınırlı erişim, sosyal ayrımcılık ve dışlanma ile karar alma süreçlerine katılım eksikliği yer almaktadır (UN 2020). Şüphesiz en önemli toplumsal sorunlardan birisi olan yoksulluğun nedenleri ülkeden ülkeye değişse de işsizlik, hızlı nüfus artışı, göç, bölgeler arası eşitsizlik, ülkeler arası gelişmişlik farklılıkları gibi nedenler yoksulluğu hem ortaya çıkarmış hem de daha belirgin bir hale getirmiştir (Erkul ve Morkoç 2012).

Yoksulluk kavramıyla ilgili olarak görüş farklılığı ve yoksulluğu yalnız ekonomik koşullara mı yoksa bununla birlikte sosyal, kültürel ve siyasi koşullara da mı dayanarak tanımlamak gerekeceği konusu tartışılmaktadır. Tüm kesimler tarafından kabul edilebilecek bir yoksulluk tanımı yapılabilmesinin önündeki en büyük engelli bu tartışmalar oluşturmaktadır (Şenses 2013). Tüm sosyal bilimlerle ilişkisi olan yoksulluğu ortaya koyabilmek için çok boyutlu çalışmaların yapılması gerektirmektedir (Önderman 2019). Yoksulluğa, disiplinlerarası özelliği nedeniyle tek bir sebep bulmak veya tek bir çözüm yolu aramak veya yoksulluğu kalıplar içerisinde açıklamaya çalışmak boşa bir

uğraş gibi görünmektedir. Bu sebeple yoksulluğun bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi, çözümünde de çok yönlü önlemler alınması gerekmektedir.

Gini katsayısı gelir eşitsizliğini ölçmede kullanılmaktadır. Bu katsayı Lorenz eğrisi kullanılarak hesaplanmaktadır. Gini katsayısı, Lorenz eğrisinde 45 derecelik mutlak eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisi arasında kalan alanın, mutlak eşitlik doğrusunun altında kalan üçgenin alanına oranıdır (Hyman 1983) Lorenz eğrisi mutlak eşitlik çizgisinden ne kadar uzaklaşıyorsa gelir dağılımı o kadar bozuluyor demektir (Eğilmez 2016). Gini katsayısının değeri 0 ile 1 arasında değişmektedir. Katsayının yükselmesi gelir eşitsizliğinin artması, düşmesi ise azalması anlamına gelmektedir (Çalışkan 2010).

Yüzde payları, kişisel gelir dağılımını ölçmede kullanılan ölçütlerden biridir. Yüzde 20'lik grupların toplam gelirden aldıkları paylara göre; Son yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı payın ilk yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı paya bölünmesi ile hesaplanarak, geliri daha yüksek olan son yüzde 20'lik grubun, geliri düşük olan ilk yüzde 20'lik gruba göre toplam gelirden kaç kat daha fazla pay aldığını göstermektedir. Bu değerler arttıkça toplumun üst gelir grubu ile alt gelir grubu arasında fark artmakta olup gelir dağılımındaki çarpıklığı göstermektedir (TÜİK 2019).

Çizelge 4.1'de yoksullukla ilgili temel göstergeler verilmiştir. TÜİK (2021) tarafından yapılan en son araştırma sonuçlarına göre Türkiye'nin 2020 yılı Gini katsayısı 0,402 olarak hesaplanmıştır. Toplumun gelirden en fazla pay alan %20'sinin elde ettiği gelirin en az pay alan %20'sinin elde ettiği gelire oranı şeklinde hesaplanan P80/P20 oranı 7,8 ve gelirden en fazla pay alan %10'unun elde ettiği gelirin en az pay alan %10'unun elde ettiği gelire oranı şeklinde hesaplanan P90/P10 oranı ise 14,9 olarak hesaplanmıştır. Son 15 yıllık süreç incelendiğinde; 2014 yılına kadar bir iyileşmenin olduğu sonraki yıllarda ise mevcut iyileşmenin korunamadığı görülmektedir.

Çizelge 4.1. Hanehalkı kullanılabilir gelire göre Gini katsayısı

Yıllar	Gini katsayısı	P80/P20 oranı	P90/P10 oranı
2006	0,403	8,1	14,4
2007	0,387	7,1	12,2
2008	0,386	7,1	11,9
2009	0,394	7,4	13,0
2010	0,380	6,9	11,7
2011	0,383	7,0	11,9
2012	0,382	6,9	11,8
2013	0,382	6,8	11,9
2014	0,379	6,9	11,6
2015	0,386	7,2	12,4
2016	0,396	7,4	12,8
2017	0,400	7,4	13,0
2018	0,403	7,6	13,6
2019	0,387	7,0	12,5
2020	0,402	7,8	14,9

Kaynak: TÜİK 2021

a. Yoksulluk sınırı

Mutlak yoksulluk, 1901 yılında Rowntree tarafından asgari düzeyde temel gereksinimlere yapılması gereken harcama olarak tanımlanmış ve bu asgari düzey yoksulluk sınırı olarak ifade edilmiştir. Burada bahsedilen temel gereksinimler; gıda, giyim, kira, yakıt ve hanehalkı gereçleri olarak sıralanmaktadır (Scott, 1981). Kişilerin minimum alım güçleriyle de ifade edilen seviye yoksulluk sınırındır. Bireylerin kendilerinin ifade ettiği asgari geçinebilecekleri sınır, bireylerin kendi kişisel kararları ile belirledikleri yoksulluk sınırlarını vermektedir (Erdoğan 2002a).

Yoksulluğu ölçmenin kullanılan en yaygın yöntem; gelir veya tüketim seviyelerinin ölçümüne dayanmaktadır. Gelir veya tüketim düzeyi, temel ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan asgari düzeyin altına düşerse, bir kişi yoksul olarak kabul edilir. Bu minimum seviyeye genellikle "yoksulluk sınırı" denir. Temel ihtiyaçları karşılamak için gerekli olan bu sınır, zamana ve toplumlara göre değişir. Bu nedenle yoksulluk sınırları zaman ve mekâna göre farklılık göstermekte ve her ülke kendi gelişmişlik düzeyine, toplumsal normlara ve değerlere uygun olan sınırları kullanmaktadır (DB 2020).

Genellikle bireylerin hayatını idame edebilmesi için gereken asgari geçinme düzeyinin belirlenmesi yöntemiyle yoksulluk sınırı hesaplanmaktadır. Kişilerin yaş, cinsiyet ve yaşadığı bölge gibi özelliklerine göre bireysel olarak farklılıklar oluşabilmektedir. Minimum standart geçim düzeyi hesaplanırken bireyin günlük minimum kalori değeri ve bu kaloriyi elde etmek için gerekli harcama miktarı dikkate alınmaktadır. Hazırlanan hane gelir ve tüketim harcamaları anketi verileri, gıda harcamalarının toplam harcamalar içindeki payını vermektedir. Yoksulluk sınırını belirlemek amacıyla farklı çalışmalarda bu gıda oranı kullanılmıştır (Erdoğan 2002b).

b. Mutlak yoksulluk

Mutlak yoksulluk, hanehalkının ya da bireylerin yaşamlarını fiziksel olarak sürdürebilmesi için ihtiyaç duyulan minimum tüketim seviyesidir. Mutlak yoksulluk, “geçim” kavramına dayanan objektif bir tanım olarak sunulmaktadır. Bu seviyenin altında geçinebilmek için gerekli olan minimum gereksinimleri karşılamak mümkün olmadığı için bu seviyesinin altında kalınması mutlak anlamda yoksulluğu göstermektedir (Alcock 1997). Aktan (2002) mutlak yoksulluğu bireylerin “biyolojik olarak kendilerini üretebilmeleri için ihtiyaç duydukları asgari gelir ve harcama düzeyini yakalayamaması” olarak tanımlamıştır. Şengül (2004) ise mutlak yoksulluğu “asgari yaşam standardının gerektirdiği temel gereksinimlerin karşılanması için yeterli gelirin elde edilememesi durumu” olarak ifade etmiştir.

Mutlak yoksulluk gıda ve gıda dışı bileşenler dikkate alınarak ayrı olarak belirlenebilmektedir. Bir kişi ya da hanehalkının hayatını sürdürebilmesi için tüketmesi gereken temel gıda maddelerinden oluşan gıda sepetinin maliyeti gıda yoksulluğu ya da açlık sınırı olarak kabul edilmektedir (Şenkal 2005). Bu sepetin maliyeti hesaplanırken bir kişinin günde minimum 2100 kalori enerji tüketmesini sağlayacak gıda maddelerinin ortalama piyasa birim fiyatları kullanılmaktadır (TÜİK 2008). Hanehalkının toplam tüketim harcamasının bu sınırın altında olması durumuna gıda yoksulluğu adı verilmektedir. TÜİK, gıda yoksulluğunun temelini oluşturan gıda sepetini belirlemek için

2002 Hanehalkı Bütçe Anketi verilerini kullanmaktadır. Hanehalkı gıda harcamalarına göre en önemli paya sahip 80 kalem gıda sepeti olarak belirlenmektedir. Bu 80 maddeden bir kişinin günde minimum 2100 kalori tüketmesini sağlayacak miktarlar oluşturulmaktadır. Bu sepetin maliyeti gıda yoksulluk sınırı olarak alınmaktadır (TUIK 2021). Yoksulluk ise birey ya da hanehalkının beslenme ihtiyacının yanında; giyim, barınma, ulaştırma, eğitim gibi temel gereksinimlerini karşılayabilmesi için gerekli olan minimum harcama miktarını karşılayacak gelirden yoksun olma durumudur (DPT 2007).

TUIK hanehalkı tüketim harcamalarına göre toplam tüketimleri gıda yoksulluk sınırının hemen üstünde yer alan hanelerin gıda dışı harcama ortalamasını kullanmaktadır. Satın alma gücü paritesi bir alışveriş sepetinin ilgili ülkenin parasıyla tutarının, Amerika Birleşik Devletleri'nde aynı sepet mal satın alındığında ödenecek tutara bölünmesi ile elde edilir (Yardım 2009).

Mutlak yoksulluğun gıda dışı bileşeni için aşırı yoksul (toplam tüketimi gıda yoksulluğu (açlık) çizgisine eşit olan) veya orta düzeyde yoksul (gıda tüketimi gıda yoksulluğuna eşit olan) hanelerin gıda dışı harcamaları (açlık çizgisi) ortalaması alınır (Haughton 2009). Mutlak yoksulluğun temel belirleyicileri olan “asgari yaşam standardı”, “temel ihtiyaçlar”, “minimum tüketim düzeyi” gibi öncüllerin belirsizliği ve yoruma açıklığı, bu yoksulluğun ölçülmesinde tartışmalara neden olmaktadır (Şenses 2013). Neredeyse “aç” veya “açıkta” denebilecek kişiler hakkında bir an önce önlem alınması gerektiğini belirten “muhtaç” gibi daha özel bir kavramsallaştırmayı benimsemek bu kişileri için önlemler almak gerekmektedir (Tekeli 2000; Seyyar 2003).

Farklı ülkede benzer profiller çizmekte olan yoksulluğun ölçümünde standart belirlemek mümkündür (DB 2014). Mutlak yoksulluk sınırını belirlemek için kullanılan gıda ve gıda dışı bileşenlerin maliyetini hesaplama metodu, farklı ülkelerin yoksulluk seviyelerini karşılaştırarak yoksulluğun belli zaman periyodunda seyrini izleyebilmek ve uluslararası alanda yoksullukla mücadele konusunda yöntem ve öneriler geliştirme amacını içermektedir (Haughton ve Khandker 2009).

c. Göreli yoksulluk

Kişilerin yaşadığı toplum referans alınarak kabul edilebilir asgari tüketim düzeyinin altında yaşaması “görelî yoksulluk” olarak değerlendirilmektedir (Tekeli 2000; Öztürk 2008). Bu kapsamda, bireyler belli bir seviyenin üstünde bir yaşam standardına sahip olsalar dahi içinde yaşadığı toplumun temel standartların altında kalması durumunda yoksul sayılırlar. Başka bir ifadeyle; görece gelişmiş bir toplumda yoksul sınıfına giren bir kişi, daha az gelişmiş bir toplumun bireyleriyle kıyaslandığında zengin sınıfına girebilir (Kartal ve Demirhan 2014). Görelî yoksulluk, gelir dağılımı ile ilgili bir kavram olup daha çok gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir (Tatlı 2013).

Görelî yoksulluk, toplumların kendi standartlarını yakalamasıyla ilgilidir. Görelî yoksullukta çizilen sınırlar ile hem toplumlar arasında hem de toplumların içinde farklı boyutlar ortaya konulabilmektedir (Giddens 2012). Açlık sınırının üzerinde bir yaşam sürmelerine rağmen içinde yaşanan toplumun ortalama yaşam standardını yakalamada yetersiz kalan bireyleri belirlemek üzere geliştirilmiş olan bir kavramdır (Altan 2004).

Asgari yaşam standardının altında yaşayanların toplam nüfusa oranına ise mutlak yoksulluk oranı denilmektedir (Tireli 2009; Çilingiroğlu 2009).

Yoksulluk sınırı; göreceli yoksulluk eşdeğer fert başına medyan gelirin (bireysel eşdeğer medyan gelirin) belirli bir oranı (%50, %60) kullanılarak oluşturulan sınırdır. Yoksul sayısı; eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri yoksulluk sınırından düşük olan fertlerin sayısıdır (TÜİK 2021).

Türkiye’de 2017 yılı sonrası yoksulluğa ilişkin göstergelerde genel bir kötüleşme gözlemlenmektedir. Yoksulluk sınırına, yoksulluk oranı, yoksul sayıları ve yoksulluk açığı 2017 itibarıyla artış trendine girdiği görülmektedir. Yoksulluk oranı 2020 yılında bir önceki yıla göre 0,6 puan artarak %15 olmuştur (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Yoksulluk sınırı, yoksul sayıları, yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı

Yıl	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksul sayısı (Bin kişi)	Yoksulluk oranı (%)	Yoksulluk açığı
2006	2.311	12.096	18,6	30,7
2007	2.935	10.007	16,3	25,0
2008	3.075	10.613	16,7	25,0
2009	3.419	11.391	17,1	26,1
2010	3.608	11.461	16,9	25,3
2011	3.958	11.058	16,1	25,7
2012	4.394	11.131	16,3	26,0
2013	4.871	10.321	15,0	24,5
2014	5.390	10.451	15,0	23,6
2015	6.032	10.503	14,7	23,8
2016	6.896	10.296	14,3	23,0
2017	7.707	9.690	13,5	21,5
2018	8.647	10.647	13,9	22,1
2019	10.442	10.833	14,4	22,4
2020	12.026	11.424	15,0	25,4

Kaynak: TÜİK 2021

Not: Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.

d. Yapabilirlik yaklaşımı

Yapabilirlik yaklaşımı; açlık, hastalık, eğitimsizlik, kalitesiz yaşam şartları gibi bireylerin istemeyeceği durumlardan bireylerin kaçınabilme imkanı olarak kabul edilmektedir. Yapabilirlik kavramında yoksulluktan kasıt yapabilirlikten yoksun olma durumudur. Bu yaklaşımda yoksulluk gelir yoksunluğu olarak değerlendirmenin dışında, kapasite yoksunluğu olarak ele alınmakta ve yoksulluk göstergesi olarak sadece gelir düzeyine bakılması kabul edilmemektedir (Buz ve Aygüler 2017; Arun 2016).

İnsani gelişmeyi kişilerin işlevlerinin ve kapasitesinin gelişmesi süreci olarak açıklayan yaklaşım yapabilirlik yaklaşımıdır. Yoksulluk üzerinde gelirin etkisi göz ardı edilmektedir. Bu yaklaşımda kişilerin servetinin refah üzerinde etkisinin sınırlı olduğu görüşü hakimdir (Sen 2004).

e. İnsani yoksulluk

İnsani yoksulluk; bireylerin temiz su kaynaklarına, sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşabilirliği, uzun bir yaşam sürme hakkı ve yeni fırsatları kullanabilmek için gerekli altyapının olması gibi değişkenler ile belirlenen bir yoksulluk çeşididir (Anonim 1).

İnsani yoksulluğun temelinde Sen'in yapabilirlik yaklaşımı bulunmaktadır. Sağlık, eğitim ve diğer konuların gelir düzeyiyle birlikte değerlendirmeye katılmasıyla daha kapsamlı yoksulluk kavramı oluşturulmuştur. Bu kavram içerisinde yaşam kalitesi (uzun ve sağlıklı yaşam), eğitim (okur-yazarlık oranları), bebek ölüm oranları, yeterli beslenme gibi refah ile ilişkili yeni göstergeler bulunmaktadır (Şenses 2013).

UNDP, İnsani Yoksulluk Endeksi kapsamına yoksulluğun temel boyutlarını dahil etmektedir. Yoksulluk ölçümünde, gelirin yanında temel kabul edilen diğer yoksulluk boyutlarını da kullanmaktadır. İnsani Yoksulluk Endeksinin de diğer ölçütlerde olduğu gibi veri ve kavram anlamında yetersiz tarafları vardır. Buna rağmen Yoksulluk Endeksi yoksulluğun ölçülmesinde kullanılan önemli bir yöntemdir (UNDP 1997).

f. Kırsal yoksulluk

Kırsal ve kentsel alanlar nüfusun büyüklüğü, mesken yoğunluğu, tarım dışı işlerde çalışanların nüfusa oranı gibi bazı kriterlere göre belirlenmektedir. Geray (1999) kırsal alanı şu şekilde tanımlamaktadır: “İkili ilişkilerin yaygın olduğu, çoğunlukla tarımla ilgili etkinliklerin yapıldığı, belli bir anda uzmanlaşmanın olmadığı, dolayısıyla insanların iş bulmakta ve geçinmekte zorluk yaşadığı ve bunun sonucunda da genellikle göç veren bölgelerdir.”

Yoksulların gelecek beklentileri veya yoksulluğa buldukları çözümler açısından kırsal yoksulluk kentsel yoksulluktan farklıdır. Kentte yaşayan birey yoksulluk çıkmazına girdiğinde çok fazla seçeneği yoktur. Ancak kırsal alanda yaşayan yoksulların; iş bulmak ve geçinebilmek için büyük şehirlere göç etme alternatifleri vardır. Kırsal yoksulluktan kentsel yoksulluğa uzanan bu süreç neredeyse geri dönüşü olmayan bir hal almaktadır: Başka bir ifadeyle; kırsaldaki yoksulluk göçe, göç de kentsel yoksulluğa neden olmaktadır. Sürekli artan kent yoksulları da sosyal yardım sistemine sürekli eklenmektedir. Bunun yanında, büyük şehirlerin cazibesi kır insanını şehirlere çekerken, şehirlerde yaşanabilirliği sağlayan sosyal yardım ağları da kent yoksullarını sürekli olarak kentlere bağlamaktadır (Kartal ve Demirhan 2014). Dünyanın birçok ülkesinde yoksulluk çoğunlukla kırsal kesimlerde görülmektedir. Dünyada, yoksulların %75'i kırsal kesimde yaşamaktadır (Öztürk 2008; Gümüş 2021). Kişisel tüketim düzeyinin yetersizliği, temiz su kaynaklarına erişim, konut, ulaşım, eğitim ve sağlık gibi alanlardaki yetersizlikler kırsal yoksulluğun göstergeleridir (DPT 2007; Aktan 2002). Arpacıoğlu ve Yıldırım (2011) TÜİK verilerine dayanarak yaptıkları çalışmada Türkiye’de yoksulluğun kırsal kesimde daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Türkiye’de kırsal yoksulluk çoğunlukla küçük toprak sahibi çiftçiler ile başkalarına ait toprağı ortağına işleten ortakçılar ve topraksız köylüler arasında görülmektedir (Öztürk 2008). Bunun yanında kırsal yoksulluğun bir diğer önemli bileşeni; belli bir mülkiyete ve ek gelire sahip olmayıp başkasına bağlı çalışarak yeterli ve düzenli gelire sahip olmayan bireylerdir (Kartal ve Demirhan 2014). Ataç (2011)

yaptığı çalışmasında arazilerin parçalanmasının tarımda verimliliğin azalmasına ve köylülerin göç etmesine neden olduğu, 1980 sonrası hükümet politikalarının kırsal kesimi ikinci plana itmesinin kırsal alanlarda yoksulluğun etkili olmasına neden olduğunu belirtmektedir.

4.1.2. Sosyal politikalar

Sosyal politika; “socius ve politeia” kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Etimolojik olarak socius kelimesi arkadaş, dost anlamına gelmektedir. Polis kelimesinden ise politeia kelimesi türetilmiş olup hedefe ulaşmak için izlenen yol anlamına gelmekte olup kökeni Socius politeia olan kavram günümüzde türetilerek sosyal politika olarak kullanılmaktadır (Kocaoğlu 1997; Tokol 2000).

Sosyal politika; sosyal sigorta, sosyal hizmet ve sosyal yardımlarla ilişkili bir üst kavramdır. Dar anlamda iş gücü piyasasıyla ilişkili olup Sanayi Devrimi ile ortaya çıkmıştır. Fakat günümüz itibarıyla destek mekanizmaları olarak kabul edilebilecek sosyal hizmet ve sosyal yardımları da içine alan geniş bir anlam kazanmış olup gelişimine devam etmektedir. Bu kapsamda sosyal politikalar gelişmiş ülkeler için bir yaşam biçimi haline gelmiştir (Talas 1992; TEPAV 2021). Sosyal politikalarda dar anlamda işçi-işveren arasındaki sorunlara çözüm getirmek için devlet eliyle giderme amacı varken, geniş anlamda ise bu amacın yanında, toplumdaki sosyal sorunları ve özellikle dezavantajlı konumda olanların sorunlarını giderme amacı vardır (Taşçı 2019).

Sosyal harcamaların doğru yönetilmesi, sosyal refaha ve insani gelişmeye büyük katkı sağlamaktadır. Sosyal harcamalarda kesintiye gidilmesi veya etkinliğinin azalması ailelerin ve özellikle çocukların yaşam kalitesini direkt olarak olumsuz etkilemektedir (Yolcuoğlu 2012).

a. Sosyal sigorta

Sosyal politikaların uygulaması ile ilgili olan sosyal sigorta, sosyal güvenlik sistemi içerisinde primli bir yöntemdir. Sosyal sigortalar modern sosyal güvenlik sisteminin amaçlarını taşıdığından dolayı onun bir parçasıdır. Sosyal güvenlik sistemi içerisinde yer alan sosyal sigortalar, çalışanları korumayı amaçlar. Önceden belirlenmiş miktarda pirim ödeyenlerin risk sonucu ortaya çıkan ihtiyaçlarının karşılanmasına dönük bir sosyal politika aracıdır (Ayhan 2012).

Toplumun farklı kesimleri arasında gelir transferi sağlayarak gelirin yeniden dağılımına katkıda bulunmak sosyal güvenliğin önemli bir fonksiyonudur. Bu transfer, prim ödeme esasına dayanan sosyal sigorta sisteminde sağlıklı olanlardan hastalara, çocuksuz ailelerden çocuklu ailelere ve gençlerden yaşlılara doğru yapılmaktadır. Primsiz sistemlerde (sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler) giderler devlet bütçesinden karşılanmakta olup bu transferler vergi ödeme gücü olmayan vatandaşlara vergi ödeme gücü olan vatandaşlar üzerinden aktarım sağlanır (Alper 2003).

b. Sosyal hizmetler

Sosyal hizmetler kavramı literatürde dar ve geniş olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır. Sosyal hizmetler kavramı geniş anlamda eğitim, sağlık, konut, toplum

kalkınması, insan kaynağının geliştirilmesi, aile planlaması, fiziksel ve ruhsal engelliler için yapılan hizmetler, ıslah hizmetleri konularını içermekte olup bu konularda yaşanan sorunlara çözüm üretme amacı vardır. Sosyal hizmetler kavramı dar anlamda ise toplumdaki özel gereksinim grupların korunması, gözetlenmesi ve kendine yeterli duruma getirilmesiyle ilgilidir (Geray 1969; Dilik 1980; Tomanbay 1999; Çetin 2014). Sosyal hizmetlerde, nakdî bir katkıdan çok, hizmete dayalı ihtiyaçların giderilmesi amacı bulunmaktadır (Timonen ve McMenamin 2002).

Sosyal hizmet kavramının literatür üzerinde tam olarak uzlaşının sağlandığı tek bir tanımı yoktur. “Sosyal hizmet” tabiri, yeri geldiğinde “sağlık hizmetleri”, “ıslah hizmeti”, “rehabilitasyon hizmeti”, “çocuk koruma ve yetiştirme hizmeti”, “gençliğe eğitsel destek hizmeti”, “doğal afetlere ekonomik destek hizmeti”, “yaşlı refahı hizmeti”, “yoksulluktan kaynaklanan sorunları çözümleme hizmeti” gibi adlar ve kavramlarla ifade edilebilmektedir (Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği 1995). Sosyal hizmet tanımı farklı çerçevelerden bakılarak yapılabilmektedir. Ekonomik imkânsızlıklar dolayısıyla geçinme olanağı bulamayan yoksul kişilere, diğer taraftan ekonomik yönden yetersizlikleri bulunmayan fakat şahsî sebeplerle değişik türlerde uzman hizmetlerine muhtaç olanlara yönelen karşılıklı veya karşılıksız hizmetler olarak tanımlanabilir (Çengelci 1996).

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’nda sosyal hizmetler; “Kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözülmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür” olarak tanımlanmıştır.

Sosyal hizmetler ile sosyal yardımlar birbirine sıklıkla karıştırılan kavramlardır. En basit şekliyle ifade etmek gerekirse; sosyal yardımlarda muhtaçlık durumunda ihtiyaç karşılamak için yapılan yardımlar nakdî veya aynî olarak yerine getirilirken, sosyal hizmetlerde muhtaçlık daha çok hizmete dönük olup yapılan yardımlar hizmet şeklinde yerine getirilmektedir (Sözer 1998; Gerek ve Oral 2004).

Tomanbay (2002) çalışmasında sosyal hizmetlerin önemini şöyle ifade etmiştir: “Sosyal hizmetler güçlendikçe sağlık hizmetlerinin niteliği artar, eğitim hizmetlerinin verimliliği yükselir, adalet hizmetleri, sosyal anlayış yaygınlaşır ve sosyal devlet gelişir.”

c. Sosyal yardımlar

Sosyal yardımlar sosyal politika içerisinde değerlendirilmektedir. Sosyal yardımlar, sosyal politikanın sosyal güvenlik aygıtı içinde uygulanan primsiz yöntemlerinden biridir. Sosyal güvenlik ile sosyal yardımlar anlam bakımından farklı olsalar da amaçları yönünden birbirine bağlı kavramlardır (Ayhan 2012; Taşçı 2019). Ülkelerin siyasi, ekonomik ve sosyal yapılarına göre değişkenlik gösteren sosyal koruma sistemi uygulamalarından birisi olan sosyal yardımlarda ortak amaç olarak yoksulluğu, yoksunluk ve çeşitli sebeplerden kaynaklanan refah kaybının önlenmesi benimsenmiştir (Dama 2016). Sosyal yardımların muhtaçlığı azaltma amacının yanında; geliri koruma, ekonomik verimliliği sağlama, sosyal içermeyi-sosyal bütünleşmeyi sağlama, sosyal dışlanmadan koruma, kişileri risklere karşı koruma, yeniden bölüşüm ve bireylerde davranış değişikliği sağlama olarak sıralanabilir (Aca 2018).

Literatürde, nakit transferleri, gelir yardımı, karşılıksız katkı programları gibi anlamlara gelebilecek şekilde sıklıkla kullanılan sosyal yardım kavramı dar anlamda ve sadece sosyal yardımların maddi boyutuna vurguyla; her türlü parasal yardım şeklinde tanımlanabilir. Bu şekilde bir tanımlama ile sosyal yardım sağlayıcıları açısından da genel bir çeşitlilik yaratılarak devlet, yerel otoriteler, hayır kuruluşları, kişi, cemaat vb. tarafından sunulan parasal yardımlar, sosyal yardım kapsamında değerlendirilmiş olmaktadır (Midgley 2010; Aca 2018). Bunların yanında yaşlılık, özürlü ve özürlü yakını aylıkları ve sağlık alanında ücretsiz bakılmayı sağlayan uygulamalar sosyal yardım sistemi içerisinde değerlendirilmektedir.

4.2. Sosyal Yardım Uygulamaları

Bu bölümde çeşitli sosyal yardım uygulamaları seçilmiş bazı ülkelere göre incelenmiştir. Bu kapsamda Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD), AB ülkelerinde ve bazı gelişmekte olan ülkelerde sosyal yardım uygulamaları açıklanmıştır.

4.2.1. Dünya’da sosyal yardım uygulamaları

Ekonomik sorunlar, nüfusun gittikçe yaşlanması, sağlık hizmetlerinin fiyatında yaşanan sürekli artış ve toplanan fonların etkin değerlendirilmemesi gibi nedenlerden dolayı Dünya’da gelişmiş ülkelerde dahi sosyal güvenlik kuruluşları finansman kriz içerisinde (Akyıldız 1999). Dünyanın küreselleşme süreciyle birlikte devletlerin değişen rolü ve bu kapsamda küresel bir sosyal politikaya ihtiyacın doğması nedeniyle sosyal politikanın küresel bir değişim gerçekleştirmesi kaçınılmazdır. Sosyal politikaların küresel piyasalar için üretmek, uluslararası boyutta yoksulluğu azaltmak, sosyal güvenlik ağlarını genişletmek ve tam istihdamı yakalamak gibi önemli hedefleri uluslararası kurumlar tarafından uluslararası organizasyonlarında ele alınmaktadır. Bu durum gündemin önemli konuları arasında olduğunu göstermektedir (Dal 2017).

Ülkeler kendi tanımları doğrultusunda sosyal yardım uygulamaları yapmaktadır. Ortak faaliyetlerin yapılması yönünde büyük bir ihtiyaç duyulmasa da bu konuyu insan hakkı olarak görülmekte olup yoksullukla mücadelede büyük bir öneme sahiptir. Çeşitli uluslararası düzenlemelerde sosyal yardım konusuna yer verilmektedir (Çetinkaya 2012).

Ülkelerin en çok zorlandığı konuların başında yoksulluk gelmektedir. Çünkü yoksulluk dinamik bir yapıda olup sürekli yayılmaktadır. Bu nedenle yoksul olmanın kriterleri de zamanla değişmektedir. Bu sebeple de yoksullukla mücadele kamu yönetimleri için sürekli olarak daha zor bir hal almaktadır. Sosyal yardım aracı ile yoksullukla mücadele sıklıkla yapılmakta olup yoksul kesimleri bu durumdan kurtarmak hedeflenmektedir. Ancak her geçen gün artan maliyetleri, sürekliliği ve sürdürülebilirliği sosyal yardımların tartışılan yanısıdır (Güneş 2012).

Araştırma kapsamında incelenen ülkelerde sosyal yardımlar için aranan temel kriter her ülkenin kendi belirlenmiş olduğu muhtaçlık sınırıdır. Fakat çeşitli ülkelerin uygulamış olduğu sosyal yardım programlarının işleyişi ve sunulan yardımlar ülkelerin kültürel ve ekonomik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

a. Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyal yardımlar

ABD'de sosyal koruma programı üç politika aracıyla sağlanmaktadır. Sosyal güvenlik ve yaşlılara yönelik sağlık hizmetleri bu araçlardan ilkidir. İşsizlik ve işçi tazminatı ikinci politika aracı olarak kabul edilmekte olup sosyal yardım uygulamaları ise üçüncü politika aracıdır. Sosyal yardım uygulamaları gelir ve mal varlığı testine dayalı olarak yapılmaktadır. ABD'de her yıl ulusal düzeyde bir yoksulluk sınırı belirlenmektedir. Yoksulluk sınırı eyaletlere göre değişmemektedir. Bunun yanında, gıda yardımları ve ilave gelir güvencesi gibi yardımlar federal düzeyde finanse edilerek yönetilmektedir. Ülkede sosyal devlet anlayışı gereği nakit para, yiyecek, barınma, sağlık ve sosyal hizmetler için prim ödenmesi gerekmemektedir (Karagöl ve Dama 2015).

- **Sağlık Yardımı:** Gelir testine bağlı olarak yapılmakta olup Federal Hükümet ve eyaletler tarafından birlikte finansmanı sağlanmaktadır. Yararlanma şartları, genel kurallara bağlı kalmak şartıyla eyaletler tarafından belirlenmektedir. Amerika'nın en kapsamlı kamu sosyal güvenlik harcamalarından biridir. Yaklaşık olarak ülke nüfusunun %13'üne denk gelen 35 milyon birey sisteme dahildir.
- **İhtiyaç Sahiplerine Yönelik Geçici Yardımlar:** İhtiyaç sahibi ailelere yardım yapılarak çocukların aile dışına itilmelerini engellemek ve bakımlarını aile içinde giderilmesini sağlamak temel bu programın amacıdır. Bireylerin başka yerden yardım alma durumları incelenmektedir. Aynı bireye birçok yerden haksız yardım yapılması engellenmeye çalışılmaktadır. Yardımlarda temel amaçlara uyulmak koşuluyla yardım tutarı ve kriterlerinin belirlenmesi eyaletlere bırakılmıştır (Alper 2008).
- **Gıda Desteği Programı:** Gıda desteği programı, ihtiyaç sahibi ailelerin gıda alımına teminine yönelik satın alma gücünü artırarak yeterli beslenmesi amacıyla yapılan sosyal yardım programıdır. Program başvuru ve yardım şeklinin belirlenmesi eyaletlere bırakılmıştır (Alper 2008).
- **Düşük Gelirli Ailelere Yönelik Enerji Yardımı Programı:** İhtiyaç sahibi ailelerin, ısınma giderlerini destek sağlamak üzere mali yardımlardır Federal devlet tarafında desteklenen program eyaletler tarafından yürütülmekte olup ailelerde muhtaçlık kriteri aranmaktadır. Bu kriter eyaletlerde farklılık gösterebilmektedir (Alper 2008).
- **Federal Konut Yardımı Programı:** İhtiyaç sahibi aileleri konut sahibi yapabilmek için geliştirilen programda yaşlı ve engelli gibi özel grupların korunması da amaçlanmaktadır. Bu programda kira yardımı, ev alım desteği sağlanması, eski bakımsız evlerin onarılması yoluyla yapılabilmektedir (Çekinkaya 2012).
- **Emekli Askerler ve Gazilere Yönelik Yardımlar ve Hizmetler:** Emekli askerlere, ailelerine yapılan nakdi veya hizmet şeklindeki yardımlardır. Bunun yanında, özel bakım ve destek hizmetleri sağlanmaktadır (Çekinkaya 2012).
- **Çocuk Yardımı Programı:** Aile bütünlüğünün korunmasına yönelik olarak çocukların aile ile yetişmesine dönük geliştirilmiş bir programdır. Federal Hükümet programın geliştirilmesi, finansman imkanları sağlanması ve gözetim-denetim alanlarında görev üstlenmiş olup programın uygulaması eyalet yönetimlerine devredilmiştir (Çekinkaya 2012).
- **Eyalet Çocuk Sağlığı Sigorta Programı:** Federal fakirlik çizgisinin %200 altında olması halinde sağlık sigortası yaptırılması ile ilgili bir programdır. Eyaletlerin aileleri

birlikte yaşayan 19 yaşın altındaki çocuklar program kapsamına dahil edilmektedir (Çekinkaya 2012).

- **Okul Öğle Yemeği ve Kahvaltı Yardımı Programı Öğrencilerin:** İhtiyaç sahibi ailelerdeki öğrencilerin sağlıklı beslenmelerine yönelik olarak bedelsiz veya düşük bedelle kahvaltı ve öğle yemeği desteğini içeren kamu sosyal yardım programıdır (Çekinkaya 2012).
- **Çocuk ve Yetişkin Gıda Yardım Programı:** Kimsesizler evinde veya çocuk yurtlarında kalanlara verilen yemek yardımlarıdır (Çekinkaya 2012).
- **Reşit Olmayanlar, Çocuklar ve Kadınlara Yönelik Tamamlayıcı Gıda Yardımı:** İhtiyaç sahibi hamilelere ve çocuklarına 5 yaşına kadar beslenme ve gıda yardımını içeren sosyal yardım programıdır. Federal hükümet tarafından finanse edilen sosyal yardım programında yerel uygulama eyaletlere bırakılmıştır (Çekinkaya 2012).
- **Fırsat Eşitliği Programı Program:** İhtiyaç sahibi ailelerin 0-5 yaş arasındaki çocuklarını okul öncesi dönemde çeşitli alanlarda geliştirerek eğitimde fırsat eşitliğini sağlamayı amaçlayan bir sosyal yardım programıdır (Alper 2008).

b. Avrupa Birliği Ülkelerinde sosyal yardımlar

Avrupa ülkelerinde sosyal koruma sistemlerinin Sosyal devletin ilk adımları atılmış olup günümüzde diğer ülkelere göre ileri seviyededir. Avrupa ülkelerinin genelinde sosyal koruma sistemleri kişilerin yaşamı boyunca sürmektedir (Neubourg ve ark. 2005). Buna göre Avrupa ülkelerinde sosyal yardımlar başlıca şu şekildedir; ebeveynlere çocukluk döneminde nafaka verilmesi, gençlik döneminde istihdam yardımı, aktif çalışma döneminde işsiz kalındığında işsizlik yardımı ve orta yaş sonrası emeklilik yardımı gibi hayatın tüm evrelerini kapsayan sosyal koruma sistemlerinin yapısını göstermektedir. (Gökbayrak 2005).

Avrupa ülkelerinin çoğunda sosyal yardımlar bir vatandaşlık hakkı olarak kabul edilmekte olup muhtaç durumdaki tüm bireyleri dahil eden genel bir niteliktedir. Sosyal yardımların odağında asgari gelir desteği uygulamaları yer almaktadır (Hacımahmutoğlu 2009). Asgari gelir desteği birçok AB ülkesi tarafından ortak bir sosyal yardım yöntemi olarak benimsenmiş olsa da sosyal yardım sistemleri bölgesel olarak farklılık göstermektedir (Balcı 2007; Heikkilä ve ark. 2006; Karagöl ve Dama 2015)

Asgari gelir desteği ülkelerin yasal düzenlemelerinde benzer olmasına karşın farklı isimlerle adlandırılmaktadır. İngiltere'de çalışabilecek kişiler için gelir desteği düzenlemesi, Fransa'da asgari içirme/tutunma geliri, Hollanda'da ise işsizler asgari gelir desteği olarak değerlendirilebilmektedir. Asgari gelir desteği uygulamaları, ihtiyacı olan herkese aynı desteğin verildiği genel uygulamalar olarak tasarlanabileceği gibi, yaşlı, engelli, bekar gibi belirli özelliklere sahip kişiler için ayrı programların yürütüldüğü kategorik uygulamalar olarak da tasarlanabilir (European Council 1992; European Commission 1999; European Commission 2007). Refah seviyesinin yüksek ve gelir eşitsizliğinin düşük olduğu İskandinav ülkelerinde sosyal demokrat bir sosyal yardım sistemi bulunmaktadır. İsveç ve Norveç gibi ülkelerde yardımlar devlet eliyle yapılmakta olup finansmanı tamamıyla kamu kaynaklıdır (Karagöl ve Dama 2015).

Son yıllarda, sosyal yardım programlarının idaresini merkezden uzaklaştırma eğilimi olmuştur. Yerel yönetimler, sosyal yardım programlarına başvuran kişiler ve

ihtiyaçları hakkında daha iyi bilgi edinme ve bu konuda sosyal kontrol mekanizmalarına daha yakın olma konumundadır. Sosyal yardım programları genellikle yerel yönetimler tarafından yönetilir ve finansmanın bir kısmı veya tamamı merkezi hükümet tarafından sağlanmaktadır (Çoban 2006). Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Almanya, İngiltere, Fransa, Hollanda gibi ülkelerde sosyal yardım programlarının yönetimi mahalli idareler tarafından yürütülürken, yardımların tahsisine ilişkin kurallar (yardım tutarlarının hesaplanma yöntemleri gibi) merkezi yönetim tarafından belirlenmektedir. İtalya'da yardımın düzeyine bölgesel yönetim karar verir. Norveç'te yapılacak ödeme miktarını belirlemede son söz sosyal hizmet uzmanına aittir ve bu nedenle ülke genelinde yardım miktarı değişmektedir. Birçok Avrupa ülkesinde hanede yaşayan kişi sayısına göre sosyal yardım miktarı artmaktadır. Eklenen her bir bireyin sosyal yardım miktarındaki artış oranı, bireyin yaşına göre değişmektedir (Adema 2006). Geçtiğimiz 20 yıl içinde sosyal koruma sistemleri içinde sosyal yardımların payı artmıştır (Hacımahmutoğlu 2009).

Göçmen ve mülteci sayısındaki artış, son yıllarda sosyal yardım programlarının payının artmasının sebepleri arasında yer almaktadır (Neubourg ve ark. 2005). Gelişmiş Avrupa ülkeleri, yüksek refah seviyeleri nedeniyle düşük gelirli göçmenler ve mülteciler için cazip fırsatlar sunmaktadır. Uluslararası düzenlemeler gereği bu kişiler Avrupa ülkelerine geldiklerinde sosyal yardım programlarından yararlanma hakkına sahiptirler (Hacımahmutoğlu 2009). Sosyal koruma harcamalarının ek vergi ve prim artışlarıyla karşılanamayacak seviyelere gelmesi, bu ülkelerin birçoğunda sosyal koruma harcamalarının azaltılmasına yönelik adımların atılmasına neden olmuştur. Sosyal sigorta sistemlerinin sağladığı haklara erişim zorlaştırılmış ve yardımların miktarı azaltılmıştır. (Neubourg ve ark. 2005; Adema 2006; Uebelmesser 2004; Palier 2004).

c. Gelişmekte olan seçilmiş bazı ülkelerde sosyal yardım uygulaması

Sosyal yardımların geliştirmekte olan ülkeler için öncelikli hedefi mutlak yoksulluğu ortadan kaldırmaktır (Barrientos 2013). Transfer programları, düşük gelirli ülkelerde yoksulluğu azaltmak için kullanılan en önemli politika araçlarından biridir ve önemi giderek artmaktadır. Nakit transferi desteği, yoksulların gelirlerini artırmanın en basit yoludur. Gelişmekte olan 119 ülkede yoksul hanelere en az bir tür koşulsuz nakit destek programı uygulanırken 52 ülkede bu kişiler için şartlı nakit destek programı uygulanmaktadır (Roser ve Ospina 2017).

Dünya nüfusunun sadece %45'i fiilen en az bir sosyal yardım kapsamındadır. Düşük gelirli ülkeler, temel gelir güvenliğini ve herkes için temel sağlık hizmetlerine erişimi sağlamak için GSYİH'lerinin kabaca %16'sı olan 80 milyar ABD Doları yatırım yapması gerekmektedir. Yıllık finansman açığını kapatmak için küresel dayanışma temelinde uluslararası kaynaklara ihtiyaç bulunmaktadır (ILO 2022). Yüksek gelirli ülkeler tüm sosyal koruma politikalarına kişi başına ortalama 847 ABD doları tahsis ederken, düşük ve orta gelirli ülkeler kişi başına ortalama yalnızca 124 ABD doları harcamıştır. Alt ve orta gelir grubundaki ülkelerdeki sosyal yardım harcamaları yoksul insan sayısındaki artışı engellemede yetersiz kalmıştır. Düşük gelir grubundaki ülkeler ise hiçbir şekilde gelir kayıplarını engelleyememiştir (UNDP 2022).

Yoksulluğun önemli nedenlerinden biri de engelliliktir. Pek çok engelli insan geliştirmekte olan ülkelerde yaşamaktadır. Engelli bireylerin birçoğu herhangi bir işte çalışırken, birçoğu engelli olmayan bireylere göre kendilerine uygun bir işe girebilme

şansları çok düşüktür. Engelli bireyler çalışsalar bile işsiz kalmaları ve çalışan yoksullar arasında görülmeleri olası olarak görülmektedir (ILO 2014).

Gelişmekte olan ülkeler 3 ana program başlığında incelenmiştir. Bu programlar; doğrudan nakit transferler (muhtaç hanelere transferler, çocuk ve aile ödenekleri ve sosyal emeklilik), gelir transferleri (istihdam garanti programı, insan gelişimi ve aynı transferler) ve entegre yoksulluğu azaltma programlarıdır. Gelişmekte olan ülkelerin sosyal yardım uygulamalarını incelemek için farklı coğrafyalardan bulunan Arjantin, Pakistan ve Güney Afrika ülkeleri seçilmiş olup bu ülkelerde uygulanan sosyal yardım programları aşağıda verilmiştir (Barrentos ve ark. 2010).

- **Arjantin'in sosyal yardım uygulaması:** Sosyal Kalkınma Bakanlığı (SEDESOL) tarafından verilen sosyal yardımlar şunlardır: 70 yaş üzerindeki kişilerin yaşam koşullarını iyileştirmek ve ekonomik destek (Pure income transfer - social pension) sağlanmaktadır. Çocukların okula katılımı ve sağlık kontrolleri için ailelere sosyal yardımlar (Income transfer plus – public works) yapılmaktadır. Savunmasız kadınları yönelik olarak yardım programları (Integrated poverty reduction programme) ve işsiz hanelere dönük olarak aile yardımları mevcuttur.
- **Pakistan'ın sosyal yardım uygulaması:** Sosyal Refah ve Özel Eğitim Bakanlığı tarafından verilen sosyal yardımlar şunlardır: Dulların, yetimlerin, engellilerin, muhtaçların ve yoksulların refahının iyileştirilmesine dönük yardımlar (Income transfer plus – transfer for human development) bulunmaktadır. Evrensel başarı için ilköğretimdeki çocuk sayısını artırmak ve yoksulluğun azaltılması için yoksul hanelere yardımlar (Income transfer – income for human development) mevcuttur. Düşük gelirli hanelerin günlük ihtiyaçlarını karşılamaları için yapılan yardımlardır (Pure income transfer - Social assistance for general subsidies to poor households).
- **Güney Afrika'nın sosyal yardım uygulaması:** Güney Afrika Devleti tarafından verilen sosyal yardımlar şunlardır: Çocuklar arasındaki yoksulluğu azaltmak için sosyal yardım sağlanmaktadır (Pure income transfer - Family allowance). Özel gereksinimli çocukları olan hanelere yönelik yardım programları vardır (Pure income transfer – family allowance). Yaşlılıkta yoksulluğu önlemek için yardım programları vardır (Pure income transfer – Old age pension). İşsizliği azaltarak yoksulluğu azaltmaya yönelik yardım programları vardır (Income transfer plus).

4.2.2 Türkiye'de sosyal yardım uygulaması

Bu bölümde ulusal düzeyde kamu tarafından verilen ve tek merkeze bağlı olan sosyal yardımlar Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfı başlığı altında incelenmiştir. Yerel yönetim olan belediyelerin vermiş olduğu kamu sosyal yardımları ise ayrı başlıkta ele alınmıştır.

Türkiye sosyal devlet olma ilkesi gereği sosyal koruma uygulaması geliştirmiştir. Bu ilkenin en temel dayanağı TC Anayasası olup ihtiyaç sahibi bireylere sosyal koruma uygulama aracı olan sosyal yardımlar devlet eliyle ulaştırılmaktadır. TC Anayasası'nın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti "sosyal bir hukuk devleti" olarak nitelendirilmektedir. Sosyal devlet kavramı ihtiyaç sahibi yurttaşların temel ihtiyaçlarının devlet eliyle giderilmesi yoluyla sosyal birlikteliğin sağlanması anlamına gelmektedir (Ceren 2017).

Türkiye’de kamu sosyal yardım uygulamaları merkezi olarak ASHB tarafından yürütülmektedir. Ulusal düzeyde gerçekleştirilen bu kamu sosyal yardımlar yerelde SYDV’ler tarafından uygulanmaktadır. Bunun yanında, yerel yönetim düzeyinde belediyeler tarafından da kamu sosyal yardımları verilmektedir.

4.2.2.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

Türkiye’de kamu eliyle merkezi bütçeden yapılan yardımlar tüm il ve ilçelerde bulundan toplam 1.003 adet SYDV ile yapılmaktadır. Her bir SYDV ayrı ayrı birer işyeri ve her birinin ayrı bağımsız karar organları bulunmaktadır. SYDV’lerin faaliyetleri Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından belirlenmekte ve denetlenmekte olup kuruluş esasları itibarıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne bağlıdır. SYDV’lerin kuruluşu kararı 3294 Sayılı Kanun ile sabit olup kamu sosyal yardım sisteminin yerelde faaliyetlerini gerçekleştirme amacı taşımaktadır. Sivil Toplum Kuruluşları kapsamında değerlendirilen diğer vakıflarla karıştırılmamalıdır.

a. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının yasal yapısı

- SYDV’ler 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik (SYDT) Kanun’unun hükümleri gereği kurulmuştur. 3294 Sayılı Kanun’un 7’inci maddesi 1’inci fıkrasında: “Bu Kanunun amacına uygun faaliyet ve çalışmalar yapmak ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdî ve aynî yardımda bulunmak üzere her il ve ilçede sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları kurulur.” denilmektedir.
- SYDV’lerin kuruluş usulü 5737 Sayılı Vakıflar Kanunu ile belirlenmiştir. SYDV’lerin yapısı 5737 Sayılı Kanun’un 4’üncü maddesinde belirtilmiştir: “Vakıfların özel hukuk tüzel kişiliğine sahiptir.”
- SYDV’lerin geliri 3294 Sayılı Kanun’un 8. maddesi ile belirlenmiştir: “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan aktarılabacak miktardan, işletme ve iştiraklerden elde edilecek gelirlerden ve diğer gelirlerden.”
- SYDV’lere gelir sağlamak için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) kurulmuştur. 3294 Sayılı Kanun’un 3’üncü maddesi: “Bu Kanunda öngörülen hizmetlerin gerçekleştirilmesi için Cumhurbaşkanınca görevlendirilen Cumhurbaşkanı yardımcısına veya bakana bağlı ve T.C. Merkez Bankası nezdinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kurulmuştur.” şeklindedir.
- Fon Kurulunun görevleri; 2018/3 Nolu Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile Cumhurbaşkanına, Sosyal Politikalar Kuruluna ve ASHB’ye devredilmiştir.
- SYDT fonunun denetimi 3294 Sayılı Kanun’un 6’ıncı maddesinde belirtilmiştir: “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun denetimi Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca yapılır.”
- SYDT fonunun gelirleri 3294 Sayılı Kanun’un 4’üncü maddesinde belirtilmiştir: “Kanun ve kararnamelerle kurulu bulunan ve kurulacak olan fonlardan Cumhurbaşkanı kararıyla %10’a kadar aktarılabacak miktardan, bütçeye konulacak

ödeneklerden, Trafik para cezası hasılatının yarısından, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu reklam gelirleri, her nevi bağış ve yardımlardan ve diğer gelirlerden oluşur.”

- SYDT fonunun çalışma usul ve esasları 3294 Sayılı Kanun’unun 5’inci maddesinde belirtilmiştir: “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun çalışma usul ve esasları ile toplanacak kaynakların Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına dağıtım esasları yönetmelikle tespit edilir.”
- SYDV’ler toplu iş sözleşmesi kapsamında işyerleridir. 3294 Sayılı Kanun’un 7’inci maddesi 4. fıkrası: “Vakıflar, 18/10/2012 tarihli ve 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun 34 üncü maddesinin ikinci fıkrası hükmüne göre; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünce imzalanacak işletme düzeyinde toplu iş sözleşmesi kapsamında işyerleridir.”
- SYDV’ler kendi kararlarını müteveli heyeti ile almaktadır. SYDV’lerin yönetim ve temsile yetkili organı olan Müteveli Heyeti 3294 Sayılı Kanun’un 7’inci maddesi 2. ve 3. fıkrasında belirtilen atanmış ve seçilmiş üyelerden oluşmaktadır. 3294 Sayılı Kanun’un 7’inci maddesi 1. fıkrası: “Mülkî idare amirleri vakfın tabii başkanı olup, illerde belediye başkanı, defterdar, il millî eğitim müdürü, il sağlık müdürü, il tarım müdürü, il sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu müdürü ve il müftüsü; ilçelerde belediye başkanı, mal müdürü, ilçe millî eğitim müdürü, Sağlık Bakanlığının ilçe üst görevlisi, varsa ilçe tarım müdürü ve ilçe müftüsü vakfın müteveli heyetini oluşturur.” 3294 Sayılı Kanun’un 7’inci maddesi 2. fıkrası: “Büyükşehir belediyesi bulunan illerdeki il ve ilçe sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarında, ikinci fıkrada hayırsever vatandaşlar arasından seçileceği belirtilen iki üye; il sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları için doğrudan vali tarafından, ilçe sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları için ise kaymakamın teklifi üzerine vali tarafından belirlenir.”

ASHB’ye bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM)’nin görevi; SYDV’lerin harcamalarını, iş ve işlemlerini araştırmak, incelemek, izlemek ve denetlemek, görülen aksaklıklarla ilgili gerekli tedbirleri almak, vakıfların çalışma usûl ve esasları ile sosyal yardım programları belirlemektedir (ASHB, 2022b).

b. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı yardım programları

SYDV’ler tarafından verilen sosyal yardımlar ana gruplar bazında 6 kategoriden oluşup 44 alt başlıkta değerlendirilmektedir (Çizelge 4.3). ASHB (2021) faaliyet raporlarından elde edilen verilere göre, alınan yardım kategorileri aile yardımları, barınma-gıda yardımları, engelli-yaşlı yardımları, sağlık yardımları, eğitim yardımları ve proje destekleri olup bu yardım programlarının alt başlıkları bu bölümde incelenmiştir.

Çizelge 4.3. Ana gruplara göre sosyal yardım programları (2021)

A. Aile Yardımları	B. Barınma - Gıda Yardımları	C. Engelli-Yaşlı Yardımları
• Doğum yardımı	• Gıda yardımları	• Yaşlı aylığı
• Eşi vefat etmiş kadınlara yardım	• Öğle yemeği yardımı	• Evde bakım aylığı
• Öksüz ve yetim yardımı	• Aşevleri	• Engelli aylığı
• Muhtaç asker ailesine yardım	• Barınma yardımları	• Engelli yakını aylığı
• Muhtaç asker çocuğu yardımı	• Sosyal konut projesi	• Yaşlı ve engelli bakım proj.
• Terör zararı yardımı	• Yakacak yardımları	• Engelli ihtiyaç yardımı
• Afet ve acil durum yardımı	• Elektrik tüketim desteği	
• İşe yönlendirme yardımı	• Sosyal uyum yardımı (SUY)	
• Şehit yakını ve gazilere yardımlar		
D. Sağlık Yardımı	D. Eğitim Yardımları	E. Proje Destekleri
• GSS prim ödemeleri	• Ücretsiz ders kitabı	• Aile destek merkezi
• Şartlı sağlık yardımı	• Şartlı eğitim yardımı	• Sosyal dayanışma merkezi
• Katılım payı ödemeleri	• Yabancılarla yönelik şartlı eğitim yardımı	• Evsizlere konaklama projesi
• Kronik hastalık yardımı	• Engelli öğrencileri taşıma	• Sosyal hizmet projesi
• Kronik hastalara elektrik desteği	• Eğitim materyali yardımı	• Gençlerin sosyal yönden desteklenmesi projesi
• Sağlık yardımı	• Barınma, taşınma ve yemek	

Kaynak: ASHB 2021

■ Aile yardımları

- Doğum yardımı: Türk vatandaşlarına ve mavi kartlılara, birinci çocuğu için 300 TL, ikinci çocuğu için 400 TL, sonraki çocuklar içinse 600 TL tutarında (tek seferlik) doğum yardımı ödemesi içeren sosyal yardım programıdır. 2021 yılında yaklaşık 402 milyon TL ödeme (931.949 çocuk için) gerçekleştirilmiştir.
- Terör zararı yardımı: Gıda, barınma, giyim ve eğitim gibi ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak yapılan yardımlardır. 2021 yılında SYDV'larına yaklaşık 17,9 milyon TL kaynak terör olaylarından etkilenen kişilere aktarılmıştır.
- Şehit yakınları ve gazilere yönelik yardımlar: Şehit yakını ve gazilerin istihdamının sağlanması, ücretsiz seyahat kartı verilmesi, psikososyal destek sağlanması, sosyal hizmet faaliyetlerinin düzenlenmesi, hukuki yardım ödemelerinin yapılması işlemlerinin içeren sosyal yardım programıdır.
- Afet (acil durum) yardımları: Deprem, sel, yangın vb. doğal afetler nedeniyle mağduriyet yaşayanlara gıda, giyim, barınma vb. temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla destekler sağlanan sosyal yardım programıdır. Bu kapsamda SYDV'lere afetten etkilenen hanelerin acil ve temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla toplam 149,3 milyon TL ödenek aktarılmıştır.
- Öksüz ve yetim yardımı: Annesi veya babası vefat etmiş 18 yaşından küçük çocuklardan muhtaç durumda olanlara yapılan nakdi yardımdır. Aylık ödeme tutarı 150 TL'dir.

- Muhtaç asker ailelerine yapılan yardım: Sosyal güvencesi olmayan ve ihtiyaç sahibi ailelerinin askerlik görevi süresince desteklenmesi için aylık 500 TL olmak üzere 2 aylık periyotlarla 1.000 TL düzenli yardım verilmektedir. 2021 yılında 87.056 haneye yaklaşık 143,9 milyon TL tutarında ödeme yapılmıştır.
- Eşi vefat etmiş kadınlara yapılan yardımlar: Düzenli nakdi sosyal yardım programı çerçevesinde ihtiyaç sahibi eşi vefat etmiş kadınlara şartları devam ettiği süre içerisinde aylık 500 TL olmak üzere 2 aylık periyotlarla 1.000 TL düzenli yardım verilmektedir. Bu kapsamında 2021 yılında 98.530 kişiye yaklaşık 332,1 milyon TL tutarında ödeme yapılmıştır.

▪ Barınma ve gıda yardımları

- Barınma yardımları: Oturulamayacak derecede eski, bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan ihtiyaç sahibi hanelere bakım onarımı ve ev eşyası alımı için aynı veya nakdi olarak yapılan sosyal yardımlardır. 2021 yılında tüm barınma yardımları kapsamında 30.363 hane için yaklaşık 119,6 milyon TL yardım yapılmıştır.
- Sosyal konut projesi: İhtiyaç sahibi hanelerin barınma ihtiyaçları için oluşturulan sosyal yardım programıdır. Bu kapsamda 2021 yılında, SYDV'lere yaklaşık 1 milyon TL tutarında kaynak aktarılmıştır.
- Gıda yardımları: İhtiyaç sahibi hanelerin gıda ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak yapılan sosyal yardım programıdır. Bu kapsamda, 2021 yılında 2.830.570 hanede yaşayan 11.369.761 kişiye toplam yaklaşık 752,6 milyon TL tutarında gıda yardımı yapılmıştır.
- Aşevi yardımı: 2021 yılı içerisinde 43.427 kişiye aşevi hizmeti sunulabilmesi amacıyla SYDV'lere yaklaşık 91,8 milyon TL ödenek verilmiştir.
- Yakacak yardımı: 2021 yılı kömür döneminde 1.830.415 aile için 1.639.489 ton kömür dağıtılması yapılmıştır. Bu kapsamda 2021 yılında, SYDV'lere Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan yaklaşık 23,5 milyon TL kaynak aktarılmıştır.
- Elektrik tüketim desteği: Düzenli sosyal yardım alan ihtiyaç sahibi hanelerin elektrik tüketimlerinin desteklenmesi amacıyla 150 kw saate kadar destek verilmektedir. Bu kapsamda 2021 yıl içerisinde 2.476.399 hane için yaklaşık 2,5 milyar TL tutarında kaynak aktarılmıştır.

▪ Engelli ve yaşlı yardımları

- Engelli ve engelli yakını aylıkları: 2022 Sayılı Kanun kapsamında sosyal güvencesi olmayan ve hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden az olan %40 ve üzeri engel oranına sahip kişilere yapılan yardımlardır 2021 yılında 852,53 TL olarak uygulanmıştır. 2021 yılında, engelli (%70 ve üzeri) aylığı kapsamında 279.757 kişi için yaklaşık 2,8 milyar TL, engelli (%40 ve %69) aylığı kapsamında 351.998 kişi için yaklaşık 2,3 milyar TL, engelli yakını aylığı (18 yaş altı) kapsamında 98.116 kişi için yaklaşık 620,2 milyon TL ödeme yapılmıştır.
- Yaşlı aylıkları: 2022 Sayılı Kanun kapsamında sosyal güvencesi olmayan ve kendisi ile eşinin ortalama geliri net asgari ücretin 1/3'ünden az olan 65 yaş üstü kişiler için yapılan yardımlardır. 2021 yılında 852,53 TL olarak uygulanmıştır. Yaşlı aylıkları kapsamında 2021 yılında 836.665 kişi için yaklaşık 7,4 milyar TL tutarında ödeme yapılmıştır.

- Engelli ihtiyaç yardımları: 3294 Sayılı Kanun kapsamındaki yoksul ve engelli vatandaşların topluma uyumunu kolaylaştıracak her türlü araç gereç ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yürütülen bir sosyal yardım programıdır. 2021 yılında toplam 1.121 hanede yaşayan 1.146 kişi için yaklaşık 3 milyon TL kaynak kullanılmıştır.
- Engelli öğrencilerin ücretsiz taşınması: Bu program ile özel eğitime gereksinim duyan engelli öğrencilerin okullarına ücretsiz olarak ulaşmaları sağlanmaktadır. 2021 yılında, 115.681 öğrenci için 556,55 Milyon TL tutarında kaynak aktarılmıştır.
- Evde bakım yardımı: 2828 Sayılı Kanunun ek 7'nci maddesi uyarınca tam bağımlı/ağır engelli olan ve hanede kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 2/3'ünün altında bulunan engelli bireylerin evde bakımlarının sağlanması ödeme yapılmaktadır. 2021 yılı ikinci altı aylık dönemi için kişi başına ödenen yardım tutarı 1.797,97 TL'dir. 2021 yılında, 530.812 kişi evde bakım yardımından yararlanmış ve toplamda yaklaşık 10,9 milyar TL ödeme yapılmıştır.

▪ Sağlık yardımları

- Genel sağlık sigortası (GSS) prim ödemeleri: 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun'u kapsamında, kişi başına düşen gelir seviyesi brüt asgari ücretin üçte birinin altında olan vatandaşlar için genel bütçeden ödenen genel sağlık sigortası primidir.
- Şartlı sağlık yardımları (ŞSY): Sosyal güvencesi olmayan ihtiyaç sahibi durumunda bulunan ailelere çocuklarını sağlık kontrolüne göndermeleri, anne adaylarının ise hamilelik süresince sağlık kontrolüne gitmeleri ve doğumlarını hastanede yapmaları şartıyla yapılan yardımlardır. Gebelik döneminde anne için aylık 45 TL, lohusalık yardımı çocuk için aylık 45 TL sağlık yardımı ödemeleri yapılmaktadır.

▪ Eğitim yardımları

- Şartlı eğitim yardımı (ŞEY): Yardım programı kapsamında İlköğretim erkek öğrenci için aylık 45 TL, kız öğrenci için aylık 50 TL Ortaöğretim erkek öğrenci için aylık 55 TL, kız öğrenci için aylık 75 TL şeklinde 2 ayda bir ödeme yapılmaktadır.
- Yabancılarla yönelik şartlı eğitim yardımı programı: 2021 yılında, 625.901 fayda sahibi için yaklaşık 419,9 milyon TL tutarında ödeme yapılmıştır.
- Eğitim materyali yardımı 2021 yılında 131.707 öğrenci için yaklaşık 38,7 Milyon TL tutarında yardım yapılmıştır.
- Öğrenci taşıma barınma ve iâşe yardımı: 2021 yılında 538 hanede yaşayan 632 öğrenci için yaklaşık 325,1 milyon TL tutarında yardım yapılmıştır.
- Ücretsiz ders kitabı yardımı: 2021 yılında, yaklaşık 314,91 Milyon TL tutarında ödeme yapılmıştır.
- Öğle yemeği yardımı: 2021 yılında SYDT Fonundan yaklaşık 853,5 milyon TL kaynak aktarılmıştır.

▪ Proje yardımları ve diğer yardımlar

- Aile Destek Merkezi Projesi (ADEM) ve Sosyal Dayanışma Merkezi Projesi (SODAM): Psikososyal, sosyokültürel, mesleki, sanatsal ve kişisel gelişimlerini sağlamaya yönelik olarak faaliyet gösteren merkezlerdir.

- Yaşlı ve engelli bakım projeleri (Vefa Projesi): Yaşlı ve engelli vatandaşlarımızın ev temizliği, kişisel bakımları, temel ve zaruri ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik sosyal hizmet projesidir. 2021 yılında 25.752 yaşlı ve/veya engelli yaşlı birey projeden
- Özel işveren sigorta prim desteği: Sosyal yardımlardan faydalanan çalışabilir durumdaki vatandaşları İŞKUR'a yönlendirerek işgücüne katılımlarını teşvik edilmektedir. Sosyal yardım-istihdam bağını güçlendirmek amaçlanmaktadır. Özel işveren sigorta prim desteği kapsamında 2022 yılı için özel sektör işverenlerin ödemekle yükümlü olduğu sigorta prim tutarı olan aylık 1.025,82 TL ASHB ve Hazine ve Maliye Bakanlığı (HMB) tarafından ödenmiştir. ASHB asgari ücretin yüzde 15,5'ine tekabül eden 775,65 TL'yi, HMB de yüzde 5'ine karşılık gelen 250,2 TL'yi karşılamaktadır. 2021 yılı içerisinde 3.273 işveren desteklenmiştir.

c. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı yardım istatistikleri

Hızlı kentleşme, istihdamın sektör payındaki değişim, kırsaldan kentlere göç, işsizlik, yaşlı veya engelli birey sayısındaki artış gibi nedenlerle oluşan mevcut yapı sosyal yardım ve hizmetlere olan ihtiyacı artırmıştır. Son 16 yılda GSYH içinde sosyal yardımların aldığı payda ciddi bir artış görülmüştür (SBB 2020).

Kamu sosyal yardımlar ile ilgili temel istatistiksel veriler Çizelge 4.4'de gösterilmiştir. 2021 yılında kamu sosyal yardımlara harcaması 97,8 milyar TL'dir. GSYH içinde kamu sosyal yardımların oranı %1,74 seviyesindedir.

Çizelge 4.4. Türkiye'de kamu sosyal yardım istatistikleri

Konu	Değer
• Toplam Sosyal Yardım Harcaması Tutarı (TL) *	97,8 milyar
• Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünce Yapılan Sosyal Yardım Harcaması (TL)	60,9 milyar
• GSYH İçerisinde Kamu Sosyal Yardımlarının Payı (%)	1,74
• Sosyal Yardımlardan Faydalanan Hane Sayısı (Adet)	5.903.515
• Düzenli Yardımlardan Faydalanan Hane Sayısı (Adet)	2.476.457
• Geçici Yardımlardan Faydalanan Hane Sayısı (Adet)	5.276.998
• 2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Fayda Sahibi Sayısı (Kişi)	1.538.810
• 2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Toplam Aktarılan Kaynak (TL)	13.233.342.386
• GSS Primi Devlet Tarafından Ödenen Kişi Sayısı	9.482.940
• GSS Prim Desteği (TL)	34.473.957.571
• Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Sayısı (Adet)	1.003
• SYDV Personel Sayısı (Kişi)	8.421
• SYDV Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlisi Sayısı (Kişi)	3.921
• Nakdi Yardımların Tüm Yardımlar İçindeki Payı (%)	94
• Düzenli Yardımlara Aktarılan Kaynağın Tüm Yardımlara Oranı (%)	83

Kaynak: ASHB 2021

*Kamu kurumlarının sosyal yardım harcamaları hesaplanırken Belediyeler tarafından yapılan sosyal yardım harcamaları projeksiyon yöntemi ile ASHB tarafından tahmini rakamlar ile ifade edilmiştir.

SYDV faaliyetleri ile verilen kamu sosyal yardımlarının yararlanıcı sayılar ve bütçe yükleri Çizelge 4.4’de gösterilmiştir. 5502 Sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanun’una göre Sosyal Güvenlik Kurumun primsiz ödemeler için yapılan giderleri merkezi yönetim bütçesinden karşılanmaktadır. 2021 yılında GSS prim desteği ödemesi için SGK’ya toplam aktarılan 34,5 Milyar TL’dir. Kamu sosyal yardım bütçesinde en büyük ödeme yükünü bu yardım programı oluşturmaktadır. GSS prim desteği ödemesi ödeme gücü olmayan vatandaşların kamu sağlık sisteminden yararlanabilmesi için devlet eliyle yapılan harcamadır. GSS primlerini ödeyemeyecek durumda olan vatandaşların başvuruları üzerine, yapılan gelir testi sonucunda gelir seviyesinin düşük olduğu saptanması durumunda geçerli olan bu sosyal transfer uygulamasının bir örneği olan sosyal yardım gerçekleşir. Böylece GSS primleri devlet tarafında ödenen ihtiyaç sahibi vatandaşlar kamu sağlık sisteminden faydalanmaya devam edebilmektedir.

GSS prim ödemeleri doğrudan devletin kurumları arasındaki nakit transferinin gerçekleşmesi ile yapılması sosyal yardım yararlanıcılar tarafından sosyal yardım algısının oluşmaması sebep olabilmektedir. Fakat yapılan bu sosyal transferler sosyal yardım kapsamı içerisinde olup devletin sosyal yardım harcamaları içerisinde en büyük payı oluşturmaktadır.

2828 Sayılı Kanun’un Ek 7’inci maddesine göre; bakıma ihtiyacı olan engellilere bakan bireylere destek olmak amacıyla 2007 yılından itibaren evde bakım ücreti uygulaması başlatılmıştır. Evde bakım yardımı engelli ailelerin bakıma muhtaç bireylerine kendileri bakarak aile bütünlüğünün sağlanması amacını taşıması bakımından önemlidir. Yakın aile bireyleri içerisinde bakıma muhtaç bireyin bakımını üstlenecek kişi bulunmadığı durumda engelli bireyin akrabaları içerisinde istekli ve uygun olanlara da bakım hizmetini verecek kişi olarak evde bakım programa dahil edilebilmektedir. Bunun yanında bakıma muhtaç bireylerin kamu eliyle özel veya devlet kuruluşlarında bakımlarının yapılması daha maliyetli olabileceği göz önünde bulundurduğunda bu yardım programının gerekliliği anlaşılmaktadır. Evde bakım yardım harcaması kamu sosyal yardım uygulaması içerisinde ikinci sırayı oluşturmaktadır. Evde bakım yardımı kapsamında 530.812 kişiye toplam 10,9 milyar TL ödeme yapılmıştır.

2022 Sayılı Kanun kapsamında ihtiyaç sahibi olan vatandaşlardan; 65 yaşını doldurmuş yaşlılara aylık bağlanmaktadır. Bu yardım programında 836.665 kişiye toplam 7,5 Milyar TL ödeme yapılmıştır. Bunun yanında, aynı kanun kapsamında sosyal güvencesi olmayan ve hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3’ünden az olan %40 ve üzeri engel oranına sahip kişilere yapılan yardım programı için 719.845 kişiye toplam 5,8 Milyar TL ödeme yapılmıştır. 3294 Sayılı Kanun ile 2022 Sayılı Kanun kapsamında düzenli sosyal yardım almaya ilişkin verilmiş hak sahipliği kararı devam eden hanelere elektrik tüketim desteği verilmektedir. Bu yardım programı için 1.792.200 haneye toplam 1,57 Milyar TL ödeme yapılmıştır.

Diğer yardım programları bütçe yüklerine göre sırasıyla; şartlı eğitim yardımı, gıda yardımı, şartlı sağlık yardımları, doğum yardımı, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım, muhtaç asker ailelerine yapılan yardım, barınma yardımı, aşevi yardımı, öksüz ve yetim yardımı, eğitim materyali yardımı ve yakacak yardımındır.

Çizelge 4.5. Sosyal yardım programlarına göre yararlanıcı sayısı ve harcama düzeyi

Sosyal yardım programları	Yararlanıcı	Sayı	Harcama (TL)
Genel Sağlık Sigortası Primi desteği	Kişi	9.482.940	34,5 milyar
Evde bakım yardımı	Kişi	530.812	10,9 milyar
Yaşlı aylığı	Kişi	836.665	7,5 milyar
Engelli aylığı	Kişi	719.845	5,8 milyar
Elektrik tüketim desteği	Hane	1.792.200	1,57 milyar
Şartlı eğitim yardımı	Kişi	2.128.750	898,6 milyon
Gıda yardımı	Hane	2.830.570	752,6 milyon
Şartlı Sağlık Yardımları	Kişi	1.230.012	494,1 milyon
Doğum yardımı	Kişi	931.949	402,1 milyon
Eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım	Kişi	98.530	332,1 milyon
Muhtaç asker ailelerine yapılan yardım	Kişi	87.056	143,9 milyon
Barınma yardımı	Hane	30.363	119,6 milyon
Aşevi yardımı	Kişi	43.427	91,8 milyon
Öksüz ve yetim yardımı	Kişi	51.232	74,1 milyon
Eğitim materyali yardımı	Kişi	131.707	38,7 milyon
Yakacak yardımı	Kişi	1.830.415	23,5 milyon

Kaynak: ASHB, 2021.

Not: Yardım özelliklerine göre yararlanıcılar kişi veya hane olarak değişebilmektedir.

4.2.2.2. Belediye sosyal yardım programları

5393 Sayılı Belediye Kanun'u ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanun'u belediyelere sosyal yardımlarla ilgili olarak belediye bütçesinden pay ayırma yetkisi vermiştir. Kanuna göre “yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanarak hizmet yürütmek” belediyelerin görevleri içerisinde (Belediye Kanun'u Madde 38/1-n ve Madde 70/1-i; Büyükşehir Belediye Kanunu Madde 18/1-m ve Madde 24/1-j).

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanun'unun 7'inci maddesinin üçüncü fıkrasının (d) bendi ile 5393 Sayılı Belediye Kanun'unun 14'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri ve 53'üncü maddesinin dördüncü fıkrası sosyal hizmetlerle ilgili mevzuat maddeleridir.

Belediyelerle ilgili kanunlarında sosyal yardımlarla ilgili maddeler yalnızca yetki ve sorumluluklar ile ilgilidir. Uygulanacak sosyal yardımların işleyiş sistemine yönelik hükümler yoktur. Bu nedenle belediyelerin uygulayacakları sosyal yardım ve sosyal hizmetler için; duyuru, başvuru, yardım/hizmet grupları, değerlendirme kriterleri, takip ve arşivleme işlemlerini içeren yönetmelik çıkarılmaları gereklidir. Türkiye'de belediyelerin uyguladığı sosyal yardım programları belediye imkanları (bütçe, personel,

araç vb.) ve mevzuat farklılıklarından dolayı çeşitlilik göstermektedir. Büyükşehir belediyeleri diğer belediyelere göre sosyal yardımlara daha fazla kaynak ayırabilmektedirler. Büyükşehir belediyeleri sosyal yardım ve sosyal hizmetlerle ilgili yönetmeliğe sahip olması sebebiyle diğer belediyelere göre kurumsal işleyen bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Sosyal yardım ve sosyal hizmetlerle ilgili olarak tüm belediyelerde ortak olarak uygulanan bir mevzuatın eksikliği nedeniyle farklı belediye meclislerinde somut ve ölçülebilir kriterlerden uzak sosyal yardım uygulaması olabilmektedir. Bu nedenle sosyal yardım ve sosyal hizmetler alanında ilgili yönergeler çıkarılarak başvuru, değerlendirme ve takip aşamalarının sağlıklı bir şekilde işlemesine yönelik eksiksiz ve somut kriterlerin ortaya konulabilmesi büyük öneme sahiptir. Eksiksiz ve iyi işleyen bir sistemin tasarlanabilmesi için ilgili alanda oluşturulacak yasal dayanak hem sistem içerisinde yararlanıcıların doğru tespiti ve ihtiyaçlarına yönelik yardımın yapılabilmesi hem de sistemin uygulayıcılarının görev tanımları içerisinde aldıkları yetkiyi doğru kullanabilmeleri için gereklidir.

Yapılan bu çalışmada Iğdır ilinde yalnızca merkez ilçe belediyesinde sosyal yardımların işleyişine dönük yönetmeliğin olduğu, ilçe belediyelerinde ise sosyal yardımların işleyişine dönük olarak izlenen bir belediye yönetmeliğinin olmadığı tespit edilmiştir. İlçe belediyeleri 5393 Sayılı Belediye Kanun'unun verdiği yetkiye bağlı olarak sosyal yardımlarını sürdürmektedir. Iğdır ilinde belediyeler birbirlerinden farklı sosyal yardım programlarına sahiptir. Belediyelerin verdiği yardım programları genel olarak aynı olarak gıda yardımı, ev yapım/onarımı için tadilat malzemesi yardımı ve giyecek yardımı şeklinde olabilmektedir. Belediye sosyal yardımları detaylı şekilde araştırma bulguları kısmında incelenmiştir.

4.3. Alan Araştırması Bulguları

Araştırmanın ana materyalini birincil veriler oluşturmaktadır. Bu kapsamda 2 farklı hedef grup ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Birinci grubu Iğdır İlinde SYDV'dan yardım alan hanehalkı oluşturmaktadır. Sosyal yardım alan hanehalkıyla 210 adet yararlanıcı anketi yapılmıştır. İkinci grubu Iğdır İlinde bulunan SYDV'ler ve belediyeler oluşturmaktadır. SYDV'lerde ve belediyelerde sosyal yardımlarla ilgili sorumlu kişiler ile 8 adet yönetici anketi yapılmıştır.

4.3.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'na ilişkin bulgular

Iğdır ilinde bulunan 4 SYDV'nin (Iğdır Merkez, Aralık İlçesi, Karakoyunlu İlçesi ve Tuzluca ilçesi) müdürleri ile yapılan yüz yüze anket görüşmesinden sağlanan bulgulara bu bölümde yer verilmiştir. Vakıflarca uygulanan sosyal yardımlar hakkında genel bilgiler, vakıfların yardımları duyurma/arşivleme yöntemleri, yardım programların finansman/yasal dayanağı gibi başlıklar bu bölümde incelenen konulardır.

a. Vakıfların sosyal yardım programları hakkında genel bilgiler

SYDV'lerin yasal dayanakları aynı olsa da yasaların tanıdığı belirli inisiyatifler nedeniyle işleyişlerinde farklılık olabilmektedir. Iğdır ilinde en çok aktif dosya sayısına sahip vakıf; Iğdır ili SYDV'dir. 2021 yılında Iğdır merkez SYDV'de 12.000, Tuzluca SYDV'de 1.400, Karakoyunlu SYDV'de 1.000 ve Aralık SYDV'de 728 aktif dosya bulunmaktadır (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. Vakıfların sosyal yardım programları hakkında genel bilgiler

Konular	Iğdır İli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları			
	Merkez	Aralık	Karakoyunlu	Tuzluca
a. 2021 yılı aktif dosya sayısı (hane olarak)	12.000	728	1.000	1.400
b. Yararlanıcıya hangi yardım programının uygun olduğu neye göre belirlenmektedir?	Muhtaçlık durumu ve hanenin profili (kişilerin yaş, gelir, medeni durumu, yetim olma durumu, engellilik durumu)			
c. En çok başvuru yapılan yardım konusu programları nelerdir?	Tek seferlik nakit yardım (Diğer aile yardımları)			
d. Sosyal yardım programlarından yararlanma kriterleri nelerdir?	Yardım programlarına göre farklılık göstermekle birlikte temel olarak hanehalkının muhtaçlığı esastır. Muhtaçlık sınırı; hanede kişi başına düşen gelir miktarı, net asgari ücretin 1/3 olarak hesaplanır (2021 yılı için 852,53 TL).			
e. Aynı hanede; aynı kişinin farklı konularda sosyal yardım alma durumu oluyor mu?	Evet			
f. Aynı hanede; sosyal yardım alan birden fazla kişi oluyor mu?	Evet			
g. Sosyal yardım alanlar nasıl inceleniyor?	Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi Sosyal yardım inceleme personeli saha araştırması			
h. Programların süreklilik durumu nedir?	Tek seferlik ve sürekli olan sosyal yardımlar var			

Sosyal yardım yararlanıcıları için hangi yardım programının uygun olduğuna başvuru sahibinin ve yaşadığı hanehalkının özellikleri incelenerek karar verilmektedir. Aranılan kriterler yardım programlarına göre farklılık göstermekle birlikte temel kriter hanehalkının muhtaçlık seviyesi olarak kabul edilmektedir. Muhtaçlık sınırı 2021 yılı için net asgari ücretin 1/3'ü olan 852,53 TL'dir. Sosyal yardımlara başvuru yapan kişilerin yaş, gelir, engellilik, medeni ve yetim olma durumuna göre yardım programlarına uygunlukları incelenmektedir.

Iğdır ilinde bulunan vakıflara en çok başvuru yapılan yardım programı vakıflarca diğer aile yardımları kategorisinde değerlendirilen tek seferlik nakit yardımlardır. Tek seferlik yardımlar sürekli ödemesi olmayan ve başvurusu devamlı açık olan yardımlardır. Bu nedenle sürekli yardım (engelli, yaşlı, evde bakım vb.) alamayan ve ihtiyaç sahibi olan bireyler dilekçe veya e-devlet üzerinden sürekli olarak bu yardım programına başvurabilmektedirler. Vakıf tarafından toplanan başvurulara ön inceleme yapıldıktan sonra başvurusu yapılan vakfın mütevelli heyetine sunulmaktadır. Vakıf tarafından verilecek tek seferlik yardımlar; başvuran bireyin ihtiyaç durumu, başvuru sayısı ve vakfın sürekli olmayan yardımla için bütçesine göre mütevelli heyet tarafından karara bağlanmaktadır. Vakıf mütevelli heyeti talebe göre toplanmakta olup genelde 1 ay

içerisinde toplantılarını gerçekleştirmektedir. Başvuru sonrası yardım talebi reddedilen kişilere gerekçesi sunulmakta olup tüm bireylerin tekrar başvuru hakları bulunmaktadır. Bu nedenle vakıflarda en çok başvuru yoğunluğu tek seferlik yardımlar için yaşanmaktadır.

Hanelerden aynı kişi birden fazla yardım programından yararlanabilmektedir. Bunun yanında yardım programlarının kriterlerinin sağlanması şartıyla aynı hanede birden fazla kişi de vakıflardan sosyal yardım alabilmektedir. Sosyal yardımlara başvuran bireylerin incelemeleri sosyal yardım inceleme personeli ile hane ziyareti yapılarak geekleştirilmektedir. Vakıfların sosyal yardım programları tek seferlik olabileceği gibi düzenli demeler şeklinde de olabilmektedir. Tek seferlik yardımlar vakıf yardım kalemleri içerisinde diğer aile yardımı olarak değerlendirilmektedir. Tek seferlik yardımlardaki amaç sürekli yardımlar kapsamında olmayan ihtiyaç sahiplerinin geçici olarak ihtiyaçlarının karşılanmasına dönük olarak yardımlardan faydalandırılmasıdır.

b. Vakıfların sosyal yardım programları

Iğdır ilinde SYDV'larının aktif olarak verdikleri yardım programları izelge 4.7'de gösterilmiştir. Yardım programlarında aranan ana kriter muhtalıktır. Başvuru sahibinin muhtaçlık kriterini sağlaması durumunda yardım programına göre belirlenen ek kriterler aranmaktadır. Çizelgede 4.7'de yardım programlarının özellikleri (yardım şekli ve yardımın süreklilik durumu) ve aranan kriterler özetlenmiştir.

Çizelge 4.7. Kriterlerine göre vakıfların sosyal yardım programları

Yardım programı	Yardım şekli	Süreklilik durumu	Kriter
a. Gıda yardımı	Nakdi/ayni	Tek seferlik	• Muhtaçlık
b. GSS prim ödemesi	Nakdi	Sürekli	• Muhtaçlık
c. Pandemi yardımı	Nakdi	Tek seferlik	• Muhtaçlık
d. Yakacak yardımı	Nakdi/ayni	Tek seferlik	• Muhtaçlık
e. Sağlık yardımı	Nakdi/ayni	Tek seferlik	• Muhtaçlık • Hastalık durumu
f. Ev tadilat	Nakdi	Tek seferlik	• Muhtaçlık • Evin kötü fiziki durumu
g. Elektirik tüketim desteği	Nakdi	Sürekli	• Muhtaçlık • Sürekli yardım alanlar
h. Şartlı eğitim yardımı	Nakdi	Sürekli	• Muhtaçlık • Okula giden çocuk
i. Doğum yardımı	Nakdi	Tek seferlik	• Muhtaçlık • Doğum yapmış olmak
j. Şartlı sağlık yardımı	Nakdi	Sürekli	• Muhtaçlık • Okul çağına gelmemiş çocuk
k. Yaşlı aylığı	Nakdi	Sürekli	• Muhtaçlık • 65 yaş üzeri olmak
l. Engelli/engelli yakını aylığı	Nakdi	Sürekli	• Muhtaçlık • %40 üzeri engellilik durumu
m. Evde bakım desteği	Nakdi	Sürekli	• Muhtaçlık • Bakıma muhtaç engelli birey
n. Sosyal konut projesi	Ayni	Sürekli	• Muhtaçlık • Ev sahibi olmamak
o. Sosyal ve ekonomik destek	Nakdi	Sürekli	• Muhtaçlık • Çocuğun korunma gerekliliği
p. Öksüz ve yetim aylığı	Nakdi	Sürekli	• Muhtaçlık • Ebeveyni vefat etmiş çocuk
r. Dul kadınlara verilen aylık	Nakdi	Sürekli	• Muhtaçlık • Eşi vefat etmiş kadınlar
s. Muhtaç asker ailelerine yapılan yardım	Nakdi	Sürekli	• Muhtaçlık • Asker ailesi

c. Vakıfların sosyal yardımları duyurma ve arşivleme yöntemleri

Vakıflarca verilen sosyal yardımların duyurulması, ihtiyaç sahiplerinin tespiti ve başvuranlar hakkında bilgi edinme gibi konularda muhtarlar kilit öneme sahiptir. Özellikle nüfusun az olduğu yerlerde muhtarlar hanelerin ekonomik durumlarından haberdardırlar. En fazla duyuru kanalları kullanan vakfın Aralık ilçesinde olduğu; muhtarlarla iletişimlerinin yanında sosyal medya hesaplarını ve vakfın kendi telefon yardım hattını aktif olarak kullandığı belirlenmiştir. Daha önceleri başvuru sahibinin gelir araştırması yapılabilmesi için ıslak imzalı onamın gerekliliği nedeniyle yalnızca ön başvurular e-devlet üzerinden yapılmaktaydı. 15 Ekim 2021 tarihi itibarıyla başvuru

sahibinin vakfa gelmesine gerek kalmadan tüm işlemlerini e-devlet üzerinden yapabileceği sistem uygulanmaya başlanmıştır (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8. Vakıf sosyal yardımlarının duyuru ve arşivleme yöntemleri

Konular	İğdır İli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları			
	Merkez	Aralık	Karakoyunlu	Tuzluca
a. Sosyal yardım programlarının yararlanıcılara duyurulma yöntemleri	Muhtarlar, kulaktan kulağa	Muhtarlar, sosyal medya hesapları	Muhtarlar, Mesaj, edevlet bilgilendirmesi	Kulaktan kulağa, muhtarlar
b. Yardıma ihtiyacı olanları belirlemede kurumun yaptığı araştırmalar	Muhtarlardan talep ediyor	Muhtarlardan talep ediyor, inceleme ekibi araştırıyor		Muhtarlardan talep ediyor
c. Yardıma ihtiyaçlı olanların bilgisini kuruma sağlayan kaynaklar	Muhtarlar	Muhtarlar ve inceleme ekibi		Muhtarlar
d. İhtiyaçlının kuruma ulaşma şekli	Kendisi geliyor, telefon, e-devlet			
e. Yararlanıcıların bilgileri ve verilen yardımları arşivleme yöntemleri	Bütünleşik sosyal yardım bilgi sistemi ve ıslak imzalı evrakları fiziki dosyalama			
f. Sosyal yardım veren başka kurumlarla ortak veri tabanı var mı?	Bakanlıkların bağlı olduğu BSYS kullanılıyor. Belediye ve STK'lar bu sisteme ulaşım sağlayamıyor.			
g. Yardım alanların durumları, yardım sonrasında da izleniyor mu?	Sosyal yardım inceleme görevlisi takip yapar, düzenli yardım alanların her yıl zorunlu hane ziyareti yapılır			
h. Yanlış veya sahte beyan oluyor mu?	Evet			
i. Önlem ve kontrol mekanizması yanlış veya sahte beyanı engellemeye yeterli mi?	Yeterli			
j. Yanlış veya sahte beyanın tespiti halinde ne yapılıyor?	Başvurusu reddedilir, yardım alıyorsa kesilir			

Başvuru sahipleri ve yararlanıcılarla ilgili tüm işlemlerin belgeleri fiziki olarak arşivlenmesinin yanında dijital olarak da Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemine (BSYB) yüklenmektedir. Böylece tüm vakıflar yararlanıcı bilgilerini geçmişe dönük olarak hızlı ve kolayca görebilmekte olup aynı bireylerin farklı vakıflara başvurmasının da önüne geçilmiş olmaktadır. Fakat farklı kurum/kuruluşlar tarafında verilen yardımların takibinin yapılabildiği Türkiye geneli ortak veri ağına sahip bir sistemin yokluğu sosyal yardımların takibini zorlaştırmaktadır.

Düzenli merkezi ödemeler kategorisinde olan; yaşlı aylığı, engelli aylığı, engelli yakını aylığı, şartlı eğitim/sağlık yardımı, muhtaç asker aylığı ve eşi vefat etmiş kadınlara yapılan ödemeleri alan hanelere her yıl zorunlu olarak düzenli şekilde sosyal yardım inceleme görevlileri tarafından hane ziyaretleri gerçekleştirilmektedir. Kriterleri sağlamaya devam etmeyen yararlanıcıların yardımları kesilmektedir. Eğer yardım programı için gerekli kriterlerin sağlanmadığı sistem üzerinden tespit edildiyse yardımlar yine kesilmektedir. Yararlanıcılar kriterleri sağladıkları sürece yardım almaya devam edebilmektedirler. Yardımları kesilen ihtiyaç sahipleri tekrar yardım almak için başvuruda bulunabilmektedir. Yarım programları için gerekli kriterler sağladığı takdirde tekrar yardım almaya devam edebilirler. Saha çalışmasında bazı vatandaşlar için bu durumun yardıma bağımlılık oluşturduğu gözlemlenmiştir. Sürekli yardımlardan

yararlanan bazı hanelerde çalışabilecek durumda olan aile bireyleri hanenin aldığı yardımın kesilmemesi için kayıt dışı çalışmayı tercih edebilmektedir. Bu durum hane halkı bireylerinin kayıt dışı iş piyasasına yönelmesine sebep olmakta olmaktadır. Bu durum, hem iş piyasasında kayıt dışılığın artırmasına hem de gelir testinde gerçek olmayan hesaplamalara sebep olmaktadır. Bu konu alan çalışmada karşılaşılan önemli bir sorun alanı olup tezin öneri kısmında çözüm yolları geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu durum, üzerinde çalışılması gereken önemli bir konu olarak görülmektedir

Vakıflarda sosyal yardımlar, kişilerin başvurusu üzerine gerçekleştirilmektedir. Başvuru sahibinin beyanı, sistem ve alan incelemesinde gerçeği yansıtmadığı tespit edilmesi durumunda başvuru reddedilmektedir. Sosyal yardıma başvuran bireylerin işlemleri beyan üzerine yapılmamakta olup bütünleşik sistem vasıtasıyla elde edilen veriler derlenerek başvuru sahibinin ilgili yardım programına uygunluğuna karar verilmektedir.

Sistemin önlem mekanizması yanlış ve sahte başvuruyu engellemeye yetmektedir. Fakat şahıslar kriterleri sağlamak için kayıtlı mal ve gelirlerini üstsoy, altsoy veya kardeşlerine devretme yoluna gidebilmektedir. Böyle bir durumda; verilmekte olan sosyal yardımlar vakıf mütevelli heyetinin kararı ile Türk Medeni Kanun'un 364'ncü maddesine göre nafaka yükümlülüğü gereği kesilebilmektedir. Nafaka yükümlülüğü toplumda sosyal dayanışmanın temelini oluşturan yasal zorunluluktur. Bu kanun gereği; her birey yardım etmediği durumda yoksulluk yaşayacak üstsoy, altsoy ve kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür. Ailedeki yardımlaşma ve dayanışmanın güçlendirilmenin yanında kamu yükünün hafiflemesine yardımcı olacak bu kanunun uygulanması önemlidir. Bu hukuksal dayanak ile ihtiyaç sahibi bir kimsenin altsoy, üstsoy ve kardeşlerden nafaka isteme hakkının olduğu toplumsal bilinçlendirme ile ihtiyaç sahibi kişilere bilgilendirme yapılmalıdır. Bireylerin nafaka yükümlülüğü konusu incelenmesi gereken ve kamu sosyal yardım sisteminin üzerindeki yükün hafiflemesi açısından önemlidir. Kamunun sosyal yardım kaynakları daha etkin kullanılması için kendine yardım yapacak aile bireyi olmayan ihtiyaç sahiplerine öncelik verilmesi gerekmektedir.

c. Vakıf sosyal yardım programları başvuru ve değerlendirme süreci

Sosyal yardım programları başvuru ve değerlendirme aşamaları Çizelge 4.9'da gösterilmiştir. Vakıflarda tüm sosyal yardım programlarına başvurular süresiz olarak açıktır. Sürekli yardımlarda, yararlanıcı yardım kriterlerini sağladığı sürece yardımı kesintisiz olarak devam etmektedir. Yararlanıcı yardım kriterlerini sağlayamadığı durumda yardımı kesilerek, kesinti sebebi hakkında bilgi yararlanıcıya iletilmektedir. Yararlanıcı itiraz etme veya tekrar başvuru hakkına sahiptir. Sosyal yardımı kesilen yararlanıcı tekrar başvurusu yaptığında yardım kriterlerini sağlıyor ise tekrar aynı yardımdan yararlanabilmektedir. Sürekli yardım almayan vatandaşlar tek seferlik yardıma başvurabilmektedir.

Çizelge 4.9. Vakıf sosyal yardım programları başvuru ve değerlendirme süreci

Konular	Iğdır İli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları			
	Merkez	Aralık	Karakoyunlu	Tuzluca
a. Sosyal yardım başvuru dönemleri	Sürekli açık			
b. Değerlendirme aşamaları programa göre değişiyor mu?	Bütünleşik sistemin standart işlem tüm başvurular için geçerlidir			
c. Başvuru ve değerlendirme süresi en kısa/kolay ve uzun/zor olanı	- En kısa: Nakdi yardım - En uzun: Ev tadilat/yapım			
d. Başvuru onaylama ve yardım alma ortalama süresi	7-14gün	7- 20 gün	7-20 gün	7-25 gün
e. Şikâyet konuları	Başvuru reddi, yardımın kesilmesi, yardımın azlığı			
f. Şikâyet kanalı	Vakıf, CİMER, valilik	Vakıf, CİMER, kaymakamlık		

Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi'nde e-devlet entegrasyonu ile başvuru sahibiyle ilgili gerekli bilgilere ulaşılması sağlanmaktadır. Çeşitli kurumlardan alınan veriler inceleme ve değerlendirme işlemleri için kullanılmaktadır. Sosyal yardım bilgilerinin oluşturulmasında ilgili kurumlardan alınan bilgiler sosyal yardım kararlarının daha etkin alınması sağlamaktadır. Bütünleşik sistemin standart işlemleri tüm sosyal yardım programları için geçerlidir. İncelemesi tamamlanan başvurular vakıf mütevelli heyetinin toplanmasıyla (1 veya 3 haftada bir toplanılmaktadır) onaya sunulmaktadır. Mütevelli heyetinin onayından sonra tek seferli sosyal yardımlar geciktirilmeden (1-2 gün içerisinde) yararlanıcısına verilebilmektedir. Sürekli yardımların ödeme işlemleri Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) tarafından yararlanıcılara belli periyotlarda yapılmaktadır. Sürekli yardımların bütçesi ASHB tarafından merkezi bütçeden yapılmaktadır. Tek seferlik yardımlar, ASHB'nin SYDV'ler için ayırdığı bütçenin (vakıf bütçesi) vakıf mütevelli heyeti yetkisince kullanılmaktadır.

Sosyal yardımlarla ilgili en çok şikâyet/memnuniyetsizlik durumu Iğdır il merkezinde yardımın kesilmesinde yaşanırken ilçe vakıflarında başvurunun reddedilmesinde ortaya çıkmaktadır. Şikâyetler genelde vakfa doğrudan yapılmaktadır. Daha sonra Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) kanalıyla yapılmakta ve son olarak da valilik veya kaymakamlıklara doğrudan yapılmaktadır.

d. Vakıfların sosyal yardım finansman kaynağı ve yasal yapısı

Iğdır ili SYDV'nin 2021 yılı toplam bütçesi 73 milyon TL'dir. Toplam bütçenin büyük kısmı (67 milyon TL) Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından ödemeleri gerçekleştirilen düzenli yardımlar kategorisinde olan yardımlardır (yaşlı aylığı, engelli/engelli yakını aylığı, şartlı eğitim/sağlık yardımı, muhtaç asker aylığı ve eşi vefat etmiş kadınlara yapılan ödemeleri). Bütçenin kalan kısmı (5 milyon TL) ise diğer aile yardımları kategorisine alınan tek seferlik yardımlar (ayni/nakdi gıda yardımı, nakdi yakacak yardımı, nakdi barınma yardımı) için kullanılmaktadır.

SYDV'lerin temel yasal dayanağı 3294 Sayılı Kanun'dur. Sürekli yani periyodik (düzenli) olarak verilen sosyal yardımların yasal dayanakları ise yaşlı ve engelli aylıkları için 2022 Sayılı Kanun ve evde bakım aylığı için de 2828 Sayılı Kanun'dur.

Vakıflar finansmanı kurum dışından sağlanan ve sosyal yardım yapmak isteyen kişi ve kurumlarla iş birliğini yapmakta olup bu iş birliğinde belirli kısıtlar ortaya konulmaktadır. Vakıflar muhtaç olduğunu tespit ettiği bireylerin bilgilerini gizli tutmaktadır ve şahısların bilgilerini paylaşmamaktadır. Fakat yapılacak yardımların muhtaç bireylere ulaştırılması konusunda iş birliği yürütmektedir. SYDV'lerde en fazla bütçe yükünü oluşturan yardımlar sürekli yardımlardır. Bunlar sırasıyla yaşlı aylığı, engelli aylığı ve engelli yakını aylığıdır (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. Vakıfların sosyal yardım finansman kaynağı ve yasal yapısı

Konular		İğdir İli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları			
		Merkez	Aralık	Karakoyunlu	Tuzluca
a.	Sürekli olmayan yardımlar için 2021 yıllık bütçesi (Vakıf bütçesi)	5 milyon TL	Bilgiye ulaşılamadı		
b.	Sürekli yardımlar için 2021 yılı bütçesi (Merkezi ödeme)	67 milyon TL	Bilgiye ulaşılamadı		
c.	Sosyal yardımların finans kaynakları	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu			
d.	Sosyal yardımların temel yasal dayanakları	▪ 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ▪ 2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ▪ 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu			
e.	Bütçede en fazla yükü oluşturan sürekli olmayan yardımlar (Vakıf bütçesi)	Nakit yardımlar (Gıda, yakacak)	Nakit yardımlar (Gıda, sağlık)	Nakit yardımlar (Gıda)	Nakit yardımlar (Gıda)
f.	Bütçede en fazla yükü oluşturan sürekli yardımlar (Merkezi ödeme)	Yaşlı aylığı, engelli aylığı, engelli yakını aylığı			
g.	Finansmanı kurum dışından sağlanan ve sosyal yardım yapmak isteyen diğer kişi ve kurumlarla işbirliği yapma durumu	İhtiyaçlıların bilgi paylaşımı yapılmıyor fakat yardımın ihtiyaçlılara ulaştırılması konusunda işbirliği yapılıyor.			
h.	En çok hangi konularda dış kaynaklı yardım yapılıyor?	Gıda, eğitim	Gıda	Gıda	Gıda, giyecek, eğitim

e. Vakıf sosyal yardımlarına ilişkin diğer konular

Sosyal yardım programlarının geliştirilmesi Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Vakıflar belirlenmiş olan sosyal yardımları kriterleri sağlayan vatandaşlarla buluşturmaktadır. Vakıfların yıllık harcama bütçesi ve ihtiyaç sahiplerinin durumu ve sayısı göz önünde bulundurularak verilecek yardım çeşitleri ve ayrılacak yardım bütçesi belirlenmektedir. Vakıfların verilecek sosyal yardım program çeşidi ve bütçe oluşturmada en çok zorluk yaşadığı konu tek seferlik yardımlar için finansman yetersizliğidir. Tek seferlik yardımlar, SYGM'nin SYDV'lere sürekli yardımlar dışında verilecek olan tek seferlik yardımlar için belirlediği bütçedir (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. Vakıf sosyal yardımlarına ilişkin diğer konular

Konular	İğdır İli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları			
	Merkez	Aralık	Karakoyunlu	Tuzluca
a. Sosyal yardım program tasarısı neye göre yapılıyor?	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü belirlemektedir			
b. Vakıfça verilecek yardım çeşitleri ve bütçe belirlemede izlenen yöntem	Aylık vakıf bütçesi ve ihtiyaç sahiplerinin durum/sayısına göz önünde bulundurularak belirleniyor			
c. Program çeşidi ve bütçe oluşturmada zorluk çekilen konular	Finansman kaynağı yetersizliği			

Düzenli yardımlar dışında tek seferlik yardımlar ve vakıf giderleri için SYGM tarafından her vakfa bütçe belirlenmektedir. SYDV'ler bu bütçe ile vakıf masraflarını ve tek seferlik yardımları yapmaktadır. SYDV yöneticileri ile yapılan anket çalışmasında vakıf yöneticileri, vakıf bütçesinin tek kalemde verilmesinin çok doğru olmadığını belirtmiştir. Vakıf masrafları arttığı zaman tek seferlik yapılacak bütçede kısıtlamaya gidilme durumu söz konusu olabilmektedir. Her bir vakıf için; dosya sayısı, talep yoğunluğu ve bölge nüfusunun soyo-ekonomik durumları incelenerek tek seferlik yardımlar için bütçe kalemlerinin belirlenmesi ve vakıf masraflarının bu bütçeden ayrı değerlendirilmesinin daha sağlıklı işleyen bir sistemin oluşturulabilmesi için faydalı olacağı belirtilmektedir.

4.3.2. Belediye sosyal yardım uygulamalarına ilişkin bulgular

İğdır ilinde bulunan 4 belediyenin (İğdır belediyesi, Aralık belediyesi, Karakoyunlu belediyesi ve Tuzluca belediyesi) sosyal yardımlarla ilgili birim sorumlusu veya ilgili birim yok ise bu konuyla ilgili sorumlu personeller ile yapılan yüz yüze anket görüşmesinden sağlanan bulgulara dayanılarak bu bölüm oluşturulmuştur.

İğdır ilindeki belediyelerin küçük ölçekli olması, bütçelerinin yetersizliği, veri saklama yöntemlerinin eksikliği ve veri paylaşımı konusunda isteksiz olmaları; ilçe belediyelerde sosyal yardımlarla ilgili yönetmeliğin olmaması, sosyal yardımlarla ilgili birimin yokluğu gibi nedenlerle belediyelerde konuyla ilgili sorumlularla yapılan anket çalışmasında sınırlı düzeyde veriye ulaşılabilmektedir.

a. Belediye sosyal yardım uygulamasına ilişkin yasal yapı

İğdır Belediyesi'nde meclis kararıyla "Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü'nün Görev, Yetki, Sorumluluk ve Çalışma Yönetmeliği" çıkarılmış olup yönetmeliğe dayalı Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü kurulmuştur (İğdır belediye meclisi, 208 Sayılı karar 2020). İğdır ilinde kayyum olarak görev yapan İğdır valisi, SYDV sosyal yardım inceleme personelinin geçici olarak bu yeni açılan müdürlüğe görevlendirmiştir. Anket çalışması bu müdürlükteki ilgili personel ile gerçekleştirilmiştir. İğdır Belediyesi'nin 2020 yılı öncesinde sosyal yardım hizmetlerin türü, niteliği, yararlanma kriterleri ve bu hizmetlerden yararlananların bilgilerini arşivlemeye dönük usulleri içeren yönetmelik olmaması ve sadece 5393 Sayılı Belediye Kanun'unun sosyal yardımlarla ilgili genel çerçeve hükümlerine göre sosyal yardımların yapılmasından dolayı bu konuda geriye dönük bilgi alınamamıştır (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. Belediyelerin sosyal yardımlarla ilgili yasal dayanakları

Belediyeler	Görüşülen birimler	Yasal dayanaklar	
		Kanun	Yönetmelik
Iğdır	Sosyal destek hizmetleri müdürlüğü	5393 Sayılı Belediye Kanunu	Sosyal destek hizmetleri müdürlüğünün görev, yetki, sorumluluk ve çalışma yönetmeliği
Aralık	Mali hizmetler müdürlüğü		Yok
Karakoyunlu			
Tuzluca			

Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca belediyelerinde belediye yapılanması içerisinde sosyal yardımlarla ilgili olarak birimin olmaması nedeniyle Mali Hizmetler Müdürlüğü'nde sosyal yardımlarla ilgili personel ile görüşülmüştür. İlçe belediyelerinde sosyal yardımların işleyişine dönük yönetmelik bulunmamaktadır. Belediyelerin sosyal yardımları 5393 Sayılı Belediye Kanun'unun ilgili hükümlerine göre yapılmaktadır. Bu belediyelerde de Iğdır Belediyesine benzer bir durum bulunmaktadır. Belediye Kanun'unda bireylere dönük yapılacak yardımlarla ilgili olarak iki hüküm bulunmaktadır. İlki; Kanun'un 38'inci maddenin birinci fıkrasının (n) bendi kapsamında belediye başkanının görev ve yetkileri hakkında: "Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, engellilere yönelik hizmetleri yürütmek ve engelliler merkezini oluşturmak" hükmüdür. İkincisi; Kanun'un 60'ncı maddenin birinci fıkrasının (i) bendi kapsamında belediye giderleri hakkında: "Dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar" hükmüdür. Dolayısıyla başvuru şeklini, hizmetlerin türünü/niteliğini, yararlanma kriterlerini ve bu hizmetlerden yararlananların bilgilerini arşivlemeye dönük usulleri içeren yönetmeliğin olmaması yapılan işlemlerin takibini zorlaştırmaktadır.

Küçük belediyelerin çoğunda sosyal yardımlarla ilgili müdürlük bulunmamaktadır. Bu belediyelerde muhtaçlık tespiti doğru şekilde yapılamamaktadır. Yardımların usul ve esasları belirsizdir (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü 2010). Çetin (2014) yaptığı çalışmada küçük belediyeler tarafından kurumsallıktan uzak olarak yapılan sosyal yardımlara çözüm önerisi olarak İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanacak Sosyal Hizmet Rehberi'nin örgütlenme modeli olarak belediyeler tarafından kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu rehber ile belediyelerin büyüklüğüne göre örgütlenme şekli belirlenecektir.

b. Belediye sosyal yardım programları

Belediyelerin sosyal yardım programları incelendiğinde sürekli yardımların (düzenli olarak verilen yardım çeşitleri) hiçbir belediyede olmadığı saptanmıştır. Tüm belediyeler içerisinde yalnızca Iğdır Belediyesinde hem ayni hem de nakdi yardımlar verilirken (sürekli değil) diğer belediyelerde yalnızca ayni yardım verildiği görülmüştür. Iğdır Belediyesinde nakdi yardımın esas kriteri; ihtiyaç sahibi kişinin hastalık, kaza, ameliyat, doğal afet sonucu evinin zarar görmesi veya evinin çok kötü fiziki şartlarda olması gibi aciliyet gerektiren bir durum içinde olmasıdır. Bu gibi durumlarda yapılacak

yardım tutarının kararlaştırılmasında Iğdır Belediyesi'nin sosyal yardımlarla ilgili yönetmeliğin 4'üncü maddesinin (a), (b) ve (c) bentlerine göre; 5.000 TL'ye kadar belediye başkanının veya görevlendireceği yetkili tarafından, 5.001 ile 10.000 TL arası Iğdır belediye encümenince ve 10.000 TL ve üzeri miktarda Iğdır belediye meclisince alınacak karar doğrultusunda yardım yapılabilir. Belediyenin aynı yardımları ise belirli dönemlerde gıda paketi olarak yapılmaktadır.

İhtiyaç sahibi bireylere Aralık belediyesinde gıda paketi yardımı, Karakoyunlu belediyesinde gıda paketi ve ev yapım/tadilat malzemesi yardımı, Tuzluca belediyesinde ise gıda paketi ve giyecek yardımı yapılmaktadır. İlçe belediyelerinde yapılan bu aynı sosyal yardımlardaki kriter bireyin muhtaçlığıdır (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.13. Kriterlerine göre belediyelerin sosyal yardım programları

Belediye	Yardım şekli	Yardım programı	Kriter
Iğdır	Ayni	Gıda	Muhtaçlık
	Nakdi	Tek seferlik nakit ödeme	Muhtaçlık Hastalık, kaza, ameliyat durumu Evin çok kötü fiziki durumu
Aralık	Ayni	Gıda	Muhtaçlık
	Nakdi	Yok	Yok
Karakoyunlu	Ayni	Gıda, ev tadilat malzemesi	Muhtaçlık
	Nakdi	Yok	Yok
Tuzluca	Ayni	Gıda, Giyecek	Muhtaçlık
	Nakdi	Yok	Yok

c. Belediye sosyal yardım uygulamaları hakkında temel bilgiler

Belediyelerin sosyal yardım çeşitleri farklılık göstermektedir. Iğdır, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde talebe göre yardım çeşidi belirlenirken, Aralık ilçesinde tek çeşit yardım mevcuttur. En çok yapılan yardımlar Iğdır Belediyesi'nde nakdi yardımlar, Aralık belediyesinde giyecek yardımı, Karakoyunlu Belediyesi'nde ev yapımı/tadilat malzemesi ve Tuzluca ilçesinde ise gıda yardımıdır. Bunun yanında tüm belediyelerde aynı hanede aynı kişi birden fazla yardım alabilmektedir, aynı hanede sosyal yardım alan birden fazla kişi olabilmektedir. Belediyelerde verilen tüm yardımlar devamlı ödemesi olmayan tek seferlik yardımlardır (Çizelge 4.14).

Çizelge 4.14. Belediyelerin sosyal yardım uygulamalarıyla ilgili temel bilgiler

Konular	İğdır Belediyesi	İlçe belediyeleri		
		Aralık	Karakoyunlu	Tuzluca
a. Yardım konularının belirlenmesi	Talebe göre	Tek yardım	Talebe göre	
b. En çok başvuru alan programlar	Nakdi yardım	Gıda	Ev yapım/tadilat	Giyecek
c. Aynı kişinin farklı konularda sosyal yardım alma durumu	Evet			
d. Aynı hanede sosyal yardım alan birden fazla kişinin olma durumu	Evet			
e. Sosyal yardımların devamlılığı	Tek seferlik yardımlar sağlanmaktadır			

d. Belediyelerin sosyal yardımları duyurma ve arşivlenme yöntemleri

Tüm belediyelerin sosyal yardım duyuru kanallarında muhtarların aktif görev aldığı görülmektedir. Belediyelerin sosyal yardım ihtiyacını belirlemeye yönelik çevre araştırması yapan inceleme ekibi bulunmamakta olup sosyal yardım yararlanıcıların bilgilerini dijital olarak arşivlemelerini sağlayan bir sistemleri de yoktur. İğdır belediyesinin ilçe belediyelerine göre fiziki evrak tasnif ve arşivleme yöntemleri açısından daha sistemli olduğu söylenebilir. Sosyal yardım başvurularında yalan beyanla çok nadir olarak karşılaşmaktadır. Bunun nedeni az nüfuslu bölge belediyeleri olması nedeniyle belediye çalışanlarının başvuru yapan vatandaş hakkında çevre bilgisini kısa sürede kolaylıkla yapabiliyor olmasıdır. Yalan başvuru durumunda genellikle yasal bir yaptırım uygulanması tercih edilmeyip başvuru reddedilmektedir (Çizelge 4.15).

Belediyelerin internet sitesinde sosyal yardımların duyurulması hem belediyelere bilgi almak için gelen vatandaşın sayısını azaltacak hem de sosyal yardımların görünürlüğünü artıracaktır. İlçe belediyelerinde daha çok aynı yardımlar yapılmakta olup ihtiyaç sahiplerini belirlemeye dönük olarak somut kriterler yoktur. İhtiyaç sahiplerinin beyanları ve çevre araştırmaları esas alınarak yardımlar yapılmaktadır. Bu nedenle ihtiyaç sahiplerinin bir dosyası olmayıp sadece isim ve iletişim bilgilerinin olduğu listeler mevcuttur.

Çizelge 4.15. Belediyelerin sosyal yardım duyuru ve arşivleme yöntemleri

Konular	İğdir Belediyesi	İlçe belediyeleri		
		Aralık	Karakoyunlu	Tuzluca
a. Sosyal yardımların duyurulma şekli nasıl yapılmaktadır?	Pano ilanı, Muhtarlar	Muhtarlar		
b. İhtiyaçlıları belirlemeye dönük çevre araştırması yapılmakta mı?	Yok			
c. İhtiyaçlı bireye nasıl ulaşılmaktadır?	Kendisi veya yakını	Kendisi, yakını veya muhtar		
d. Yardım ve yararlanıcı bilgileri nasıl arşivlenmekte?	Fiziki olarak saklanmaktadır	İhtiyaç sahipleri/yararlanıcıların listeleri mevcuttur		
e. Yardımlarla ilgili işlem arşivinin yardım veren başka kurumlarla ortak veri tabanlı sistem bağlantısı mevcut mu?	SYDV'nin sistemi kullanılıyor	Yok		
f. Yararlanıcının muhtaçlık durum takibi nasıl yapılmaktadır?	Muhtaçlık durumları takip edilmemektedir			
g. Yanlış veya sahte beyan oluyor mu?	Çok nadir			
h. Önlem mekanizması sahte beyanı engellemeye yetiyor mu?	Evet			
i. Tespiti halinde ne yapılmakta?	Sosyal yardım başvurusu reddediyor			

e. Belediye sosyal yardımlarında başvuru ve değerlendirme süreci

İğdır ilinde bulunan belediyelerin sosyal yardım programlarına başvuru ve başvuruların değerlendirilme süreciyle ilgili temel konular Çizelge 4.16'da gösterilmiştir. İğdır ve Aralık Belediyesinde aynı yardımlar genellikle ramazan ayı boyunca ve dini bayramlarda verilmektedir. İğdır Belediyesi nakdi yardım başvurusu sürekli olarak açıktır. Diğer ilçeler de ise sosyal yardım başvurusu sürekli olarak açıktır.

Çizelge 4.16. Belediye sosyal yardım programları başvuru ve değerlendirilme süreci

Konular	İğdır Belediyesi	İlçe belediyeleri		
		Aralık	Karakoyunlu	Tuzluca
a. Sosyal yardımların başvuru dönemi	Nakdi yardım: sürekli açık Aynı yardım: dönemsel	Belirli dönemlerde	Sürekli başvuruya açık	
b. Sosyal yardıma başvurularının incelenmesi	SYDV’den bilgi alınıyor	Çevreden ve muhtarlardan bilgi alınıyor		
c. Programa göre değerlendirme süreci değişiyor mu?	Evet	Hayır		
d. Başvuruların onay ve dağıtım süreleri	20-30 gün	10-15 gün	7 gün	7-14 gün
e. Muhtaçlık tespitinden kurumun bilgi kaynağı	SYDV’den ihtiyaçlıların bilgileri alınıyor	Muhtar		
f. Şikayet konusu	Başvuru reddi	Yardım yetersizliği		

Sosyal yardım başvuruları; Iğdır Belediyesi'nde SYDV'lerin bütünleşik sisteminden faydalanılarak incelemeler yapılmakta iken ilçe belediyelerde ortak veri tabanlı bir sistem bulunmayıp incelemeler çevre ve muhtarlardan bilgi alınarak yapılmaktadır. Iğdır Belediyesi'nde sosyal yardımların programa göre değerlendirilme süreci değişmekte iken diğer belediyelerde (sadece aynı yardım mevcut) aynı süreç işletilmektedir. Başvuru onaylama ve yardım alma süreleri belediyelere göre farklılık göstermektedir. Yararlanıcıların muhtaçlık bilgileriyle ilgili belediyelere düzenli bilgi kaynağı Iğdır Belediyesi'nde SYDV'ler iken, ilçe belediyelerde bu işlevi muhtarlar yapmaktadır. Sosyal yardımlarla ilgili yararlanıcıların en çok memnuniyetsizlik yaşadığı konu; Iğdır Belediyesi'nde başvurunun reddedilmesiyle, ilçe belediyelerde yardımların yetersiz olması konusudur.

Iğdır Belediyesi'nde kayyumun varlığı sosyal yardımlarla ilgili olarak başvuru sahibinin muhtaçlık durumu hakkında SYDV'lerden bilgi almalarını sağlamıştır. Fakat gelecek seçimlerde belediyenin herhangi siyasi partiye geçmesi durumunda belediyenin bilgi kaynağı ilçe belediyeleri gibi kısıtlanabilecektir. Bilgi kaynaklarının güvenilirliği iyi işleyen bir sosyal yardım sistemi için ön şarttır. Yetersiz bilgi kaynağının yanında ilçe belediyelerinde mevzuat eksikliği de bulunmaktadır. Bu nedenle belediyelerin bütünleşik sosyal yardım bilgi sistemine entegre edilmesi ve başvuru, değerlendirme ve takip sistemlerinin somut kriterlerle izlenebilir şekilde yapılması önemlidir. Böyle etkin bir sosyal sisteminin inşasının gerçekleştirilmesiyle birlikte sorumluluk alan yetkililerin de hesap verebilirliği kolaylaşacaktır. Bilgi kaynağının güçlendirilmesi ve yasal dayanakları eksikliklerin giderilmesi kamu sosyal yardım sisteminin yerel unsurları olarak belediyelerin daha sağlıklı çalışabilmesi için büyük öneme sahiptir.

4.3.3. Sosyal yardım yararlanıcılarına (Hanelere) ilişkin bulgular

a. Hanehalkı reisi sosyo-demografik özellikleri

Araştırma kapsamında anket çalışması en az bir sosyal yardım alan hanelerde aile hanehalkı reisleriyle ve doğrudan yardım alan bireyler ile yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre, hanehalkı reislerinin %81'i erkektir. Hanehalkı reisinin büyük çoğunluğu 37-52 yaş aralığındaki gruba (%41,4) dahil olup yaş ortalaması 48,63'dür. Hanehalkı reisi eğitim durumu incelendiğinde; %38,6'sının eğitim almadığı ve okuma yazma bilmediği, büyük çoğunluğunun (%57,1) ise ilköğretim seviyesinde eğitim aldığı saptanmıştır. Yardım alan hanelerde hanehalkı reisinin okur yazar olmama oranı 2020 yılı TÜİK verilerine göre; Türkiye ortalaması olan %3 seviyesinin çok üstünde olduğu görülmektedir (Çizelge 4.17).

Çizelge 4.17. Hanehalkı reisi sosyo-demografik özellikleri

Özellikler		Kişi sayısı (n= 210)	Oran (%)
Cinsiyet	Erkek	170	81,0
	Kadın	40	19,0
Yaş (Ortalama: 47,76)	≤36	45	21,4
	37-52	87	41,4
	53-68	52	24,8
	69≤	26	12,4
Eğitim Durumu	Okuma yazma bilmeyen	81	38,6
	İlköğretim	120	57,1
	Ortaöğretim (Lise)	8	3,8
	Yükseköğretim	1	0,5
Medeni Durum	Evli	165	78,6
	Dul	45	21,4
İğdır İkamet Süresi (Yıl)	1-5	9	4,3
	6-10	8	3,8
	11-15	29	13,8
	15≤	164	78,1

Hanehalkı reislerinin %21,4'ünün eşinden ayrılmış olduğu saptanmıştır. Bu oran yardım alan hanelerde aile bütünlüğünün ne derecede sağlanmadığının da bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Yardım alanların yalnızca %4,3 ü İğdır'a yeni yerleşmiş (1-5 yıl içerisinde) ailelerden oluşurken, büyük çoğunluğu (%78,1) 15 yıl ve üzeri süredir İğdır'da ikamet eden aileler oluşturmaktadır. Bu durum göstermektedir ki; muhtaçlık sorunu İğdır'a yeni göç eden ailelerden daha çok uzun yıllardır İğdır'da yaşayan ailelerde görülmektedir.

b. Hanehalkı (aile) büyüklüğü

Sosyal yardım alan hanelerin hanehalkı büyüklükleri kişi sayılarına göre gruplandırılarak incelenmiş olup Çizelge 4.18'de gösterilmiştir. Görüşülen 210 hanede yaşayan toplam kişi sayısı 1.047'dir. İğdır il genelinde hanelerin büyük çoğunluğu 5-6 bireyden oluşan grupta (%43,8) yer almaktadır. İğdır il merkezi ve ilçelerinde haneler çoğunluklu olarak 5-6 kişiden oluşmaktadır. 1-2 kişiden oluşan birey sayısına sahip hanelerin oranı İğdır il genelinde %15,7'dir. Yapılan hesaplamalara göre sosyal yardım alan hanelerin ortalama hanehalkı büyüklükleri 4,98 kişidir. 2020 yılı TÜİK verilerine göre; Türkiye ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,30 kişi ve İğdır ili ortalama hanehalkı büyüklüğü 4,06 kişidir. İğdır ilinde sosyal yardım alan hanelerin ortalama hanehalkı büyüklüğü Türkiye ortalamasından daha büyüktür.

Çizelge 4.18. Hanehalkı aile büyüklüğü

Kişi Sayısı	Merkez		İlçeler						Toplam	
			Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca			
	Hane sayısı	Oran (%)	Hane sayısı	Oran (%)	Hane sayısı	Oran (%)	Hane sayısı	Oran (%)	Hane sayısı	Oran (%)
1-2	21	3,3	5	16,7	6	20,0	1	17,5	33	15,7
3-4	30	20,0	6	20,0	5	16,7	6	25,0	47	22,4
5-6	51	50,0	11	36,7	15	50,0	15	42,5	92	43,8
7-8	11	20,0	5	16,0	2	6,7	6	9,2	24	11,4
9 ve üzeri	7	6,0	3	10,0	2	6,7	2	5,8	14	6,7
Toplam	120	100,0	30	100,0	30,00	100,0	30	100,0	210	100,0
Toplam kişi sayısı									1.047	
Ortalama hanehalkı büyüklüğü (kişi)									4,98	

c. Yerleşim yeri özelliğine göre hanehalkı aile büyüklüğü

Sosyal yardım alan hanelerin yerleşim yeri özelliklerine göre hanehalkı aile büyüklükleri incelenmiştir. Sosyal yardımdan yaralanan hanelerden köyde yaşayanların aile büyüklüğü ortalama olarak 5,40 bireyden oluşurken, belediye sınırları içerisinde yer alan mahalle statüsünde değerlendirilen bölgelerde yaşayan aile büyüklüğü ortalama olarak 4,52 olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4.19).

Bağımsız örneklem t testi sonucuna göre köyde yaşayıp sosyal yardım alan hanelerin aile büyüklüğü mahallede yaşayıp sosyal yardım alan ailelerin aile büyüklüğüne göre daha büyük olduğu istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

İğdır ilinde görüşme yapılan hanelerin yaşadıkları mahalleler genel olarak merkezi olmayan daha çok kırsal özellik taşıyan fakat mahalle statüsündeki yerlerdir. Buna rağmen hane büyükleri açısından köy ve mahalleler arasında %0,05 önem seviyesinde anlamlı fark bulunmuştur.

Çizelge 4.19. Yerleşim yeri özelliğine göre hanehalkı büyüklüğü

Yerleşim yeri özelliği	Hane sayısı	Oran (%)	Ortalama hane büyüklüğü	Standard sapma
Köy	110	52,4	5,40	2,25
Mahalle	100	47,6	4,52	1,82
Toplam	210	100,0	4,98	2,10

t(208)=3,122; p<0,05

d. Hanehalkı eğitim durumu

Yardım alan hanelerde yaşayan 1.047 bireyin eğitim durumları incelendiğinde; bireylerin %32,2'sinin okur yazar olmadığı saptanmıştır. Hanehalkı bireylerinin çoğunluğunu oluşturan %42,1'lik kesim ilköğretim düzeyinde eğitim aldığı, %18,0'lık

kesim ortaöğretim düzeyinde eğitim aldığı saptanmış olup, bireylerinin yalnızca %7,7'si üniversite düzeyinde eğitimi aldığı belirlenmiştir. (Çizelge 4.20).

Çizelge 4.20. Hanehalkı eğitim durumu

Eğitim Düzeyi	Kişi sayısı	Oran (%)
Okur yazarlık yok	337	32,2
İlköğretim	441	42,1
Ortaöğretim (Lise)	68	18,0
Üniversite	81	7,7
Toplam	1.047	100,0

e. Hanehalkı cinsiyet durumu

Yardım alan hanelerde yaşayan toplam 1.047 bireyin cinsiyet dağılımı Çizelge 4.21'da gösterilmiştir. Bireylerin %52,1'i erkek ve geri kalan %47,9'un kadın olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 4.21. Hanehalkı cinsiyet dağılımı

Cinsiyet	Kişi sayısı	Oran (%)
Erkek	545	52,1
Kadın	502	47,9
Toplam	1.047	100,0

f. Hanehalkı medeni durum

Sosyal yardımlardan yararlanan hanelerde yaşayan tüm bireylerin medeni durumları incelenmiştir (Çizelge 4.22). Hanede yaşayan bireylerin %37,9'u evli ve %56'sının bekar olduğu, ayrıca bireylerin %6,1'inin ise dul olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 4.22. Hanehalkı medeni durum

Medeni durum	Kişi sayısı	Oran (%)
Evli	397	37,9
Bekar	586	56,0
Dul	64	6,1
Toplam	1.047	100,0

g. Hanehalkı iş durumu

Sosyal yardımlardan yararlanan hanehalkı bireylerinin iş durumları incelendiğinde; hanede yaşayan 1047 aile bireyinin çok büyük bir bölümünün (%73,4)

işsiz olduğu tespit edilmiştir. Geriye kalan aile bireyinin sırasıyla; %8,6'sı çiftçilikle uğraşmakta, %7,2'si işçi, %3,7'si özel sektör çalışanı, %0,4'ü esnaf ve %5,8'i diğer iş grubunda yer almaktadır. Hanedeki bireylerin %0,8'i emeklidir (Çizelge 4.23).

Çizelge 4.23. Hanehalkı iş durumu

İş türü	Kişi sayısı	Oran (%)
İşsiz (öğrenci dahil)	769	73,4
Çiftçi	90	8,6
İşçi (Kamu/özel sektör)	75	7,2
Özel sektör çalışanı	39	3,7
Emekli	9	0,8
Esnaf	4	0,4
Diğer	61	5,8
Toplam	1.047	100

h. Hanehalkının üstsoy veya altsoy ile yaşama durumu

Sosyal yardımlardan yararlanan hanelerde %12,4'ünde çekirdek aile olarak kabul edilen anne baba ve çocukların yanına büyük anne veya büyük baba da eklenerek geniş aile olarak yaşandığı tespit edilmiştir. Burada dikkat edilen husus, evlenerek kendi evine çıkan bireyin çekirdek ailesine eşlerin üstsoyundan katılımın olmasıdır. Hanelerde altsoy ile yaşama durumunda ise bireylerin kendi çocukları veya torunlarının evlenerek aynı hanede yaşamaya devam etmesi dikkate alınmış olup bunun oranı da %10,5'dir.

Sosyal yardım alan hanelerde üstsoy veya altsoy ile yaşama durumları incelendiğinde hanelerin %22,9'unun geniş aile olduğu saptanmıştır (Çizelge 4.24).

Çizelge 4.24. Hanehalkının üstsoy veya altsoy ile yaşama durumu

Konu		Hane sayısı (n=210)	Oran (%)
Üstsoy ile yaşama	Hayır	184	87,6
	Evet	26	12,4
Altsoy ile yaşama	Hayır	188	89,5
	Evet	22	10,5
Üstsoy veya altsoy ile yaşama	Hayır	162	77,1
	Evet	48	22,9

i. Hanehalkının yaşadığı konut tipi ve mülkiyet durumu

Yardım alan hanelerin büyük çoğunluğu müstakil evde ikamet etmektedir. Anket verilerine göre müstakil evde ikamet edenlerin çok büyük çoğunluğu (%95,8) mülk sahibi iken apartman dairesinde ikamet edenlerin sadece %26,9'u mülk sahibi statüsündedir. Konut tipi ile mülkiyet durumu arasındaki ilişki yapılan ki-kare analizi ile istatistiki

olarak anlamı bulunmuştur. Ancak alan araştırmasındaki gözlemlere göre de müstakil evde oturan hanehalklarının çoğunluğu hazine arazisinde kaçak yapılarda yani tapusuz konutlarda oturmalarına rağmen mülk sahibi olarak kendilerini ifade etmekte oldukları anlaşılmıştır. Bu nedenle müstakil evde oturanların mülkiyet durumları maalesef tam olarak gerçeği yansıtmamaktadır (Çizelge 4.25).

Çizelge 4.25. Hanehalkının yaşadığı konutun tipi ve mülkiyet durumu

Konut tipi		Mülkiyet durumu		Toplam
		Mülk sahibi	Kira	
Apartman dairesi (Ort. kira: 376,94TL)	Hanehalkı sayısı	18	49	67
	Oran (%)	26,9	73,1	100,0
Müstakil ev (Ort. kira: 283,33TL)	Hanehalkı sayısı	137	6	143
	Oran (%)	95,8	4,2	100,0
Toplam	Hanehalkı sayısı	155	55	210
	Oran (%)	73,8	26,0	100,0

$\chi^2(1)=112,166$; $p<0,01$

j. Hanehalkı mal varlığı durumu

Sosyal yardım alan hanelerdeki tüm bireyler dahil edilerek hane odaklı yapılan incelemede; hanelerin %27,62'sinin hiç mal varlığının olmadığı belirlenmiştir. Hanelerin %5,71'inde taşıt bulunmakta olup bu taşıtların büyük çoğunluğunu düşük değere sahip motosikletler oluşturmaktadır. Hanelerin %8,57'sinin apartman dairesinin olduğu saptanmıştır. Bu dairelerin çoğunluğunu Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) ile SYDV iş birliği ile muhtaç ailelere verilen evler oluşturmaktadır. Hanelerin %65,24'ü müstakil eve sahip olduğunu beyan etmiştir. Fakat bu evlerin büyük kısmının tapusuz olduğu tahmin edilmektedir. Bunların yanında hanelerin %8,57'sinin tarım arazisi, %3,33'ünün arsası ve %7,62'sinin hayvan varlığı olduğu saptanmıştır. Hanelerin tüm mal varlıkları gözlemlendiğinde ekonomik olarak düşük seviyede olduğu kanaatine varılmıştır (Çizelge 4.26).

Çizelge 4.26. Hanehalkı mal varlığı durumu

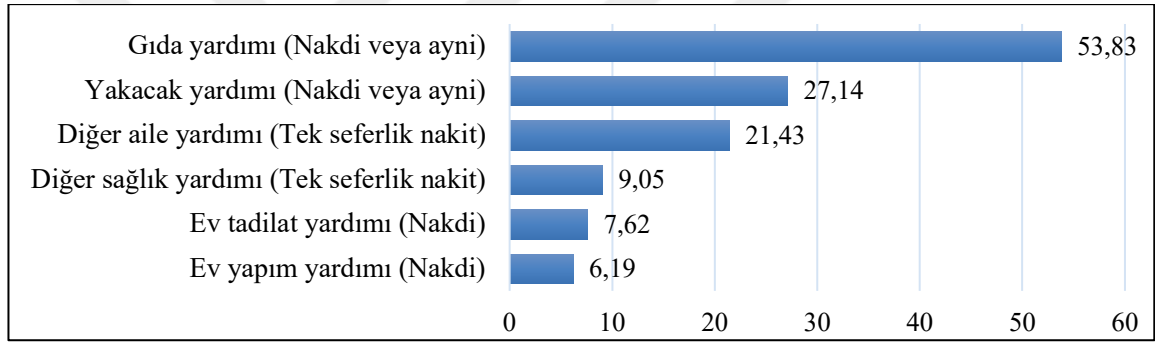
Mal varlığı	Hane sayısı (n=210)	Oran (%)
Taşıt (Araba/motosiklet)	12	5,71
Apartman dairesi	18	8,57
Tapulu/tapusuz müstakil ev	137	65,24
Tarım arazisi	18	8,57
Arsa	7	3,33
Büyükbaş/Küçükbaş hayvan varlığı	16	7,62
Hiç mal varlığı olmayan	58	27,62

k. Hanehalkı bireylerinin yararlandıkları sosyal yardım çeşitleri

Görüşülen 210 hanenin yararlandığı sosyal yardım programlarının dağılımı sosyal yardım programlarının bütçe kaynaklarına (vakıf/bakanlık merkezi bütçe) göre ayrımı yapılarak incelenmiştir. Böylece Iğdır ilinde hangi sosyal yardım programlarının daha yoğunlukta olduğu ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Aynı hanede birden fazla sosyal yardım alınabildiği için alınan yardımların toplam sayısı görüşme yapılan hane sayısına (n=210) eşit olmayıp yardımların yüzde (oran) toplamı da 100'e eşit değildir.

• Vakıflar tarafından haneye yapılan tek seferlik yardımlar

Araştırma bulgularına göre sosyal yardım alan hanelerin %53,83'ü gıda yardımı, %27,14'ü yakacak yardımı ve %21,43'ü diğer aile yardımı programı başlığı altında hanenin acil ihtiyaç durumu dikkate alınarak verilen tek seferlik nakit yardımı almıştır. En az verilen yardım programları ise %9,05 oranında sağlık yardımı, %7,62 oranında ev tadilat yardımı ve son olarak da %6,19 oranında ev yapım yardımıdır (Şekil 4.1).

Şekil 4.1. Tek seferlik yardımların kullanım düzeyleri (%)

SYGM Tarafından vakıflara kendi mütevelli heyeti yetkisinde kullanırlmak üzere aktarılan vakıf bütçesinden yapılan yardım çeşitleri Çizelge 4.27'de gösterilmiştir. Hane başına ortalama 1,25 adet tek seferlik sosyal yardım düşmektedir.

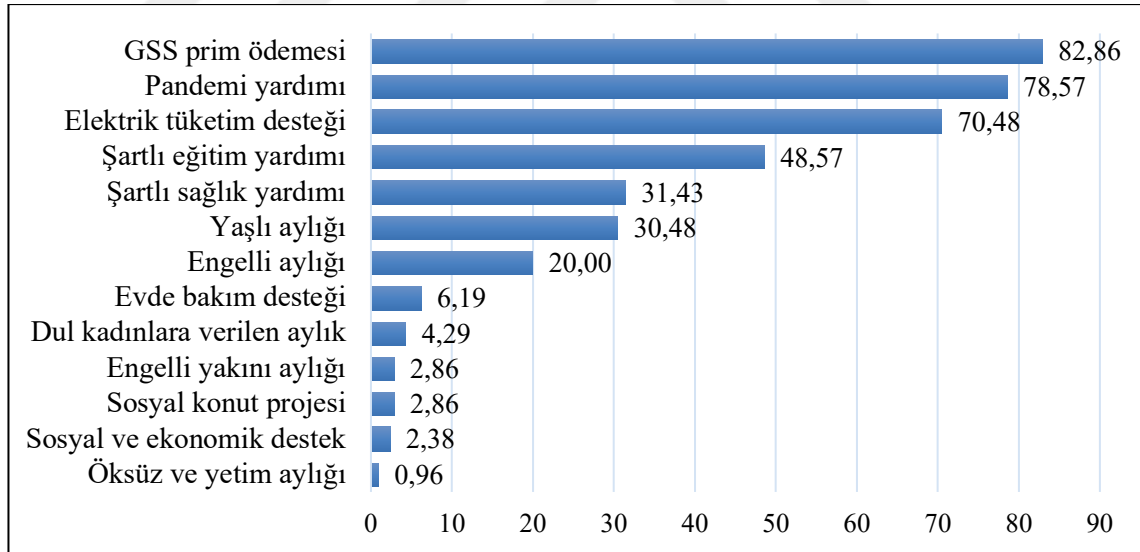
Çizelge 4.27. Vakıf bütçesinden haneye yapılan tek seferlik yardımlar

Yardım programı	Hane sayısı (n=210)	Oran (%)
Gıda yardımı (nakdi veya ayni)	113	53,81
Yakacak yardımı (nakdi veya ayni)	57	27,14
Diğer aile yardımı (tek seferlik nakit)	45	21,43
Diğer sağlık yardımı (tek seferlik nakit)	19	9,05
Ev tadilat yardımı (nakdi)	16	7,62
Ev yapım yardımı (nakdi)	13	6,19
Toplam	263 yardım	
Hane başına düşen ortalama yardım sayısı	1,25 adet	

- **Vakıflar tarafından hanelere yapılan sürekli yardımlar**

ASHB'na bağlı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü tarafında düzenli ödemeleri yapılan (sürekli) yardım programlarının Iğdır ilinde dağılımı incelenmiştir. Sosyal ve ekonomik destek hizmetleri (SED) ve Evde bakım desteği programlarının başvuru ve sonraki süreçleri Sosyal Hizmetler Müdürlüğü tarafından verilse de değerlendirme kriterlerinin içerisinde ekonomik yoksunluk olduğu için sosyal yardımlar kapsamında değerlendirmeye alınmıştır. Sosyal konut projesi ve genel sağlık sigortası (GSS) prim ödemesi programları başvuru ve inceleme süreçleri vakıflar tarafından yapılıp programların odağında bireyin yoksulluğu olması nedeniyle sosyal yardımlar kapsamına dahil edilmiştir.

Görüşülen 210 hanenin yararlandığı düzenli ödeme kapsamındaki sosyal yardım programları incelendiğinde; hanelerin %82,86'sının genel sağlık sigortası priminin devlet tarafından ödendiği programa dahil olduğu belirlenmiştir. Böylece bu kişiler ve bakmakla yükümlü olduğu aile bireyleri sağlık kuruluşlarından ücretsiz sağlık hizmeti almaktadırlar. Hanelerin %78,57'sinin Covid-19 salgın döneminde pandemi desteği ve üçüncü olarak hanelerin %70,48'i elektrik tüketim desteği aldığı saptanmıştır. En yararlanan yardım çeşitleri ise; %2,86 ile sosyal konut projesi, %2,38 ile Sosyal ve ekonomik destek hizmetleri (SED) ve %0,95 oranı ile öksüz ve yetim aylığıdır (Şekil 4.3).

Şekil 4.2. Düzenli yardımların hanelere göre kullanım düzeyleri (%)

SYDV kanalıyla merkezi bütçe kaynakları kullanılarak verilen sosyal yardımların tamamı Çizelge 4.28'de gösterilmiştir. Görüşülen hanelere merkezi bütçeden verilen toplam 802 yardım olup hane başına ortalama 3,81 adet düzenli ödeme yapılan sosyal yardım düşmektedir.

Çizelge 4.28. Merkezi bütçeden hanelere yapılan düzenli yardımlar

Yardım programları	Hane sayısı (n=210)	Oran (%)
Genel sağlık sigortası (GSS) prim ödemesi	174	82,86
Pandemi yardımı	165	78,57
Elektrik tüketim desteği	148	70,48
Şartlı eğitim yardımı	102	48,57
Şartlı sağlık yardımı	66	31,43
Yaşlı aylığı	64	30,48
Engelli aylığı	42	20,00
Evde bakım desteği	13	6,19
Eşi vefat etmiş kadınlara yönelik düzenli nakit yardım	9	4,29
Engelli yakını aylığı	6	2,86
Sosyal konut projesi	6	2,86
Sosyal ve ekonomik destek hizmetleri (SED)	5	2,38
Öksüz ve yetim aylığı	2	0,95
Toplam	802 yardım	
Hane başına düşen ortalama yardım sayısı	3,81 adet	

I. Hanehalkı gelir durumu

Sosyal yardımlardan yararlanan hanelerde; hanehalkı gelirlerinin bölgelere göre dağılımı Çizelge 4.29’de verilmiştir. Hiç geliri olmayan hanelerin payı toplam hanelerin %19’unu oluşturmaktadır. Bölgeler kendi içerisinde incelendiğinden hiç geliri olmayan hanelerin payı en yüksek (%30) Tuzluca ilçesinde bulunmaktadır. Tüm hanelerin %35,2’si asgari ücretin 1/3’ünden daha az ve yaklaşık yarısı (%50,4) asgari ücretin yarısından az gelire sahip olduğu saptanmıştır (Asgari ücret 2.825TL alınmıştır). Araştırma verilerine göre; asgari ücrete eşit veya daha az gelire sahip hanelerin ise mevcudun %88,5’ini oluşturduğu belirlenmiştir. Sosyal yardımlardan yararlanan tüm hanelerin aylık gelir ortalaması 1.449,99TL olarak saptanmıştır. Ortalama aylık gelirin en düşük olduğu bölge 873,66TL ile Tuzluca ilçesidir. Bunun yanında, hanehalkı aylık geliri en düşük bölgeden başlayarak sırasıyla; Aralık ilçesi (1.362,50TL) Iğdır merkez (1.566,06TL) ve Karakoyunlu ilçesidir (1.651,50TL).

Çizelge 4.29. Bölgelere göre hanehalkı aylık gelir durumu

Gelir	Merkez		İlçeler						Toplam	
			Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca			
	Hane sayısı	Oran (%)	Hane sayısı	Oran (%)	Hane sayısı	Oran (%)	Hane sayısı	Oran (%)	Hane sayısı	Oran (%)
0	22	18,3	5	16,7	4	13,3	9	30,0	40	19,0
0 <Gelir <1/3 AÜ	14	11,7	6	20,0	7	23,3	7	23,3	34	16,2
1/3 AÜ ≤ Gelir <1/2 AÜ	20	16,7	5	16,7	2	6,7	5	16,7	32	15,2
1/2AÜ≤ Gelir <1AÜ	38	31,7	10	33,3	9	30,0	7	23,3	64	30,5
Gelir = AÜ	6	5,0	3	10,0	5	16,7	2	6,7	16	7,6
AÜ <Gelir <2 AÜ	20	16,7	0	0,0	1	3,3	0	0,0	21	10,0
2 AÜ≤	0	0,0	1	3,3	2	6,7	0	0,0	3	1,4
Toplam	120	100,0	30	100,0	30,00	100,0	30	100,0	210	100,0
Ortalama Hanehalkı Geliri (TL)	1.566,06		1.362,50		1.651,50		871,66		1.449,99	

m. Hanelerin yararlandığı kamu sosyal yardım kaynakları

Vakıflardan sosyal yardım alan haneler ile yapılan inceleme sonucunda hanelerin %85,2'si yalnızca SYDV'lerden sosyal yardım alırken, hanelerin %14,8'i vakıflarla birlikte belediyelerden de yardım aldığı belirlenmiştir. En fazla Tuzluca ilçesindeki haneler (%30) vakıflar ile birlikte belediyeler kanalıyla da yardım almakta olup sırasıyla Merkez (14,2), Aralık (%10) ve Karakoyunlu ilçeleri takip etmektedir (Çizelge 4.30).

Çizelge 4.30. Bölgelere göre hanelerin yararlandığı kamu sosyal yardım kaynakları

Yardım kaynağı	Merkez		İlçeler						Toplam	
			Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca			
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Vakıf	103	85,8	27	90,0	28	93,3	21	70,0	179	85,2
Vakıf ve Belediye	17	14,2	3	10,0	2	6,7	9	30,0	31	14,8
Toplam	120	100,0	30	100,0	30	100,0	30	100,0	210	100,0

n. Hanelerin yararlandığı kamu sosyal yardım çeşitleri

Hanelerin SYDV'lerden veya belediyelerden aldığı yardımlar 3 ana kategoride değerlendirilmiştir. Bunlardan ilk ikisi ödemesi periyodik olarak yapılan düzenli

yardımlardır (A1 ve A2). Düzenli yardımlar; engelli aylığı (EA), yaşlı aylığı (YA) ve yaşlı bakım aylığı (YBA) yardım çeşitlerinin oluşturduğu A1 yardım kategorisi ile şartlı sağlık yardımı (ŞSY), şartlı eğitim yardımı (ŞEY), sosyal ve ekonomik destek yardımı (SED) ve dul aylığı (DA) yardım çeşitlerinin oluşturduğu A2 yardım kategorisinden oluşmaktadır. Düzenli ödeme şeklinde olmayıp aynı veya nakdi olarak tek seferlik yapılan yardımlar (GY: gıda yardımı, PY: pandemi yardımı, ETY: ev tadilat yardımı) ise B yardım kategorisinde değerlendirilmiştir. Değerlendirme haneleri yalnızca tek bir kategoride sınırlandırılarak yapılmıştır. Düzenli yardım alan haneler bunun yanında tek seferlik yardım da alıyor ise ayrıca B yardım kategorisinde değerlendirilmemiştir. Dolayısıyla tek seferlik yardım alan hanelerin oranı aynı zamanda düzenli yardım alamayan haneleri ifade etmektedir. Sosyal yardım alan hanelerin yardım kategorisi ve bölgelere göre dağılımı Çizelge 4.31’de gösterilmiştir.

Çizelge 4.31. Bölgelere göre hanelerin yararlandığı sosyal yardım çeşitleri

Yardım kategorisi	Yardım çeşidi	Merkez		İlçeler						Toplam	
		Sayı	Oran (%)	Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca		Sayı	Oran (%)
				Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)		
A1) Düzenli yardımlar	EA, YA, YBA	45	37,5	13	43,3	16	53,3	8	26,7	82	39,1
A2) Düzenli yardımlar	ŞSY, ŞEY, SED, DA	58	48,3	10	33,3	11	36,7	17	56,6	96	45,7
B) Tek seferlik yardımlar	GY, PY, ETY	17	14,2	7	23,4	3	10,0	5	16,7	32	15,2
Toplam		120	100,0	30	100,0	30	100,0	30	100,0	210	100,0

Not: EA: emekli aylığı, YA: yaşlı aylığı, YBA: yaşlı bakım aylığı, ŞSY: Şartlı sağlık yardımı, ŞEY: şartlı eğitim yardımı, SED: sosyal ve ekonomik destek yardımı, DA: dul aylığı, GY: gıda yardımı, PY: pandemi yardımı, ETY: ev tadilat yardımı

Iğdır il genelinde haneler %45,7 oranla en çok A2 kategorisine ait düzenli yardımlar almaktadır. Bunu %39,1’lik oranla A1 kategorisini ait düzenli yardımlar ve %15,2’lik oranla B kategorisine ait tek seferlik yardımlar izlemektedir. Iğdır il merkezi (%48,3) ve Tuzluca ilçesin’de (%56,6) en çok A2 kategorisine ait yardımlar alınmakta olup Aralık (%43,3) ve Karakoyunlu (%53,3) ilçelerinde ise haneler en çok A1 yardım kategorisine ait yardımları almaktadır. İlçeler içerisinde B kategorisine ait tek seferlik yardımların sıralaması ise sırasıyla Aralık (%23,4), Tuzluca (%16,7), Merkez (%14,2) ve Karakoyunlu (%10,0) ilçesidir.

o. Hanelerin yararlandığı kamu sosyal yardım tutarı

Hanehalkı bireylerinin almış olduğu aynı (aynı yardımlar mevcut yılın cari rakamları kullanılarak nakdi dönüşümleri yapılmıştır) ve nakdi kamu sosyal yardım tutarlarını asgari ücret (AÜ) düzeyine göre kategorilere ayrılmıştır. Araştırmanın yapıldığı 2021 yılı için 2.825,90TL olan net asgari ücret hesaplamalarda kullanılmıştır. Hanehalkının yararlandığı toplam kamu sosyal yardım tutarının gölgelere göre dağılımı Çizelge 4.32’de gösterilmiştir.

Çizelge 4.32. Bölgelere göre hanehalkının yararlandığı kamu sosyal yardım tutarları

Toplam yardım tutarı (TL/ay) aralığı	Merkez		İlçeler						Toplam	
			Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca			
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Yardım <1/3 AÜ	76	63,3	16	53,3	14	46,7	18	60,0	124	59,0
1/3 AÜ ≤ Yardım <1/2 AÜ	22	18,3	12	40,0	9	30,0	8	26,7	51	24,3
1/2 AÜ ≤ Yardım <1 AÜ	15	12,5	2	6,7	6	20,0	4	13,3	27	12,9
AÜ < Yardım < 2 AÜ	7	5,8	0	0,0	1	3,3	0	0,0	8	3,8
Toplam	120	100,0	30	100,0	30	100,0	30	100,0	210	100,0
Ortalama hanehalkı yardım tutarı (TL/ay)	961,10		865,16		1.083,13		879,63		953,19	

Araştırma bulgularına göre; Iğdır il genelinde kamu sosyal yardım alan hanelerin büyük çoğunluğu (%59,0) aylık olarak asgari ücretin 1/3’ünden daha az tutarında sosyal yardım almaktadır. Daha sonra sırasıyla; hanelerin %24,3’ü aylık asgari ücretin 1/3’ü ile 1/2’ arasında, %12,9’u aylık asgari ücretin yarısıyla tamamı arasında ve yalnızca %3,8’i aylık olarak asgari ücretten daha fazla yardım almaktadır. Bu sıralama Iğdır İl merkezi ve ilçelerinde de değişmemektedir. Ayrıca, Iğdır il genelinde aylık olarak asgari ücretin 2 katından fazla kamu sosyal yardım alan hane bulunmamaktadır.

Iğdır il genelinde ortalama hanehalkı bireylerinin aylık olduğu toplam kamu yardım tutarı 953,19TL’dir. Iğdır il merkezi ve ilçeler incelendiğinde; bu tutarın en yüksek (1.083,13TL) Karakoyunlu ilçesinde olduğu, daha sonra il merkezi (961,10TL), Tuzluca ilçesi (879,63) ve en düşük olarak Aralık ilçesinde (865,16TL) verildiği tespit edilmiştir.

p. Hanelerin yararlandığı kamu sosyal yardım çeşidi sayısı

SYDV’lerden sağlanan yardımların ön koşulları yardım çeşidine göre farklılık göstermekle birlikte temel olarak hanehalkı muhtaçlık sınırı esas alınmaktadır. Düzenli olarak verilen sürekli yardımlar için hanehalkının muhtaçlık sınırı çoğunlukla net asgari

ücretin 1/3 olarak değerlendirmeye alırken bu muhtaçlık sınırını asgari ücretin 2/3'ü seviyesine kadar kabul edilen sürekli yardımlar da vardır. Hanede kişi başına düşen geliri asgari ücretin 1/3'ünün altında olan bireylerin Genel Sağlık Sigorta (GSS) primleri kişi adına Sosyal Güvenlik Kurumu'na her ay devlet tarafından ödenmektedir. Dolayısıyla bu bireyler bir sosyal yardım çeşidi olan GSS prim desteğinden yararlanmış olmaktadır. Bunun yanında aynı birey yardım çeşitlerine göre belirli şartları (muhtaçlık, sağlık, yaş, eğitim, vd.) sağlayarak farklı yardımlardan da yararlanabilmektedir. Örneğin düzenli yardımlardan şartlı sağlık veya şartlı eğitim yardımı alan hanelerde kişi başı düşen gelir asgari ücretin 1/3'ünden az olacağı için GSS desteği de alacak olup bunun yanında tüm düzenli yardım alan hanelere elektrik desteği de verilmektedir. Ayrıca bayramlarda verilecek gıda desteği ve kış aylarında verilecek yakacak desteği ile düzenli yardım alan bir hane en az 4 farklı yardım çeşidinden yararlanmış olmaktadır.

Çizelge 4.33'de bölgelere göre hanelerin yararlandığı kamu sosyal yardım çeşitleri gösterilmiştir. Iğdır il genelinde kamu sosyal yardım alan hanelerin yalnızca %4,8'i tek çeşit yardım almaktadır. Tek yardım alan haneler sadece GSS desteği veya sadece düzenli olmayan yardımlardan (gıda, yakacak, ev tadilat veya pandemi yardımı gibi) yararlanmaktadır. Düzenli yardım alan haneler, büyük çoğunluğu oluşturmakta ve birden fazla yardım çeşidinden yararlanmaktadır (%95,2). Iğdır il genelinde ortalama hane başına alınan toplam yardım çeşidi sayısı 4,51'dir. En fazla yardım çeşidi alan ilçe 5,31 adet ile Tuzluca ilçesi olup bunu sırasıyla Karakoyunlu (4,93 adet), Aralık (4,50 adet) ve Merkez (4,25 adet) izlemektedir.

Çizelge 4.33. Bölgelere göre hanelerin yararlandığı kamu sosyal yardım çeşidi sayısı

Yardım çeşidi sayısı	Merkez		İlçeler						Toplam	
			Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca			
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
1	7	5,8	2	6,7	1	3,3	0	0,0	10	4,8
2	15	12,5	1	3,3	0	0,0	0	0,0	16	7,6
3	8	6,7	2	6,7	4	13,3	2	6,7	16	7,6
4	35	29,2	9	30	5	16,7	8	26,7	57	27,1
5	24	20,0	9	30	10	33,3	7	23,3	50	23,8
6	27	22,5	5	16,7	5	16,7	10	33,3	47	22,4
7	4	3,3	2	6,7	5	16,7	3	10,0	14	6,7
Toplam	120	100,0	30	100,0	30	100,0	30	100	210	100,0
Ort. yardım çeşidi sayısı	4,25		4,50		4,93		5,13		4,51	

r. Hane dışındaki diğer aile bireylerinin haneye yardım etme sıklığı

Hane dışında yaşayan aile bireylerince haneye yapılan yardımların sıklığı Iğdır il merkezi ve ilçelerine göre ayrımı yapılarak Çizelge 4.34'de gösterilmiştir. Hanelerin %71,4'ü aile dışında yaşayan aile bireylerinden yardım almamaktadır. Tuzluca ve

Karakoyunlu ilçelerindeki hanelerin %66,7'si, Merkezdeki hanelerin %70,0'ı ve Aralık ilçesinde hanelerin %86,7'si aile dışında yaşayan aile bireylerinden yardım almamaktadır. Aile dışında yaşayan aile bireylerinde yardım alan hanelerin yardım sıklığı incelendiğinde sırasıyla %8,1'i ayda bir, %5,7'si iki ayda bir ve %5,2'si altı ayda bir yardım almaktadır.

Çizelge 4.34. Hane dışındaki diğer aile bireylerinin haneye yardım etme sıklığı

Yararlanma sıklığı	Merkez		İlçeler						Toplam	
			Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca			
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Haftada bir	2	1,7	0	0	1	3,3	1	3,3	4	1,9
Ayda bir	13	10,8	2	6,7	2	6,7	0	0,0	17	8,1
İki ayda bir	6	5,0	1	3,3	1	3,3	4	13,3	12	5,7
Üç ayda bir	6	5,0	1	3,3	1	3,3	0	0,0	8	3,8
Altı ayda bir	5	4,2	0	0,0	4	13,3	2	6,7	11	5,2
Bayramlarda	3	2,5	0	0,0	1	3,3	3	10,0	7	3,3
Yardım almıyor	84	70,0	26	86,7	20	66,7	20	66,7	150	71,4
Toplam	120	100,0	30	100,0	30	100,0	30	100,0	210	100,0

s. Hane dışındaki diğer aile bireylerinin haneye sağladığı yardım tutarları

Araştırma bulgularına göre hane dışında yaşayan diğer aile bireylerinden yardım alan hanelerin tamamı asgari ücretin yarısından az tutarda yardım almaktadır. Hane dışında yaşayan diğer aile bireylerinden yardım alan hanelerin büyük kısmının (%45,0) aldığı bu yardımlar asgari ücretin dörtte birinden daha azdır. Hanelerin %26,7'si asgari ücretin dörtte biri ile üçte biri arasında hane dışında yaşayan diğer aile bireylerinden yardım alırken, kalan %28,3'ü ise asgari ücretin üçte biri ile yarısı arasında hane dışında yaşayan diğer aile bireylerinden yardım almaktadır (Çizelge 4.35). En çok yardım alan haneler ortalama 657,50 TL tutarı ile Iğdır il merkezidir. Daha sonra sırasıyla; 474,00 TL ile Karakoyunlu, 422,50 TL ile Aralık ve 394,00 TL ile Tuzluca ilçeleri gelmektedir.

Çizelge 4.35. Hane dışındaki diğer aile bireylerinin haneye sağladığı yardım tutarları

Yardım tutarı (TL/ay)	Merkez		İlçeler						Toplam	
			Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca			
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Yardım < 1/4 AÜ	12	33,3	2	50,0	6	60,0	7	70,0	27	45,0
1/4 AÜ < Yardım < 1/3 AÜ	11	30,6	2	50,0	2	20,0	1	10,0	16	26,7
1/3 AÜ < Yardım < 1/2 AÜ	13	36,1	0	0,0	2	20,0	2	20,0	17	28,3
Toplam	36	100,0	4	100,0	10	100,0	10	100,0	60	100,0
Ort. yardım tutarı	657,50		422,50		474,00		394,00		567,33	

4.3.4. Hanehalkı yardım - gelir oranı, muhtaçlık düzeyi ve ilişkili faktörler

a. Hanehalkı yardım - gelir oranını ve muhtaçlık düzeyinin belirlenmesi

Sosyal yardımdan yararlanan hanelerin yardım gelir oranını belirlemek için Sayın ve Abdoul-Azize (2020) tarafından geliştirilen yöntem kullanılmıştır (Çizelge 4.36).

Çizelge 4.36. Yardım gelir oranının hesaplanması

Değişkenler	Değişkenlerin açıklaması	Formül
YGO	Yardım - gelir oranı	$YGO = \frac{TAY}{TAG}$
TAY	Toplam aylık hanehalkı yardım tutarı	
TAG	Toplam aylık hanehalkı geliri	

Kaynak: Sayın ve Abdoul-Azize 2020

Bu yöntemde aşağıda belirtilen yollar izlenmiştir:

- Hanehalkına farklı sosyal yardım kaynaklarından sağlanan aynı (2021 yılı fiyatlarına göre dönüşümleri yapılan) yardımlar ve nakdi tüm yardımlar toplamı Türk Lirası (TL) olarak çevrilerek toplam hanehalkı aylık yardım (TAY) tutarı belirlenmiştir. Aile dışında yaşayan diğer aile bireylerinin aynı veya nakdi destekleri, sosyal yardım olarak değerlendirilmeyip kapsam dışında bırakılmıştır.
- Hanede yaşayan tüm aile bireylerince kazanılan aynı ve nakdi tüm gelirler toplanarak toplam hanehalkı aylık gelir miktarı belirlenmiştir (TAG).
- Hanehalkı toplam aylık yardım tutarı (TAY), toplam hanehalkı aylık yardım tutarına (TAG) bölünerek toplam hanehalkı aylık yardım gelir oranı (YGO) belirlenmiştir.

Aynı hanede yaşayan aile bireylerinin aylık gelirleri ve almış oldukları sosyal yardımların nakdi karşılıklarının toplam tutarı kullanılarak hesaplanan YGO değeri ile hanelerin muhtaçlık durumunu ortaya koyan bir parite değer elde edilmiştir. YGO değeri kullanılarak üç sıralı kategori (az muhtaç, muhtaç ve çok muhtaç) oluşturulmuştur. Böylece haneler muhtaçlık düzeylerine göre sınıflandırılmıştır. Hanenin geçiminde sosyal yardımların payının hanenin kazancına göre artması, hanenin muhtaçlık düzeyinin de arttığı anlamına gelmektedir. YGO değerinin büyümesi, sosyal yardıma muhtaçlığın arttığını dolayısıyla muhtaçlık düzeyinin arttığını göstermektedir (Çizelge 4.37).

Çizelge 4.37. Sosyal yardım muhtaçlık düzeyinin hesaplanması

Yardım gelir oranı (YGO)	Sosyal yardım muhtaçlık düzeyleri
$0 < YGO \text{ değeri} < 1$	Az muhtaç
$1 \leq YGO \text{ değeri} < 2$	Muhtaç
$2 \leq YGO \text{ değeri} +$	Çok muhtaç

Kaynak: Sayın ve Abdoul-Azize 2020

b. Hanehalkı yardım - gelir oranı ve muhtaçlık düzeyi

Araştırma verilerine göre Iğdır il genelinde kamu sosyal yardımından yararlanan hanelerin %46,7'si az muhtaç, %28,6'sı muhtaç ve %24,8'i çok muhtaç kategorisindedir. Az muhtaç kategorisinde olan hanelerin ortalama YGO değeri 0,27, muhtaç kategorisinde bu değer 1,25 ve çok muhtaç kategorisinde ise 3,17 olarak hesaplanmıştır. Buna göre; az muhtaç kategorisindeki hanelerin aldığı sosyal yardımlar hanehalkı gelirinin 0,27 katı, muhtaç kategorisinde 1,25 katı ve çok muhtaç kategorisinde ise 3,17 katıdır. Az muhtaç kategorisindeki haneler geçimini büyük ölçüde kendi kazançları ile sağlamakta iken muhtaç ve çok muhtaç kategorisindeki haneler geçimlerini büyük ölçüde sosyal yardımlarla sağlamaktadır (Çizelge 4.38).

Çizelge 4.38. Iğdır il geneli için hanehalkı yardım - gelir oranı düzeyleri

YGO ortalaması	Sosyal yardım muhtaçlık düzeyleri	Frekans	Oran (%)
0,27	Az muhtaç	98	46,7
1,25	Muhtaç	60	28,6
3,17	Çok muhtaç	52	24,8

Iğdır ilinde bölgelere göre hanelerin muhtaçlık düzeyi dağılımı Çizelge 4.39'de gösterilmiştir. Araştırma sonuçlarına; göre Iğdır il merkezi (%50,8), Aralık ilçesi (%46,7) ve Karakoyunlu ilçesinde (%43,3) hanelerin büyük çoğunluğu az muhtaç kategorisinde iken Tuzluca ilçesinde dağılımın her kategori için eşit (%33,3) olduğu belirlenmiştir. Çok muhtaç kategorisine giren haneler oransal olarak en çok (%33,3) Tuzluca ilçesinde bulunmakta iken, diğer bölgelerde bu kategoriye giren hanelerin oranı eşittir (%23,3). Yapılan ki-kare testine göre muhtaçlık düzeyi ile hanelerin ikamet ettiği bölgeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Çizelge 4.39. Iğdır ilinde bölgelere göre hanelerin muhtaçlık düzeyi

Muhtaçlık düzeyi	Merkez		İlçeler						Toplam	
			Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca			
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Az muhtaç	61	50,8	14	46,7	13	43,3	10	33,3	98	46,7
Muhtaç	31	25,8	9	30	10	33,3	10	33,3	60	28,6
Çok muhtaç	28	23,3	7	23,3	7	23,3	10	33,3	52	24,8
Toplam	120	100	30	100	30	100	30	100	210	100

$\chi^2(6)=3,512$; $p>0,05$

c. Muhtaçlık düzeyi ve sosyo-ekonomik özellikler arasındaki ilişkisi

Araştırma verilerine göre Iğdır ilinde kamu sosyal yardım alan hanelerin muhtaçlık düzeyleri ile sosyo-ekonomik özellikleri arasındaki ilişkinin analizinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır (Çizelge 4.40). ANOVA normal dağılımlı bir seride üç veya daha fazla bağımsız değişkenin ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını ortaya koymaktadır. ANOVA grupların

aritmetik ortalamalarını kümülatif olarak karşılaştırmaktadır. Bu karşılaştırmalardan en az birisi anlamlı olduğunda ANOVA sonucu da anlamlı bulunmaktadır (Otrar 2016).

Çizelge 4.40. Muhtaçlık düzeyi ve sosyo-ekonomik özellikler arasındaki ilişki

Muhtaçlık düzeyi	Sosyo-ekonomik özellikler							
	Hry	Hk	Hoys	Hios	Hls	Hus	Hişd	Hgel
Az muhtaç	44,12*	5,34	0,70**	2,45	0,74	0,14	1,02	2.215,82*
Muhtaç	50,63	5,62	0,97	2,27	0,72	0,17	0,85	1.158,38*
Çok muhtaç	54,79	3,60*	1,04	1,31*	0,35	0,02	0,21*	165,38*
F değeri	13,040	17,898	3,750	9,394	2,966	2,205	20,600	89,432
(p-değeri)	0,000	0,000	0,025	0,000	0,054	0,113	0,000	0,000

*0,01, **0,05 düzeyinde anlamlı olarak farklı olan grubu göstermektedir.

Tukey test sonucuna göre farklı olan gruplar belirlenmiştir.

Yapılan F-testi sonucuna göre;

- Hanehalkı reisinin yaşı ile muhtaçlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup bu fark az muhtaç haneler ile diğer muhtaçlık düzeyindeki haneler arasındadır ($p<0,01$). ***Hanehalkı reisinin yaş ortalaması arttıkça muhtaçlık düzeyi de artmaktadır.*** Hanehalkı reisinin yaş ortalaması az muhtaç hanelerde 44,12, muhtaçlarda 50,63, çok muhtaçlarda ise 54,79'dur.
- Hanede yaşayan birey sayısı ile muhtaçlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup bu fark çok muhtaç haneler ile diğer muhtaçlık düzeyindeki haneler arasındadır ($p<0,01$). Hanede yaşayan ortalama birey sayısı az muhtaç haneler için 5,34, muhtaç hanelerde 5,62 ve çok muhtaç hanelerde ise 3,60 kişidir.
- Hanede yaşayan okuryazar olmayan ortalama birey sayısı ile muhtaçlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup bu fark çok muhtaç haneler ile diğer muhtaçlık düzeyindeki haneler arasındadır ($p<0,05$). ***Hanede yaşayan okuryazar olmayan ortalama birey sayısı arttıkça muhtaçlık düzeyi de artmaktadır.*** Hanede yaşayan okuryazar olmayan ortalama birey sayısı az muhtaç hanelerde 0,70, muhtaç hanelerde 0,97 ve çok muhtaç hanelerde ise 1,04'dür.
- Hanede yaşayan ilk-ortaokul eğitim seviyesine sahip ortalama birey sayısı ile muhtaçlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup bu fark çok muhtaç haneler ile diğer muhtaçlık düzeyindeki haneler arasındadır ($p<0,01$). Çok muhtaç hanelerde hanede yaşayan ilk-ortaokul eğitim seviyesine sahip ortalama birey sayısı 1,32 iken, az muhtaç hanelerde 2,45 ve muhtaç hanelerde 2,27 kişidir.
- Hanede yaşayan lise eğitim seviyesine sahip ortalama birey sayısı ile muhtaçlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.
- Hanede yaşayan üniversite seviyesine sahip ortalama birey sayısı ile muhtaçlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. Fakat çok muhtaç hanelerde üniversite seviyesine sahip birey sayısının çok düşük olduğu belirlenmiştir.
- Hanede çalışan ortalama birey sayısı ile muhtaçlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p<0,01$). Bu fark çok muhtaç haneler ile diğer muhtaçlık

düzeyindeki haneler arasındadır. ***Hanelerde çalışan ortalama birey sayısı azaldıkça muhtaçlık düzeyi artmaktadır.*** Hanede çalışan ortalama birey sayısı az muhtaç hanelerde 1,02, muhtaç hanelerde 0,85 ve çok muhtaç hanelerde ise 0,21'dir.

- Aylık kazanılan ortalama hane geliri (öğrenci bursu hariç) ile muhtaçlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p<0,01$). ***Hanehalkı geliri azaldıkça muhtaçlık düzeyi artmaktadır.*** Aylık kazanılan ortalama hane geliri az muhtaç hanelerde 2.215,82TL, muhtaç hanelerde 1.158,38TL ve çok muhtaç hanelerde ise 165,38TL'dir.

Çizelge 4.41'de ANOVA testinde kullanılan sosyo-ekonomik değişkenler ve açıklamaları verilmiştir.

Çizelge 4.41. Sosyo-ekonomik değişkenlerin açıklaması

Değişkenler	Açıklama
•Hry	Hanehalkı reisinin yaşı
•Hk	Hanede yaşayan ortalama birey sayısı
•Hoys	Hanede yaşayan okuryazar olmayan ortalama birey sayısı
•Hios	Hanede yaşayan ilk-ortaokul eğitim seviyesine sahip ortalama birey sayısı
•Hls	Hanede yaşayan lise eğitim seviyesine sahip ortalama birey sayısı
•Hus	Hanede yaşayan üniversite seviyesine sahip ortalama birey sayısı
•Hişd	Hanede çalışan ortalama birey sayısı
•Hgel	Aylık kazanılan ortalama hane geliri (öğrenci bursu hariç)

4.3.5. Çoklu doğrusal regresyon analizi: Yardım/gelir oranını etkileyen faktörlerin belirlenmesi

Regresyon analizi, iki ya da daha çok nicel değişken arasındaki ilişkiyi ölçmek için kullanılan analiz metodudur. Eğer tek bir değişken kullanılarak analiz yapılıyorsa buna tek değişkenli regresyon, birden çok değişken kullanılıyorsa çok değişkenli regresyon analizi olarak isimlendirilir (Anonim 3). Regresyon analizi, sosyal bilimlerin alanında oldukça yaygın olan ve araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir istatistiksel yöntemidir.

Bir bağımlı değişken ile kategorik veya sürekli değişken özelliğine sahip bir dizi bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmaktadır. Çalışmada kamu sosyal yardımlardan yararlanan hanehalkının yardım-gelir oranını etkileyen faktörleri belirlemek için çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır.

Yapılan regresyon analizinde hiç geliri olmayan 40 hanenin YGO'nı hesaplanamayacağı için bu haneler çoklu doğrusal regresyon modeline dahil edilmemiştir ($n=170$). Çalışmada kurulan diğer bir model olan sıralı lojistik regresyon modeline tüm haneler dahil edilmiştir (hiç geliri olmayan haneler çok muhtaç kategorisinde değerlendirilmiştir, $n=210$).

a. Çoklu doğrusal regresyon modelinde (ÇDRM) kullanılan değişkenler

Bağımlı değişken olarak YGO kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler ise hanehalkı reisinin yaşı, cinsiyeti, medeni durumu ve eğitim seviyesi ile birlikte hanede yaşayan okuryazar olmayan ortalama birey sayısı, hanede yaşayan bireylerin mal varlığı seviyesi, hanede çalışan ortalama birey sayısı, haneye sağlanan sosyal yardım sayısı, haneye sağlanan sosyal yardım grubu, yararlanılan sosyal yardım kaynağı, hanehalkı geliri ve hanehalkına sağlanan toplam yardım tutarı olarak belirlenmiştir (Çizelge 4.42).

Çizelge 4.42. Çoklu doğrusal regresyon modelindeki değişkenlerin açıklaması

Değişkenler	Türü	Açıklama
A. Bağımlı değişken		
•YGO: Yardım gelir oranı	Sürekli	$\frac{\text{Toplam hanehalkı yardım tutarı}}{\text{Toplam hanehalkı geliri}}$
B. Bağımsız değişkenler		
•Hrc: Hanehalkı reisi cinsiyeti	Kukla	1: Erkek; 2: Kadın
•Hrm: Hanehalkı reisi medeni durumu	Kukla	1: Evli; 2: Dul
•Hry: Hanehalkı reisi yaşı	Sürekli	
•Hre: Hanehalkı reisi eğitim seviyesi	Kukla	1: Okuryazar değil; 2: İlk-orta okul seviyesi; 3: Lise seviyesi; 4: Üniversite seviyesi
•Hoys: Hanede okuryazar olmayan birey sayısı	Sürekli	
•Hms: Hanedeki bireylerin mal varlığı durumu	Kukla	1: Mal varlığı yok; 2: Sadece bir çeşit mal varlığı var; 3: Birden fazla farklı çeşit mal varlığı var
•Hişd: Hanedeki bireylerin iş durumu	Kukla	1: Çalışan yok; 2: Bir çalışan; 3: İki çalışan; 4: Üç veya daha fazla çalışan
•Hys: Hanede alınan sosyal yardım sayısı	Sürekli	
•Hyg: Alınan sosyal yardım grubu	Kukla	1: Engelli, yaşlı veya evde bakım aylığı; 2: ŞSY,ŞEY,SED veya dul aylığı; 3: Tek seferlik yardımlar (Gıda, pandemi veya ev tadilat)
•Yky: Alınan sosyal yardım kaynağı	Kukla	1: Vakıf; 2: Vakıf ve belediye
•Hgel: Hanede yaşayan bireylerin aylık toplam geliri	Sürekli	
•Hyar: Hanede yaşayan bireylerin aylık toplam sosyal yardım tutarı (aile bireylerinden alınan hariç)	Sürekli	

b. Çoklu doğrusal regresyon modelinin (ÇDRM) özeti

Yardım gelir oranını etkileyen faktörlerin yer aldığı çoklu regresyon modelinin özeti Çizelge 4.43’de gösterilmiştir. Çoklu regresyon analizinde birden çok bağımsız değişken modele konulduğu için R^2 düzenlenmiş değeri yorumlanmalıdır. Bu değer modeldeki bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki varyansın ne kadarını açıkladığını göstermektedir. Modelde F değeri üzerinden anlamlılık ($Sig.$) değeri hesaplanmıştır. Bu değer anlamlı olması modelde kullanılan bağımsız değişkenlerden en az bir tanesi bağımlı değişken üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Analiz sonucunda anlamlı bir regresyon modeli, $F(12,157) = 26,968$, $p < 0,001$ ve bağımlı değişkendeki varyansın %64,8'inin ($R^2_{düzenlenmiş} = 0,648$) bağımsız değişkenleri tarafından açıklandığı bulunmuştur.

Çizelge 4.43. Çoklu doğrusal regresyon modelinin özeti

	Kareler toplamı	Serbest derecesi	Ortalama kareler	F (12,157)	Sig.	R	R ²	R ² _{düzenlenmiş}
Model	96,038	12	8,003	26,968	0,000	0,821	0,673	0,648
Kalıntı	46,592	157	0,297					
Toplam	142,631	169						

c. Çoklu doğrusal regresyon modeline ait katsayılar

Çoklu doğrusal regresyon analizinin en önemli özelliği bağımlı değişken varyansının açıklanmasına ilişkin her bir bağımsız değişkenin sağladığı katkıların tespiti ve karşılaştırılabilmesidir (Aiken vd. 2003). Kullanılan modelin katsayıları ve bağımsız değişkenlerin anlamlılık durumları Çizelge 4.44'de gösterilmiştir. Yapılan çoklu doğrusal regresyon modelinde YGO üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olan değişkenler şu şekildedir:

- **Hrc** pozitif ve anlamlı olarak etkilemektedir; $\beta = 0,125$, $t(157)=2,068$, $p < 0,05$, $pr^2=0,027$.
- **Hrm** negatif ve anlamlı olarak etkilemektedir; $\beta = -0,124$, $t(157)=-2,082$, $p < 0,05$, $pr^2=0,027$.
- **Hry** pozitif ve anlamlı olarak etkilemektedir; $\beta = 0,190$, $t(157)=3,577$, $p < 0,01$, $pr^2=0,075$.
- **Hişd** negatif ve anlamlı olarak etkilemektedir; $\beta = -0,156$, $t(157)=-2,285$, $p < 0,05$, $pr^2=0,032$.
- **Hgel** negatif ve anlamlı olarak etkilemektedir; $\beta = -0,304$, $t(157)=-4,584$, $p < 0,01$, $pr^2=0,118$.
- **Hyar** pozitif ve anlamlı olarak etkilemektedir; $\beta = 0,596$, $t(157)=9,055$, $p < 0,01$, $pr^2=0,343$.

Hre, Hoys, Hms, Hys ve Yky bağımsız değişkenlerinin YGO üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi yoktur ($p > 0,05$).

Çizelge 4.44. ÇDRM katsayıları ve bağımsız değişkenlerin anlamlılık durumları

Değişkenler	Standardize edilmemiş		Standardize katsayılar	t	Sig.	B'nin %95 güven aralığında	
	B	Standart hata	Beta (β)			Alt sınır	Üst sınır
(Constant)	0,276	0,497		0,555	0,580	-0,706	1,257
•Hrc**	0,290	0,140	0,125	2,068	0,040	0,013	0,567
•Hrm**	-0,338	0,162	-0,124	-2,082	0,039	-0,659	-0,017
•Hry*	0,014	0,004	0,190	3,577	0,000	0,006	0,021
•Hre	-0,096	0,106	-0,058	-0,910	0,364	-0,304	0,112
•Hoys	-0,081	0,070	-0,072	-1,157	0,249	-0,220	0,057
•Hms	0,030	0,074	0,020	0,406	0,685	-0,117	0,177
•Hişd**	-0,179	0,078	-0,156	-2,285	0,024	-0,334	-0,024
•Hys	0,011	0,032	0,018	0,342	0,733	-0,052	0,074
•Hyg	0,162	0,084	0,124	1,920	0,057	-0,005	0,328
•Yky	-0,070	0,120	-0,027	-0,580	0,563	-0,307	0,168
•Hgel*	0,000	0,000	-0,304	-4,584	0,000	0,000	0,000
•Hyar*	0,001	0,000	0,596	9,055	0,000	0,001	0,001

*p<0,01, **p<0,05

d. Çoklu doğrusal regresyon modelinde “çoklu eş doğrusallığın” incelenmesi**• Değişkenlerin korelasyon matrisi**

Çoklu eş doğrusallık; bağımsız değişkenlerden en az ikisi arasında yüksek düzeyde ilişkinin olması durumudur. Bu iki değişken kısmen birbirinin çok benzeri olacağından ikisinden birisinin çıkarılması tercih edilmektedir.

Korelasyon matrisi, regresyon analizi çıktılarının yorumlanmasından önce incelenmelidir (Doğan ve Yılmaz 2017). Çoklu doğrusal regresyon modelinde korelasyon halindeki bağımsız değişken sayısı arttıkça regresyon analizi sonuçları yanlışlık içermektedir (Seber ve Wild 1989; Preacher ve Leonardelli 2003).

Bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı olup olmadığının anlaşılması için korelasyonlar incelenmiştir (Çizelge 4.45). Tabachnick ve Fidell (1996) yaptıkları çalışmada çoklu doğrusal bağlantı durumu incelenirken değişkenler arasındaki korelasyonların $r>0,90$ (yüksek) olmaması gerektiğini belirtmiştir. Korelasyon testinde değişkenler arasında yüksek düzeyde ilişki olmadığı belirlenmiştir ($r<0,7$).

Çizelge 4.45. ÇDRM’deki değişkenlerin korelasyon matrisi (n=170)

		YGO	Hrc	Hrm	Hry	Hre	Hoys	Hms	Hişd	Hys	Hyg	Yky	Hgel	Hyar
Pearson Corr.	YGO	1,000	,275	,067	,388	-,174	,155	-,022	-,522	,296	-,472	-,054	-,476	,671
	Hrc	,275	1,000	,608	,255	-,199	,077	-,086	-,159	,065	-,225	-,002	-,195	,194
	Hrm	,067	,608	1,000	,157	-,167	-,054	-,106	-,059	,001	-,052	-,018	-,137	,048
	Hry	,388	,255	,157	1,000	-,345	,277	,086	-,040	-,019	-,287	,029	-,057	,331
	Hre	-,174	-,199	-,167	-,345	1,000	-,636	-,221	,058	-,057	,168	,021	,091	-,117
	Hoys	,155	,077	-,054	,277	-,636	1,000	,241	-,063	,062	-,165	,003	,000	,212
	Hms	-,022	-,086	-,106	,086	-,221	,241	1,000	,127	-,139	-,014	-,088	,181	,034
	Hişd	-,522	-,159	-,059	-,040	,058	-,063	,127	1,000	-,332	,325	,041	,699	-,286
	Hys	,296	,065	,001	-,019	-,057	,062	-,139	-,332	1,000	-,330	,166	-,263	,319
	Hyg	-,472	-,225	-,052	-,287	,168	-,165	-,014	,325	-,330	1,000	,066	,208	-,671
	Yky	-,054	-,002	-,018	,029	,021	,003	-,088	,041	,166	,066	1,000	-,009	-,065
	Hgel	-,476	-,195	-,137	-,057	,091	,000	,181	,699	-,263	,208	-,009	1,000	-,107
	Hyar	,671	,194	,048	,331	-,117	,212	,034	-,286	,319	-,671	-,065	-,107	1,000
Sig. (1-tailed)	YGO		,000	,192	,000	,012	,022	,388	,000	,000	,000	,242	,000	,000
	Hrc	,000		,000	,000	,005	,158	,132	,019	,201	,002	,490	,006	,006
	Hrm	,192	,000		,020	,015	,242	,084	,222	,496	,250	,409	,038	,267
	Hry	,000	,000	,020		,000	,000	,132	,304	,401	,000	,352	,232	,000
	Hre	,012	,005	,015	,000		,000	,002	,227	,231	,014	,391	,120	,064
	Hoys	,022	,158	,242	,000	,000		,001	,208	,212	,016	,487	,500	,003
	Hms	,388	,132	,084	,132	,002	,001		,050	,035	,427	,127	,009	,329
	Hişd	,000	,019	,222	,304	,227	,208	,050		,000	,000	,297	,000	,000
	Hys	,000	,201	,496	,401	,231	,212	,035	,000		,000	,015	,000	,000
	Hyg	,000	,002	,250	,000	,014	,016	,427	,000	,000		,198	,003	,000
	Yky	,242	,490	,409	,352	,391	,487	,127	,297	,015	,198		,452	,201
	Hgel	,000	,006	,038	,232	,120	,500	,009	,000	,000	,003	,452		,082
	Hyar	,000	,006	,267	,000	,064	,003	,329	,000	,000	,000	,201	,082	

- **Kısmi ve yarı kısmi korelasyon**

Kısmi korelasyon; incelenecek değişkenler üzerinde etkisi olduğu düşünülen diğer değişkenlerin sabit tutularak bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin korelasyon hesabıdır. Yarı kısmi korelasyonda bu iki değişkenden sadece biri üzerinde etkisi olduğu düşünülen diğer değişkenin etkisi sabit tutularak hesaplanan korelasyondur.

Çoklu doğrusal regresyon modelinde bağımsız değişkenlerin açıklama düzeylerinin karşılaştırılması gereklidir (Cohen ve Cohen 1983; Hair vd. 2010). Çoklu doğrusal bağlantı sorunu olup olmadığını incelemek için *kısmi ve yarı kısmi korelasyona* bakılmış ve sonuçlar Çizelge 4.46’da verilmiştir.

Çizelge 4.46. ÇDRM'deki değişkenlerin kısmi ve yarı kısmi korelasyonu (n=170)

Değişkenler	Kısmi korelasyon	Yarı kısmi korelasyon	Kısmi korelasyon ²	Yarı kısmi korelasyon ²
•Hrc	0,163	0,094	0,027	0,008895
•Hrm	-0,164	-0,095	0,027	0,009022
•Hry	0,275	0,163	0,075	0,026625
•Hre	-0,072	-0,041	0,005	0,001721
•Hoys	-0,092	-0,053	0,008	0,002784
•Hms	0,032	0,019	0,001	0,000343
•Hişd	-0,179	-0,104	0,032	0,010863
•Hys	0,027	0,016	0,001	0,000243
•Hyg	0,151	0,088	0,023	0,007673
•Yky	-0,046	-0,026	0,002	0,0007
•Hgel	-0,344	-0,209	0,118	0,04373
•Hyar	0,586	0,413	0,343	0,170584

• Varyans enflasyon faktörü

Bir regresyon modelindeki tahmin edicilerden iki veya daha fazlası orta veya yüksek düzeyde ilişkili olduğunda *çoklu eş doğrusallık* vardır. Bir değişkeni yordayan iki bağımsız değişken arasındaki ortak varyans miktarına göre belirlenen varyans enflasyon faktörü (VIF) iki yordayıcı değişken arasındaki ortak olmayan varyansın miktarını 1 ile sonsuz arasındaki bir ölçek düzeyinde gösterir.

Literatürde VIF değerinin ne olması gerektiği hakkında görüş birliği olmasa da VIF değeri arttıkça çoklu eş doğrusallık sorununu göstermektedir. Bazı kaynaklara göre 10'u aşan VIF değeri düzeltme gerektiren ciddi çoklu eş doğrusallık sorununa işaret ettiği belirtilmiş olup sınır olarak bu değer 10 kabul edilmiştir (Anonim 2; Büyüköztürk 2011). Hair ve arkadaşları (2010) yaptıkları çalışmada VIF değerinin 4 üzerinde olmasını, çoklu eş doğrusallık sorunu olarak belirtmiştir. Allison (1999) ise bu değer için sınırı 2,5 olarak kabul edip bu sınırın üzerini çoklu eş doğrusallık sorunu olarak görmektedir.

VIF değerinin 10'un altında, tolerans değerinin de 0.2'nin üstünde olması çoklu bağlantı probleminin olmadığını göstermektedir (Field 2009; Green ve Salkind 2010).

VIF sonuçları Çizelge 4.47'de gösterilmiştir. Kullanılan çoklu doğrusal regresyon modelinin bağımsız değişkenler arasında çoklu eş doğrusallık sorunu yoktur ($VIF < 2,5$).

Çizelge 4.47. ÇDRM’ de varyans enflasyon faktörü sonuçları

Değişkenler	Tolerance	VIF
•Hrc	0,568	1,760
•Hrm	0,588	1,700
•Hry	0,739	1,353
•Hre	0,507	1,974
•Hoys	0,534	1,874
•Hms	0,866	1,155
•Hişd	0,446	2,242
•Hys	0,747	1,339
•Hyg	0,500	1,999
•Yky	0,932	1,073
•Hgel	0,472	2,117
•Hyar	0,479	2,086
VIF Ortalaması		1,723

e. Çoklu doğrusal regresyon modeli (ÇDRM) sonuçları

Araştırma bulgularından hesaplanmış olan, hanelerin yardım gelir oranlarını etkileyen faktörlere ilişkin *çoklu regresyon modeli* aşağıda gösterilmektedir. Değişkenlerin ölçüm düzeyleri farklı olduğu için modelde standardize edilmiş katsayılar kullanılmıştır.

$$YGO = 0,276 + 0,125Hrc - 0,124Hrm + 0,190Hry - 0,156Hişd - 0,304Hgel + 0,596Hyar$$

- **Hrc:** Hanehalkı reisi cinsiyetinin (1: Erkek; 2: Kadın) 1 standart sapma artması YGO değerini 0,125 standart sapma kadar artırmaktadır.
- **Hrm:** Hanehalkı reisinin medeni durumunun (1: Evli; 2: Dul) 1 standart sapma artması YGO değerini 0,124 standart sapma kadar azaltmaktadır.
- **Hry:** Hanehalkı reisinin yaşının (yıl) 1 standart sapma artması YGO değerini 0,190 standart sapma kadar artırmaktadır.
- **Hişd:** Hanede yaşayan bireylerin iş durumunun (1: Çalışan yok; 2: Bir çalışan; 3: İki çalışan; 4: Üç veya daha fazla çalışan) 1 standart sapma artması YGO değerini 0,156 standart sapma kadar azaltmaktadır.
- **Hgel:** Hanede yaşayan bireylerin aylık toplam gelirinin (TL) 1 standart sapma artması YGO değerini 0,304 standart sapma kadar azaltmaktadır.
- **Hyar:** Hanede yaşayan bireylerin aylık toplam sosyal yardım tutarının (TL) 1 standart sapma artması YGO değerini 0,596 standart sapma kadar artırmaktadır.

4.3.6. Sıralı lojistik regresyon analizi: Muhtaçlık düzeyini etkileyen faktörlerin belirlenmesi

Bağımlı değişkenin sıralı olarak gözlemlendiği çalışmalarda sıralı lojistik regresyon analizi tek seçenektir (Ayhan 2006) Bağımlı değişken kategorilerinin ikiden fazla olması durumunda geliştirilmiş bir yöntem olan sıralı (ordered) olasılık modellerinde düzeyler arasında belirgin bir sıralama vardır (Klaeboe ve ark. 2003).

Araştırmada hanehalklarının yardımı muhtaçlık düzeylerini etkileyen faktörleri belirlemek için sıralı lojistik regresyon analizi tercih edilmiştir.

a. Sıralı lojistik regresyon modelinde (SLRM) kullanılan değişkenler

Araştırmada, YGO değerine göre belirlenen üç sıralı özellikteki kategoriğe sahip muhtaçlık düzeyi bağımlı değişken olarak belirlenmiştir. Modelde kullanılan tüm değişkenler Çizelge 4.48’de gösterilmiştir.

Çizelge 4.48. Sıralı lojistik regresyon modelindeki değişkenlerin açıklaması

Değişkenler	Türü	Açıklama
A. Bağımlı değişken (Muhtaçlık düzeyi)		
•Az muhtaç (1)	Kukla	$0 < YGO \text{ değeri} < 1$
•Muhtaç (2)	Kukla	$1 \leq YGO \text{ değeri} < 2$
•Çok muhtaç (3)	Kukla	$2 \leq YGO \text{ değeri} +$
B. Bağımsız değişkenler		
•Hry: Hanehalkı reisi yaşı	Sürekli	
•Hrc: Hanehalkı reisi cinsiyeti	Kukla	1: Erkek; 2: Kadın
•Hrm: Hanehalkı reisi medeni durumu	Kukla	1: Evli; 2: Dul
•Hişd: Hanede yaşayan aile bireylerin iş durumu	Kukla	1: Çalışan yok; 2: Bir çalışan; 3: İki veya daha fazla çalışan
•Hyg: Alınan sosyal yardım grubu	Kukla	1: Engelli, yaşlı veya evde bakım aylığı; 2: ŞSY,SEY,SED veya dul aylığı; 3: Tek seferlik yardımlar (Gıda, pandemi veya ev tadilat)
•Hyerst: Hanenin bulunduğu yerin statüsü	Kukla	1: Köy; 2: Mahalle
•Hbölge: Hanenin bulunduğu il/ilçe	Kukla	1: İl merkezi; 2:Tuzluca; 3:Aralık; 4: Karakoyunlu

b. SLRM’ de paralellik varsayımı testi

Paralellik varsayımı parametrelerin tahmini değerlerinin bağımlı değişkenin tüm kategorileri için aynı kesme noktasından geçmeleri şartına bağlıdır. *Sıralı Lojistik Regresyon*’da paralellik varsayımının kabulü için anlamlılık değerinin (p) 0,05’ten büyük olması gerekmektedir (Akın ve Şentürk 2012).

Ki-kare ile test edilen paralellik varsayımı sonuçları Çizelge 4.49’da verilmiştir ($\chi^2 = 19,267$; $p = 0,056 > 0,05$). Paralellik varsayımının anlamlılık değeri (p) 0.05 den büyük olduğu için paralellik varsayımının sağlandığı kabul edilmektedir.

Çizelge 4.49. SLRM’de paralellik varsayımı testi sonuçları

Model	-2 Log Likelihood	Ki-kare	S.d.	Sig. (p)
Yokluk hipotezi	237,837			
Genel	218,570	19,267	11	,056

c. Çoklu bağlantılılık varsayımı testi

Kurulan sıralı lojistik regresyon modelinde bağımsız değişkenler arasındaki çoklu bağlantı probleminin olup olmadığını belirlemek için tolerans ve varyans enflasyon faktörleri (VIF) incelenmiştir. Modelde kullanılan bağımsız değişkenler arasında çoklu eş doğrusallık sorununun olmadığı belirlenmiştir ($VIF < 2,5$). VIF sonuçları Çizelge 4.50’de gösterilmiştir.

Çizelge 4.50. SLRM’de varyans enflasyon faktörü sonuçları

Değişkenler	Tolerance	VIF
•Hry	0,861	1,162
•Hrc	0,574	1,743
•Hrm	0,621	1,611
•Hişd	0,861	1,161
•Hyg	0,793	1,262
•Hyerst	0,970	1,031
•Hbölge	0,955	1,047
VIF ortalaması		1,288

d. SLRM uyum iyiliği

Modelin uyum iyiliği R^2 aracılığıyla incelenmiştir. R^2 değeri bağımlı değişkenin yüzde kaçının bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını göstermektedir. Ancak R^2 değerleri Lojistik Regresyon için iyi bir ölçüt olmadığı kabul edilmektedir.

Cox ve Snell değeri 0,622 iken, bu R^2 değerindeki sınırlılığı ortadan kaldırmak için kullanılan Nagelkerke R^2 0,707 değeri nispeten yüksektir. Bunun yanında, McFadden R^2 değeri ise 0,459’dur (Çizelge 4.51).

Çizelge 4.51. SLRM’de R^2 değeriyle uyum iyiliğinin incelenmesi

Cox and Snell	Nagelkerke	McFadden
0,622	0,707	0,459

Çizelge 4.52’de bağımsız değişkenlerle birlikte kurulan model ile bağımsız değişkenler olmaksızın kurulan başlangıç modeli arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($\chi^2 = 442,108 - 237,837 = 204,272$, $p = 0,000$). Bu durum bağımlı değişken ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Bir diğer aşamada modelin uyum iyiliği incelenmiştir.

Çizelge 4.52. SLRM’de model uyum bilgileri

Model	-2 Log Likelihood	Ki-kare (χ^2)	Sd.	Sig. (p)
Intercept Only	442,108			
Final	237,837	204,272	11	0,000

e. Sıralı lojistik regresyon modelinin (SLRM) sonuçları

Sıralı lojistik regresyon analizinin parametre yorumunun yapılabilmesi için tahmin değerlerinin “e üssü” olarak hesaplanarak odds oranının bulunması ve referans kategorilerin de belirlenmesi gerekmektedir. Yorumlamalar belirlenen referans kategorilerine göre odds oranı ile yapılmaktadır. Referans kategori, bir değişkenin kategorilerinden birisine göre diğer kategorilerin yorumlanmasını sağlar. (Garson 2012; Yavuz vd. 2014). Odds değerinin 1’den büyük olması durumunda sonuçta artma oranından, odds değerinin 1’den küçük olması durumunda ise sonuçta meydana gelen azalma oranından bahsedilebilir (Uğurlu vd. 2018).

Çizelge 4.53’de sıralı lojistik regresyon sonuçları gösterilmiştir. Modelde bağımlı değişkenin yardıma muhtaçlık düzeyinin üçüncü kategorisi (çok muhtaç) referans kategori olarak belirlenmiştir. Model parametrelerinin anlamlılık düzeylerinin analizinde elde edilen bulgular göre; hane reisinin medeni durumu (Hrm), hanede çalışan birey sayısı (Hişd) ve hanenin aldığı yardım grubu (Hyg) değişkenlerinin hanehalkının yardıma muhtaçlık düzeyi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Modelde bağımsız değişkenlerden; hane reisinin yaşı (Hry), hanenin Iğdır ilinde bulunduğu ilçe (Hbölge) ve hanenin bulunduğu yerin statüsü (mahalle/köy) değişkenleri anlamlı bulunmamıştır.

- **Hrm (1):** Değişkenin referans kategorisi “dul” kategorisi (kategori 2) olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla anlamlı kategoriler bu kategoriye göre yorumlanması gerekmektedir. Evli olan hanehalkı reisine sahip hanelerin dul hanehalkı reisine sahip hanelere göre çok muhtaç kategorisinde olma durumu 0,21 kat azalmaktadır (Wald $\chi^2 = 8,681$, $p < 0,01$).
- **Hişd (1):** Değişkenin referans kategorisi “iki veya daha fazla bireyin çalıştığı” kategoridir (kategori 3). Çalışan bireyin olmadığı (kategori 1) hanelerde 2 veya daha fazla çalışan bireyin olduğu (kategori 3) hanelere göre çok muhtaç kategorisinde olma durumu 264,25 kat artmaktadır (Wald $\chi^2 = 52,749$, $p < 0,01$).
- **Hişd (2):** Yalnızca bir bireyin çalıştığı (kategori 2) hanelerde 2 veya daha fazla çalışan bireyin olduğu (kategori 3) hanelere göre çok muhtaç kategorisinde olma durumu 3,71 kat artmaktadır (Wald $\chi^2 = 4,518$, $p < 0,05$).
- **Hyg (1):** Değişkenin referans kategorisi “gıda yardımı, pandemi yardımı veya ev tadilat ödemesi” çeşitlerinden oluşan tek seferlik ödeme olarak yapılan

yardımlarından en az birini içeren kategori (kategori 3) olarak belirlenmiştir. Engelli aylığı, yaşlı aylığı veya evde bakım ödemesinden (kategori 1) en az birini alan hanelerin tek seferlik yardımlardan (kategori 3) alan hanelere göre çok muhtaç kategorisinde olma durumu 5,38 kat artmaktadır (Wald $\chi^2 = 8,153$, $p < 0,01$).

Çizelge 4.53. Sıralı lojistik regresyon modelinin sonuçları

Değişkenler	Tahmin (β)	Std. Hata	Wald	Sd.	Sig.(p)	β'nin %95 güven aralığında		Odds oranı (e ^β)
						Alt sınır	Üst sınır	
A. Bağımlı değişken								
•Az muhtaç (1)**	2,667	1,222	4,766	1	0,029	0,273	5,062	
•Muhtaç (2)*	6,087	1,326	21,067	1	0,000	3,488	8,686	
•Çok muhtaç (3) Referans								
B. Bağımsız değişkenler								
•Hry	0,020	0,015	1,837	1	0,175	-0,009	0,049	1,020
•Hrc (1)	0,235	0,497	0,225	1	0,636	-0,738	1,208	1,265
•Hrc (2) Referans	0 ^a			0				
•Hrm (1)*	-1,544	0,524	8,681	1	0,003	-2,572	-0,517	0,213
•Hrm (2) Referans	0 ^a			0				
•Hişd (1)*	5,577	0,768	52,749	1	0,000	4,072	7,082	264,256
•Hişd (2)**	1,311	0,617	4,518	1	0,034	0,102	2,520	3,709
•Hişd (3) Referans	0 ^a			0				
•Hyg (1)*	1,683	0,589	8,153	1	0,004	0,528	2,838	5,381
•Hyg (2)	-0,094	0,581	0,026	1	0,871	-1,234	1,046	0,910
•Hyg (3) Referans	0 ^a			0				
•Hyerst (1)	0,211	0,348	0,367	1	0,545	-0,472	0,894	1,235
•Hyerst (2) Referans	0 ^a			0				
•Hbölge (1)	0,257	0,527	0,238	1	0,625	-0,776	1,290	1,293
•Hbölge (2)	-0,238	0,668	0,127	1	0,722	-1,547	1,071	0,788
•Hbölge (3)	0,297	0,666	0,199	1	0,656	-1,009	1,603	1,346
•Hbölge (4)Referans	0 ^a			0				

* $p < 0,01$, ** $p < 0,05$

4.3.7. Iğdır ili örneğinde “kamu sosyal yardım işleyiş sisteminin” belirlenmesi

Iğdır il merkezi ve ilçelerinde bulunan belediye (4 belediye) ve SYDV'ler (4 vakıf) ile toplam 8 adet yönetici anketi, ilde sosyal yardım alan hane halkları ile 210 adet yararlanıcı anketi verilerinden sağlanan bulgulara dayalı olarak Iğdır ilinde *kamu sosyal yardım sistemi işleyiş sistemi* ele alınarak tartışılmıştır.

4.3.7.1. Yararlanıcı haneler açısından kamu sosyal yardım sistemi

Kamu sosyal yardımlarından yararlanan haneler ile yapılan anket verilerinin sonuçları Çizelge 4.54'de gösterilmiştir ($n=210$). Sosyal yardım sisteminin işleyişini yararlanıcı haneler açısından ortaya koymak sistemin işleyişini anlayabilmek için önemlidir.

Yararlanıcıların %94'ü sadece vakıflardan yardım alırken %6'sı hem vakıf kanalıyla hem de belediye kanalıyla yardım almaktadır. Yararlanıcıların başvuru şekilleri incelendiğinde; %84,3'ü kuruma giderek başvuru yapmakta iken, %15,7'si e-devlet

sistemi üzerinden başvuru yaptığı saptanmıştır. Belediyelerin, internet üzerinden başvuru kabulünü sağlayacak bir sistemi bulunmamaktadır. Yararlanıcıların kamu sosyal yardımlar hakkındaki ilk bilgi kaynağının (%42,2) komşu veya arkadaşları olduğu belirlenmiştir. Yararlanıcıların %72,9'u sosyal yardım personelinin davranışlarının “iyi” bulurken, %23,3'ü “ne iyi ne kötü” olarak değerlendirmiş olup yalnızca geri kalan %3,8'i “kötü” olarak ifade etmiştir. Bu sonuç genel olarak sosyal yardım personelinin yararlanıcıların memnun olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde Ceren (2017, s.176) Kahramanmaraş ilinde yaptığı doktora tez çalışmasında sosyal yardımdan faydalanan bireylerin çalışan davranışına ilişkin görüşün %89,1 oranında olumlu yönde olduğunu tespit etmiştir.

Yararlanıcıların %96,7'si sosyal yardımların zamanında ulaştığını belirtmekte olup %95,2'si de sosyal yardım başvurusunda zorlukla karşılaşmadığını belirtmiştir. Abdoul-Azize ve Sayın (2020) yaptıkları çalışmada yararlanıcıların %88'inin sosyal yardım başvurusunda hiçbir zorlukla karşılaşmadığını tespit etmiştir. Bunun yanında, sosyal yardımların yeterlilik durumları sorulduğunda; yararlanıcıların %17,1'i yeterli bulurken %74,3'ü orta düzeyde yeterli olduğunu belirtmiştir. Yararlanıcılardan geriye kalan %8,6'sı sosyal yardımların yeterli olmadığını ifade etmiştir. Ceren (2017) çalışmasında sosyal yardımlardan elde edilen gelirin ihtiyaçları karşılamaya yetmediğini ifade etmiştir. Şeker (2008) uzmanlık tez çalışmasında Türkiye'de yürütülmekte olan sosyal yardım mekanizmalarında yapılan sosyal yardımların yoksul kişileri yoksulluk sınırının üzerine taşıyacak bir gelir artışı sağlayamadığını belirtmiştir. Güneş (2012) yaptığı çalışmada sosyal yardımların hem miktar hem de kapsam olarak, ekonomik dalgalanmalara, özellikle enflasyon ve krizlere karşı duyarlı/esnek olmadığını belirtmiştir.

Çizelge 4.54. Yararlanıcı haneler açısından kamu sosyal yardım sistemine ilişkin bilgiler

Konular	Oran (%)	Konular	Oran (%)
a. Sosyal yardım alınan kurum		e. Sosyal yardım personelinin davranışları	
•Yalnızca vakıf	94,0	•Kötü	3,8
•Vakıf ve belediye	6,0	•Ne iyi ne kötü	23,3
b. Başvuru şekli		•İyi	72,9
•Kuruma giderek	84,3	f. Sosyal yardımlar zamanında ulaştırılması	
•E-devlet üzerinden	15,7	•Evet	96,7
c. Sosyal yardımlar hakkında bilgi kaynağı		•Hayır	3,3
•Çevre (Komşu, arkadaş)	42,2	g. Her yıl düzenli hane ziyaretinin yapılma durumu	
•Muhtar	21,0	•Evet	36,7
•Akraba	20,0	•Hayır	63,3
•Diğer devlet kurumları	6,2	h. Sosyal yardımdan memnuniyet durumu	
•Vakıf veya belediyeden	5,2	•Evet	95,2
•Televizyon/İnternet	5,2	•Hayır	4,8
d. Başvuruda zorlukla karşılaşma durumu		i. Sosyal yardımın yeterlilik durumu	
•Evet, zorluk yaşadım	4,3	•Yetersiz	8,6
•Hayır, hiçbir zorluk yaşamadım	95,7	•Orta düzeyde yeterli	74,3
		•Yeterli	17,1

4.3.7.2 Kamu sosyal yardım uygulamasına ilişkin yönetici anket verileri

Çalışmanın bu bölümünde Iğdır ilinde kamu sosyal yardım sistemi yürütücülerinden (SYDV'ler ve belediyeler) elde edilen bulgular ortaya konulmuştur. Bu kapsamda; sosyal yardım programları, başvuruların değerlendirme kriterleri, inceleme/takip yöntemleri ve sosyal yardım uygulamasındaki zorluklar gibi temel bulgular yer almaktadır (Çizelge 4.55).

Uygulanan sosyal yardım programları SYDV'lerde tek seferlik veya sürekli yardım (periyodik olarak devam eden) özelliğinde iken belediyelerde yalnızca tek seferlik yardımlar mevcuttur. Her iki kurumda da yardım dönemi ve çeşidine göre değişmekle birlikte aynı veya nakdi yardım verilmektedir. Bu yardımların başvuruları sürekli olarak açıktır. SYDV'lerde yardımlardan yararlanma kriterleri programlara göre farklılık göstermekle birlikte hanede kişi başına düşen gelir miktarına dayalı muhtaçlık sınırı (2021 yılı için 852,53 TL) esas olarak alınmaktadır. Bunun yanında hanedeki kişilerin yaş, gelir, medeni durumu, yetim olma durumu veya engellilik durumlarına göre uygun yardım programı belirlenmektedir. Belediyelerde de temel gösterge muhtaçlık sınırı olmakla birlikte bunun yanında hastalık/kaza/afet durumları ve yaşanan evin çok kötü fiziki şartları gibi aciliyet gerektiren konulara bakılmaktadır.

SYDV'lerin işleyiş sistemi ve yardım programları hakkında yasal dayanağı çeşitli yönetmelikler ile 3294, 2022 ve 2828 Sayılı Kanunlara dayanmaktadır. Belediyelerde ise yasal dayanak yalnızca 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve belediyelerin kendi bünyesinde çıkardıkları yönetmeliklerdir. Belediye Kanun'unda sosyal yardımların ilgili yalnızca yetki ve bütçeyle ilgili konular hakkında kanun maddeleri olup, sosyal yardımların niteliği ve başvuruların kabul/inceleme/değerlendirme/takip kriterleriyle ilgili dayanak maddesi bulunmamaktadır. Bu nedenle belediyelerin kanunda var olan eksikliği tamamlamaları için yönetmelik çıkarmaları büyük öneme sahiptir. Iğdır belediyesinde 2020 yılının Aralık ayında Sosyal Destek Hizmetler yönetmeliği uygulamaya konulmuştur. Iğdır ili ilçe belediyelerde henüz sosyal yardımlarla ilgili yönetmelik bulunmamaktadır. Kızıldaş Uzunali ve Altun (2019) yaptığı çalışmada sosyal yardım sisteminde ortaya çıkan en önemli sorunun yasal düzenlemelerin dağınık olması ve yardım yapan kurumlar arasında yaşanan koordinasyon eksikliği olduğunu ortaya koymuştur. Çetin (2014) Ankara ilinde yaptığı doktora tez çalışmasında merkezi ve yerel yönetimlerde sosyal yardımların planlanmasında hizmet sunucular arasındaki koordinasyon ve iş birliğini artırıcı yapılar oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir. Çetinkaya (2012) yaptığı doktora tez çalışmasında Türkiye'de kamu kurumlarının birbirlerinden bağımsız yardım ve dayanışma hizmeti vermesinin sonlandırılması gerektiği önerisini yapmıştır. Bu kapsamda, vakıf ve belediyeleri entegre olduğu veri ağ sistemi geliştirilmesinin öncelikli bir konu olduğu söylenebilir. Sonraki aşamalarda ise sosyal yardım veren tüm kamu kurumları, sosyal toplum kuruluşları ve şirketler de bu sisteme zorunlu olarak dâhil edilmesiyle tüm yardımların ortak bir sistem üzerinden takip edilebilmesi mümkün olabilecektir.

Türkiye'deki tüm SYDV'lerin tarafından işletilen standartlaştırılmış sistemin varlığı (yardım başvurularının incelenme, değerlendirme ve takip işlemleri) vakıfların belediyelere göre daha kurumsal yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Sosyal yardım

sisteminin işleyişi hakkında yeterli hukuki dayanağın varlığı, bütçe, personel ve teknik kapasitesinin daha yüksek olmasıyla birlikte vakıfların diğer kamu kurumlarıyla entegre bilgi sistemi olan BSYS sahip olması belediyelere göre daha başarılı bir sosyal yardımlaşma sisteminin oluşmasını sağlamaktadır. Vakıf ve belediye yetkilileri önlem ve kontrol mekanizmalarının sahte beyanları tespit etmede yeterli olduğunu belirtmektedir. Sosyal yardım uygulamasındaki temel zorluk olarak vakıf yöneticileri tek seferlik ödemelerin yapılabildiği vakıf bütçesine ayrılan payın yetersizliğini belirtmektedir. Belediye yöneticileri ise bütçenin finansman kaynaklarının azlığını belirtmişlerdir.

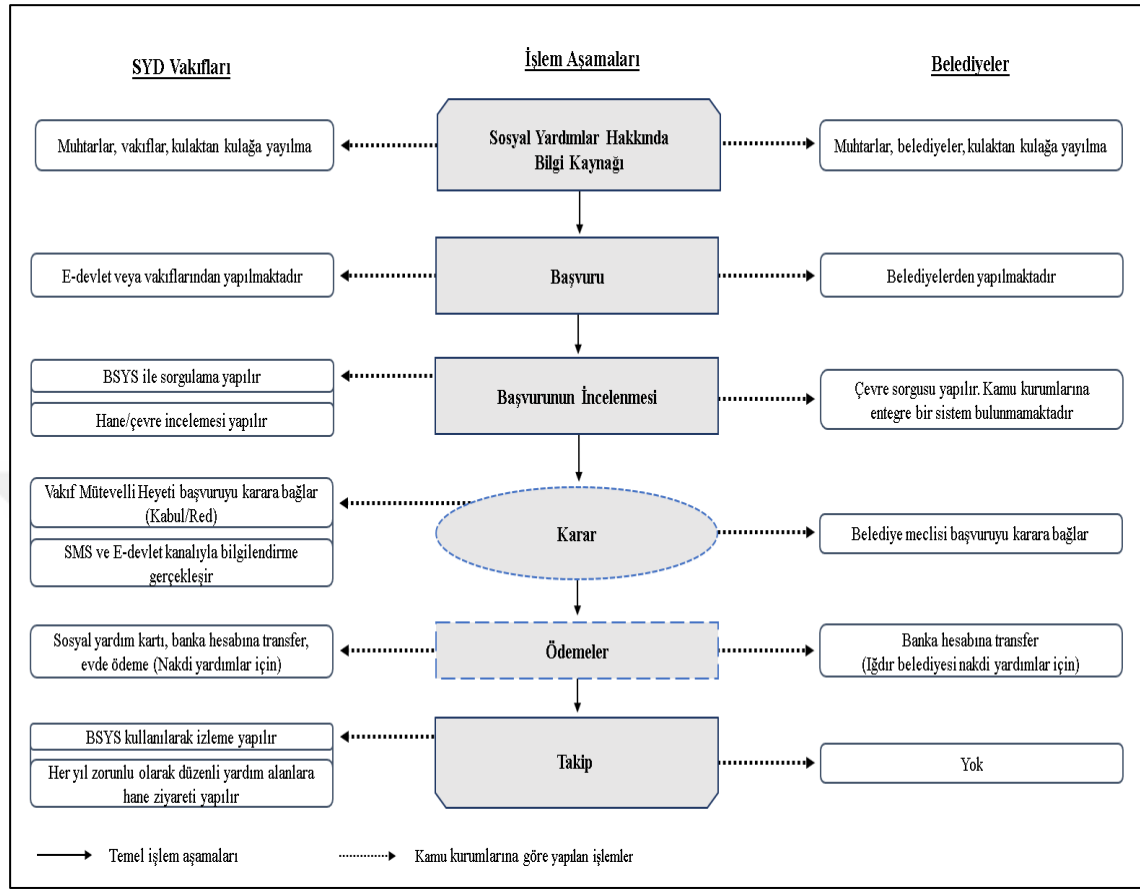
Çizelge 4.55. Kamu sosyal yardım uygulamasına ilişkin yönetici anket verileri

Sosyal yardım göstergeleri	SYDV (n=4)	Belediyeler (n=4)
a. Uygulanan sosyal yardım programları ve süreklilik durumları	•Tek seferlik yardımlar (Ayni veya nakdi): Gıda, yakacak, sağlık, aile ve barınma yardımı •Sürekli yardımlar: Engelli aylığı, yaşlı aylığı, şartlı eğitim/sağlık yardımı vd.	•Tek seferlik yardımlar (Ayni veya nakdi) mevcuttur
b. Yararlanıcıların yardım programlarına göre uygunluk kriterleri	•Muhtaçlık durumu ve hanenin profili (kişilerin yaş, gelir, medeni durumu, yetim olma durumu, engellilik durumu)	•Muhtaçlık durumu, •Hastalık/kaza durumu, •Evin kötü fiziki durumu
c. Sosyal yardım başvuru dönemleri	•Sürekli açık	•Sürekli açık
d. Aynı kişinin birden fazla sosyal yardımdan yararlanma durumu	•Evet	•Evet
e. Yararlanıcıların izlenmesi	•BSYS •Sosyal yardım inceleme personeli hane ziyareti ve saha araştırması	•Yok
f. Başvuruların değerlendirme süreci	•BSYS ve saha araştırması sonuçları müteveli heyet tarafından sonuca bağlanır	•Belediye meclisince değerlendirilerek sonuca bağlanır
g. Sosyal yardım veren başka kurumlarla ortak veri tabanı sistem bağlantısı veya ortak kontrol mekanizması olma durumu	•Kullanılan BSYS ile E-devlete entegre kamu kurumları veri tabanına ulaşım mevcut fakat belediyeleri sosyal yardımlarına ulaşılamamaktadır.	•Yok
h. Verilerin paylaşım durumu	•İlgili bakanlık dışındaki kurumlar valilik izni ile bilgi talebinde bulunmaları gerekmektedir.	•Yok
i. Yararlanıcıların memnuniyetsizlik konuları	•Yardımanın kesilmesi, başvurunun ret edilmesi, yardımın azlığı	•Başvurunun ret edilmesi
j. Sosyal yardım programlarının bütçe kaynağı	•Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu	•Belediye bütçesinden ayrılan pay
k. Verilecek sosyal yardımların belirlenmesinde temel kriterler	•Başvuru miktarı, bireylerin muhtaçlık seviyesi	•Belediye bütçesi, bireylerin muhtaçlık seviyesi
l. Sosyal yardım uygulamasında zorluklar	•Vakıf bütçe yetersizliği (Merkezi ödemeler hariç)	•Bütçe kaynağının azlığı

4.3.7.3. Kamu sosyal yardım sisteminin genel işleyişi yapısı

Türkiye’de kamu sosyal yardım sistemi büyük ölçüde SYDV’ler ve belediyeler üzerinden yürütülmektedir. Sosyal yardımların duyuru aşamasından başlayıp son olarak yararlanıcıların takibine kadar olan tüm iş akış sürecini içeren 6 temel aşama vakıf ve

belediyelere göre farklılık göstermektedir. Bu bölümde kamu sosyal yardım işleyiş sistemi ortaya konulmuştur (Şekil 4.3).

Şekil 4.3. Kamu sosyal yardım sisteminin Iğdır ili örneğinde işleyiş yapısı

Kamu kurumlarının sosyal yardım duyuru kanalları içerisinde muhtarlıklar büyük öneme sahiptir. Vakıfların tüm yardım programlarına başvuru ve takip işlemleri 2021 yılı sonu itibariyle e-devlet kapısı üzerinden yapılabilmektedir. Belediyelerde ise henüz çevrim içi bir sistem mevcut olmayıp bireyler bağlı oldukları belediyelere başvurularını yapmaktadırlar. Vakıflar başvuruların incelenmesinde BSYS kullanmakta iken belediyeler çevre sorgusu yapmaktadır. Iğdır ilinde belediyelerin uyguladığı yardım programları farklılık göstermekte olduğu için inceleme işlemlerinde de farklılık ortaya çıkmaktadır. Vakıflara yapılan tüm başvurular incelemeleri yapıldıktan sonra vakıf mütevelli heyetinin onayına sunulmaktadır. Belediyelerde ise başvuruların değerlendirilmesi ve karara bağlanmasıyla yetkili merci belediye meclisidir.

Vakıfların ödeme yöntemleri arasında sosyal yardım kartı, banka hesabına transfer ve evde ödeme seçenekleri mevcuttur. Belediyelerde ise yalnızca Iğdır belediyesinde nakdi yardım verilmekte olup banka transferi yöntemiyle ödeme gerçekleştirilmektedir. Vakıflar, düzenli yardım alan hanelerin BSYS üzerinden devamlı takip etmekle birlikte her yıl zorunlu olarak hane ziyareti gerçekleştirmektedir. Belediyeler tek seferlik yardım yaptıklarından dolayı yardım alan hanelerin takibini yapmamaktadırlar.

5. SONUÇLAR

Bu çalışmada; sosyal yardım politikası uygulama ve işleyiş sisteminin, hanehalkı sosyal yardım muhtaçlık düzeyinin ve bunu etkileyen faktörlerin Iğdır ili örneğinde araştırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda; araştırma verilerine dayalı olarak kamu sosyal yardım sisteminin işleyişi ortaya konulmuştur. Bunun yanında yardım gelir oranı ve bu orana bağlı olarak geliştirilen yardıma muhtaçlık düzeyi belirlenmiş ve bu değişkenlere etki eden faktörlerin araştırılması tamamlanmıştır.

a. Yardım - gelir oranı ve etkili faktörlerin belirlenmesi

Araştırma bulgularına göre sosyal yardım alan hanehalkının %46,7'sinin YGO değeri ortalaması 0,27, %28,6'sının 1,25 ve %24,8'inin ise 3,17 düzeyindedir. Yani hanelerin %46,7'sinin toplam geliri alınan toplam yardım tutarlarından fazladır.

Yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda hane reisinin cinsiyeti ($p<0,05$), hane reisinin yaşı ($p<0,01$) ve hanehalkının aldığı toplam yardım tutarının ($p<0,01$) YGO üzerinde pozitif etkisi olduğu tespit edilmiştir. Hane reisinin medeni durumu ($p<0,05$), hanende çalışan aile bireyi sayısı ($p<0,05$) ve hanehalkı gelirinin ($p<0,01$) ise YGO üzerinde negatif etkisi olan açıklayıcı değişkenler olduğu belirlenmiştir.

b. “Sosyal yardım muhtaçlık düzeyi” ve etkili faktörlerin belirlenmesine

Araştırma verilerine göre Iğdır il genelinde kamu sosyal yardımından yararlanan hanelerin %46,7'si az muhtaç, %28,6'sı muhtaç ve %24,8'i çok muhtaç kategorisindedir. Iğdır ilinde bölgelere göre hanelerin muhtaçlık düzeyi incelende Iğdır il merkezi (%50,8), Aralık ilçesi (%46,7) ve Karakoyunlu ilçesinde (%43,3) hanelerin büyük çoğunluğu az muhtaç kategorisinde iken Tuzluca ilçesinde dağılımın her kategori için eşit (%33,3) olduğu belirlenmiştir. Yapılan ki kare testine göre muhtaçlık düzeyi ile hanelerin ikamet ettiği bölgeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p>0,05$).

Hanelerin hangi muhtaçlık düzeyinde yer alacağına etkili olan faktörlerin belirlenmesi için sıralı lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Kurulan modelde bağımlı değişkenin muhtaçlık düzeyinin üçüncü kategorisi (çok muhtaç) referans kategori olarak belirlenmiştir. Model sonuçlarına göre; evli olan hanehalkı reisine sahip hanelerin dul hanehalkı reisine sahip hanelere göre çok muhtaç kategorisinde olma durumu 0,21 kat azalmaktadır ($p<0,01$). Çalışan bireyin olmadığı hanelerde 2 veya daha fazla çalışan bireyin olduğu hanelere göre çok muhtaç kategorisinde olma durumu 264,25 kat artmakta ($p<0,01$) olup yalnızca bir bireyin çalıştığı hanelerde 2 veya daha fazla çalışan bireyin olduğu hanelere göre çok muhtaç kategorisinde olma durumu 3,71 kat artmaktadır ($p<0,05$). Engelli aylığı, yaşlı aylığı veya evde bakım ödemesinden en az birini alan hanelerin tek seferlik yardımlardan alan hanelere göre çok muhtaç kategorisinde olma durumu 5,38 kat arttığı saptanmıştır ($p<0,01$).

c. Sosyal yardım işleyiş sistemi

Türkiye’de sosyal devlet anlayışı gereği sosyal yardımların işleyiş sistemi her zaman önemli bir konuma sahip olmuştur. SYDV’ler ve belediyeler kamu sosyal yardım

programlarını yürüten temel kurumlardır.

Yapılan araştırmada belediyelerin bütçe, yasal dayanak, veri toplama sistemleri, donanımlı personel ve teknik altyapı gibi konularda eksikliklerin olduğu tespit edilmiştir. İlçe belediyelerde sosyal yardım ve sosyal hizmetlerle ilgili olarak yönetmeliğin bulunmaması bu eksikliğin önemli sebeplerindendir. Belediyeler tek seferlik yardım yaptıklarından dolayı yardım alan hanelerin takibini yapmamaktadır. Ayrıca, belediyelerde hanelerin muhtaçlık düzeylerinin belirlenmesinde kullanabilecekleri bütünsel veri bilgi sistemi de bulunmamaktadır. Iğdır ilinde belediyelerin sosyal yardımlar konusunda işleyen kurumsal bir yapıya sahip olmadığı söylenebilir.

SYDV'lerde yasal dayanak, teknik altyapı, donanımlı personel, bütçe ve her yıl zorunlu hane ziyaretlerinin yapılması gibi konular göz önünde bulundurulduğunda belediyelere göre daha sağlıklı işleyen bir yapı mevcuttur. Fakat, SYDV'ler tarafından kullanılan BSYS'nin belediyeler ile entegrasyonun olmaması nedeniyle tam anlamıyla işleyen etkin bir sosyal yardım sisteminden söz etmek mümkün değildir.

d. Araştırma temel hipotezinin cevaplandırılması

H₀: Iğdır ili kamu sosyal yardım uygulamasında tüm sosyal yardım uygulayıcılarının ortak bir sosyal yardım veri ağı sistemi olmadığı için SYDV veya belediyelerden yardım alan hanehalklarının aldığı yardım çeşidi, sıklığı, toplam yardım tutarı, hanehalkının çalışma durumu, mal varlığı ve toplam geliri detaylı olarak tespit edilememektedir. Mevcut uygulamada kurumlar arası kopukluklar olup kurumlar ihtiyaç sahiplerinin tespitinde yetersizdir.

Mevcut sosyal yardım uygulama sisteminde eksikler vardır.

H₁: Iğdır ili kamu sosyal yardım uygulamasında sosyal yardım uygulayıcılarının (SYDV'ler ve belediyeler) ortak bir sosyal yardım veri ağı sistemi vardır. Sosyal yardım alan hanehalkının aldığı yardımların çeşidi, sıklığı, toplam tutarı ile hanehalkının çalışma durumu, mal varlığı ve toplam geliri detaylı olarak tespit edilmektedir. Mevcut uygulamada kurumlar birbirine entegre olup ihtiyaç duyulan bilgilerin tespiti hızlı ve doğru şekilde yapılmaktadır. Böylece, veriye dayalı olarak ihtiyaç sahipleri tespit edilmektedir.

Mevcut sosyal yardım uygulama sisteminde eksiklik yoktur.

Araştırma bulgularına göre; H₀ hipotezi kabul edilmiş, H₁ hipotezi reddedilmiştir.

e. Öneriler

Sosyal politikalar; yoksulluğu, çaresizliği, sosyal çatışmayı, suç davranışlarını sosyal politika araçlarını kullanarak azaltmayı amaçlamaktadır. Sosyal politika araçlarından sosyal yardımların işlevselliğini artırmaya dönük olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Kamu sosyal yardım sisteminde yararlanıcıların belirlenmesinde temel kriter yardım programlarına göre farklılık göstermekle birlikte hanehalkının muhtaçlık seviyesidir.

Muhtaçlık sınırı, hanede kişi başına düşen gelir miktarı, net asgari ücretin 1/3 olarak hesaplanmaktadır (2021 yılı için 852,53 TL). Yapılan çalışmada, görüşülen hanelerin %19'unun (40 hane) hiçbir gelirinin olmadığı saptanmıştır. Mevcut uygulama muhtaçlık sınırının altında kalan tüm hanehalklarını aynı kategorisine almaktadır. Bu uygulama acil ulaştırılması gereken ihtiyaç sahibi bireylere öncelik sağlamamaktadır. Muhtaç kategorisi içerisinde **az muhtaç, muhtaç ve çok muhtaç şeklinde ayırma gidilmelidir**. Böylece öncelikli olarak yardımların ulaştırılması gereken hanelerin tespiti gerçekleştirilmiş olunacaktır.

- Sıralı lojistik regresyon modeli sonucunda bireylerin **muhtaçlık düzeyi üzerine en çok etkili olan faktörün hanehalkı çalışma durumu** olduğu saptanmıştır. Sosyal yardımlar yardım alanları en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirerek muhtaçlıktan kurtarma amacını taşımaktadır. Sosyal yardımların istihdam bağına güçlendirilmesi bireylerin yoksulluk tuzağından kurtulmasında öncelikli konudur. Uygulanmakta olan “özel işveren sigortası prim desteği” programı kapsamında sigorta priminin devlet bütçesinden ödenmesi sosyal yardımların istihdam bağına güçlendirmek için önemlidir. Fakat, bu programın 1 yıl gibi sınırlı bir süre için geçerli olması yerine gerekirse daha az bir destekleme miktarı ile daha uzun süre (en az 3 yıl) olarak tasarlanması sosyal yardım alan vatandaşların istihdam oranını artıracığı ve daha sağlıklı işleyen bir yapının oluşacağı öngörülmektedir.
- Iğdır belediyesinde sosyal yardımların işleyişini belirleyen yönetmelik olmasına rağmen ilçe belediyelerde bu konuyla ilgili olarak yönetmelik veya yönerge bulunmamaktadır. Bu nedenle ilçe belediyeler sosyal yardımlarını 5393 Sayılı Belediye Kanun’una bağlı olarak gerçekleştirmektedir. Fakat, Belediye Kanun’unda sadece yetki ve bütçeyle ilgili usuller olup, sosyal yardımların niteliği, başvuru şekli, değerlendirme kriterleri, takip ve arşivleme işlemleriyle ilgili açıklayıcı kanun maddeleri yoktur. Belediyeler sosyal yardımlarını şeffaf, hesap verebilir ve etkin şekilde yürütülebilmesi için **sosyal yardım ve hizmetlerle ilgili olarak acil şekilde yönetmelik çıkarmalıdır**. Ancak bu şekilde kanundaki bu boşluğu tamamlamaları mümkün olacaktır.
- İşleri Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından belediyelerin ölçeklerine göre örnek bir **sosyal yardım işleyiş modelini** oluşturulmalıdır. Bu modelin uygulama esas ve yöntemlerini içeren yardımcı doküman hazırlanarak tüm belediyelere ulaştırılmalıdır. Böylece, özellikle küçük belediyelerin bu alanda mevzuat eksiklerinin gidererek kurumsal örgütlenme yapısına ulaşmaları sağlanabilir.
- Kırsaldan kente göçün önlenmesine katkı sağlamak amacıyla kırsal alanda yaşayan ihtiyaç sahibi vatandaşların sosyal yardım sistemine kolay ve hızlı erişimi önemlidir. Bu vatandaşların kolay anlayabileceği ve bürokratik formalitelerden olabildiğince arınmış sonuç odaklı **sosyal yardım başvuru modülü** kırsal alan sosyal yardım uygulaması olarak eklenmelidir. Böylece, kentlere göç ederek yaşam maliyetinin yüksek olduğu yerlerde sosyal yardımlara bağlı yaşayan vatandaşların sayısında artış engellenebilir.
- **Vakıf ve belediyeleri kapsayan ortak veri bilgi sistemi geliştirilmelidir**. Sosyal yardım veren tüm kamu kurumları, sosyal toplum kuruluşları ve şirketler de bu sisteme zorunlu olarak dâhil edilmelidir. Böylece tüm vatandaşların sosyal yardım ve

hizmet geçmişinin görülebileceği “Sosyal Yardım ve Hizmet Kütüğü” oluşturulabilir. Bireylerin “Toplu Yardım Geçmişinin” görülebileceği ortak bir sistem üzerinden takip edilebilmesi gerçek ihtiyaç sahiplerinin daha hızlı ve doğru tespit edilmesi ve yardımların daha hızlı ulaştırılmasını sağlayacaktır.

- Yararlanıcıların büyük bölümü sosyal yardımlardan memnundur fakat aynı zamanda sosyal yardımların yeterli olmadığını da ifade etmektedirler. Yüksek enflasyon tüm yurttaşlarda alım gücünün düşmesine sebep olsa da alt gelir grubunda hane harcamaları içerisinde temel ihtiyaç giderleri payının orta ve üst gelir gruplarına göre daha fazladır. Dolayısıyla alt gelir grubunda hissedilen enflasyon orta ve üst gelir gruplarına göre daha yüksektir. **Sosyal yardımların yeterlilik durumları** sosyal yardım programlarına göre incelenerek güncellenmelidir.
- Sosyal yardım alan bazı hanelerde **yardımların kesilmemesi için hanehalkı bireylerinin ikametgâh değişikliği veya kayıt dışı çalışma yoluna gittiği** tespit edilmiştir. Bunun sebebi hanehalkı gelir hesabını dayalı veya tüm hanehalkını kapsayacak kriterlerin (örnek olarak hanede sigortalı çalışan bireyin olmaması şartı) belirli yardım programlarında aranmasıdır. Sosyal yardımların kayıt dışı istihdamı besleyen ve aynı zamanda sosyal yardımların sürdürülebilirliğini riske atan bir sistem haline gelmemesi için yardım programlarında aranan kriterler bu kapsamda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından tekrar incelenmelidir.
- Yoksul nüfusun tamamını kapsayan sosyal güvenlik düzenlemelerinin, insanların asgari gereksinimlerinin karşılanması temelinde genişletilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu düzenlemelerinin hayata geçirilmesinde, kısa, orta ve uzun vadede sürekli olarak değerlendirilmesinde ve analiz edilmesinde ASHB, SYDV ve bu alanda akademik çalışmaların yürütüldüğü üniversitelere büyük görev ve sorumluluk düşmektedir. Bakanlık, vakıflar ve üniversiteler arasında işbirliğinin artırılmasına dönük protokol yapılmalıdır.
- Sosyal güvenlik sistemi içerisinde özellikle sosyal yardım uygulamalarında iyileşmenin sağlanabilmesi için **istatistiki veri tabanlarının güçlendirilmesi**, veri kaynaklarının zenginleştirilmesi gerekmektedir. Mevcut verilerin araştırma amaçlı olarak paylaşılması için kurumsal mekanizmalar tasarlanmalıdır. Veriye dayalı olarak geliştirilen etkin işleyen bir sosyal yardım sistemi sonucunda; suç oranı, eğitimsizlik ve gelir dağılımındaki adaletsizlik en aza ineceği gibi insani gelişmeyi sağlayarak refah toplumunun oluşumu sağlanacaktır.

6. KAYNAKLAR

- Abdoul-Azize, H.T. and Sayın, C. 2022. Determining the Factors Affecting the Levels of Need for Public Social Assistance of Households: Insights from the District of Konyaaltı, Antalya - Turkey. *Middle Black Sea Journal of Communication Studies* (In press). doi: 10.56202/mbsjcs.1109905.
- Abdoul-Azize, H.T. and Sayın, C. 2020. Examining The Functioning of Public Social Assistance System: The Case Of Antalya. *Mediterranean Agricultural Sciences*, 33 (1): 73-78.
- Abdoul-Azize, H.T. 2020. Sosyal Yardım Politikası Uygulama Sisteminin, Hanehalkı Yararlanma Düzeylerinin ve Etkileyen Faktörlerin Araştırılması: Antalya İli Kırsal Alanı Örneği. Doktora Tezi (Danışman: Prof. Dr. Cengiz Sayın). Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Aca, Z. 2018. Türkiye'de Kamusal Sosyal Yardımların Yapabilirlik Yaklaşımı Çerçevesinde Etkinliği Analizi: Bursa Örneği. Doktora Tezi (Danışman: Prof. Dr. Yusuf Alper ve Doç. Dr. Mustafa Çağlar Özdemir). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Adema, W. 2006. Social Assistance Policy Development and the Provision of A Decent Level of Income in Selected OECD Countries. Organisation for Economic Co-operation and Development, France.
- Agresti, A. 2007. An Introduction to Categorical Data Analysis. John Wiley and Sons, Inc. Publication, New Jersey.
- Agresti, A. 2010. Analysis of Ordinal Categorical Data. Second Edition. University of Florida. John Wiley and Sons, Inc. Publication, Florida.
- Arpacıoğlu, Ö. ve Yıldırım, M. 2011. Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2): 60-76.
- ASAGM, 2010. Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Akın, H.B. ve Şentürk, E. 2012. Bireylerin Mutluluk Düzeylerinin Ordinal Lojistik Regresyon Analizi ile İncelenmesi. *Öneri Dergisi*, 10 (37): 183-192.
- Aktan, C.C. 2002. Yoksullukla Mücadele Stratejileri. Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayını, Ankara.
- Akyıldız, H. 1999. Dünya’da Sosyal Güvenlikte Alternatif Reformlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (2): 197-214.
- Alcock, P. 1997 Understanding Poverty. Macmillan Press Ltd., Basingstake, London
- Alper, Y. 2003. Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar. Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını, Bursa.
- Alper, Y. 2008, ABD’de Sosyal Güvenlik Sistemi Bir Model Olabilir mi? *Çimento İşveren Dergisi*, 22(2): 4-31.
- Altan, Ö.Z. 2004. Sosyal Politika Dersleri, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Altay, A. 2007. Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikrofinansman

- Yaklaşımı. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 44 (510): 57–67.
- Allison, P.D. 1999. Multiple regression: A primer. Pine Forge Press. Thousand Oaks, California.
- Anonim 1: https://www.denizfeneri.org.tr/haberlerarsiv/yoksulluk-tanimlari_51/ [Son erişim tarihi: 25.05.2022].
- Anonim 2: <https://online.stat.psu.edu/stat501/lesson/12/12.4> [Son erişim tarihi: 16.03.2022].
- Anonim 3: https://tr.wikipedia.org/wiki/Regresyon_analizi [Son erişim tarihi: 13.03.2022].
- Apaydın, A. 2011. Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Sosyal Yardımlar; Altındağ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Örneği. Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Sibel Kalaycıoğlu). Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ASHB 2022a. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları. <https://www.aile.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakiflari/> [Son erişim tarihi: 19.03.2022].
- ASHB 2022b. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. 2021 Yılı Faaliyet Raporu. <https://www.aile.gov.tr/media/100242/2021-yili-faaliyet-raporu.pdf> [Son erişim tarihi: 10.04.2022].
- ASHB 2022d. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları. <https://www.aile.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanismayi-tesvik-fonu/> [Son erişim tarihi: 19.03.2022].
- ASHB 2022c. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı E-Bülten. https://www.aile.gov.tr/media/108061/nisanbu-lten_-1.pdf [Son erişim tarihi: 10.06.2022].
- Ayhan, A. 2012. Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*. 1(1): 2146 – 4839.
- Arun, D.M.O. 2016. Yapabilirlikler Yaklaşımı ve Değerli Yapabilirliklerin Tanımlanması Sorunsalı Yanlış Bilinç Mi, Yapısal Eşitsizlikler Mi? *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(Özel Sayı): 9-24.
- Ayhan, S. 2006. Sıralı Lojistik Regresyon Analiziyle Türkiye'deki Hemşirelerin İş Bırakma Niyetini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi, Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Arıcı, K. 1999. Sosyal Güvenlik Dersleri, Sargın Ofset, Ankara.
- Ataç, E. 2011. Rural poverty Dynamics: An Evaluation on Agricultural Policies of Turkey. *Gazi University Journal of Science*, 24(3): 556-572.
- Balcı, Ş.G. 2007. Tutunamayanlar ve Hukuk. Dost Kitabevi, İstanbul.
- Barrientos, A., Nino-Zarazua M. and Maitro M. 2010. Social Assistance in Developing Countries Database. Chronic Poverty Research Centre.
- Barrientos, A. 2013. Social Assistance in Developing Countries. Cambridge University Press, United Kingdom.

- Belediye Kanunu, 2005. Resmi Gazete (Sayı: 25874). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050713-6.htm> [Son erişim tarihi: 19.04.2022].
- Bıçkı, D. 2011. Türkiye Kırsalında Yoksulluk Sorunu: Çanakkale Kocalar Köyü Örneği. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(1): 161-180.
- Bulut, O.D., Sayın, C., Ertürk, Y.E. 2022. Kamu Sosyal Yardım Uygulama Sisteminin İncelenmesi: Iğdır İli Kırsal Alan Örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 57(2): 1411-1424. doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.22.06.1844
- Buz, S. ve Aygüler, E. 2017. Amartya Sen'in Kapasite-Yapabilirlik Yaklaşımı Bağlamında Türkiye'de Yoksulluk Durumu. *International Journal of Academic Value Studies*, 3(15): 177-189.
- Büyükşehir Belediye Kanunu, 2004. Resmi Gazete (Sayı: 25531). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040723.htm#1> [Son erişim tarihi: 22.03.2022].
- Boztilki, M. 2020. Sosyal Yardımlar ve İstihdama Katılımın Yoksulluk Üzerindeki Etkisi: Yalnız Anneli Ailelere Yönelik Bir İnceleme. Doktora Tezi (Danışman: Doç. Dr. İsmail Barış). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş. 2011. Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. Pegem Akademi, Ankara.
- Ceren, A. 2017. Sosyal Yardımların Yönetilmesi: Kahramanmaraş Örneği. Doktora Tez (Danışman: Prof. Dr. Tefik Erdem). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Chen, C.K. and Hughes, J.J. 2004. Using Ordinal Regression Model to Analyze Student Satisfaction Questionnaires. *IR Applications*. 1-13.
- Cohen, J. and Cohen, P. 1983. Applied Multiple Regression and Correlation Analysis For The Behavioral Sciences. Psychology Press, New Jersey.
- Creswell, J. W. 2013. Research Design: Qualitative, Quantitative, And Mixed Methods Approaches. New York: Sage.
- Çalışkan, Ş. 2011. Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk . *Journal of Social Policy Conferences*, (59):89-132.
- Çelik Ateş, H. 2017. Kırsal Yoksulluk ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Politikaları. *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Çetin, H. 2014. Türkiye'de Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardımların Yeniden Yapılanması Üzerine Bir Değerlendirme. Doktora Tezi (Danışman: Doç. Dr. Nilgün Küçükkaraca). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çetinkaya, Ş. 2012. Türkiye'de Sosyal Yardımlaşma Müessesesi: Durum Analizi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Doktora Tezi (Danışman: Doç. Dr. Ramazan Kılıç). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Çelik Ateş, H. 2017. Kırsal Yoksulluk ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Politikaları. *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1): 1-9

- Çilingiroğlu, N. 2009. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2002-2009 Yılları Arası Yoksulluk Bulguları. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 28(3): 24-28.
- Çoban, G. 2006, Neoliberal Paradigmadan Avrupa Paradigmasına Centerw for European Studies, AB Türkiye Gündemi Yeni Sosyal Politikalar, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Çoğurcu, C. 2010. Stratejik Planlama, Stratejik Yönetim ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğünde Sosyal Yardım Politikalarına Yönelik Gerçekleştirilen Projeler. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 1(2): 7-32.
- Çömlekçi N. 2001. Bilimsel Araştırma Yöntemi ve İstatistiksel Anlamlılık Sınamaları, Bilim Teknik Yayınevi, Eskişehir.
- Dal, S. 2017. Sosyal Politikanın Dönüşümünü Küreselleşme Üzerinden Anlamak. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 1(1): 4-18.
- Dama, N. 2016. Türkiye'de Sosyal Yardımların Sosyal Refah Üzerindeki Etkisi. Doktora Tezi (Danışman: Prof. Dr. Erdal Tanas Karagöl). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Daşlı, Y. 2016. Yoksulluğun Bir Nedeni Olarak Kamusal Sosyal Yardımlar: Sivas Merkez İlçe Örneği. Doktora Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Erem Sarıkoca). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Dilik, S. 1980. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 35(1): 73-84.
- Doğan, F.H. 2019. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının İşleyişi: Çüngüş İlçesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Melahat Öneren). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kırıkkale.
- Dogan, V. ve Yilmaz, C. 2017. Yönetim Bilimleri ve Pazarlama Alanında Bağımsız Değişkenlerin Karşılaştırılması ve Bastırıcı Etki Tespiti. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(2): 385-406.
- DPT, 2007. Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- DPT, 2008. Sosyal Güvenlik Sisteminin Sürdürülebilirliği. Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- Dünya Bankası, 2020. Measuring Poverty. <https://web.archive.org/web/20040830075349/http://www.worldbank.org/poverty/mission/up2.htm> [Son erişim tarihi: 02.12.2021].
- Eğilmez, M. 2016. Ekonomi Sözlüğü. <https://web.archive.org/web/20160218113206/http://www.mahfiegilmez.com/p/ekonomi-sozlugu.html> [Son erişim tarihi: 19.01.2021].
- Everett, S. L. 1966. A Theory of Migration. University of Pennsylvania, Pennsylvania.
- European Commission, 1999. A Concerted Strategy for Modernising Social Protection (347 final).
- European Commission, 2007. Joint Report on Social Protection and Social Inclusion
- European Council, 1992. Recommendation of 27 July 1992 on the Convergence of Social

- Protection Objectives and Policies (92/442/EEC).
- EUROSTAT 2021. Expenditure on Social Protection. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00098/default/table?lang=en> [Son erişim tarihi: 05.11.2021].
- Erdoğan, G. 2002a. Türkiye’de Ve Dünyada Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirmeler, Yoksullukla Mücadele Stratejileri. *Hak-İş Konfederasyonu Yayını*, Ankara.
- Erdoğan, G. 2002b. Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Türkiye’de ve Dünyada Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirmeler. *Hak-İş Konfederasyonu Yayını*, Ankara.
- Erkul, H. ve Morkoç, D.K. 2012. Sosyal yardım yönetimi açısından Çanakkale Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı. *Türk İdare Dergisi*, (475): 63-88.
- Field, A. 2009. Discovering Statistics Using SPSS (third edition). Sage Publications, London.
- Garson, D. G. 2012. Ordinal Regression. Statistical Associates Publishing, Asheboro.
- Geray, C. 1969. Sosyal Hizmetler Alanında Halk Katılışlarının Sağlanması ve Gönüllü Dernekler. *Amme İdaresi Dergisi*, 2(4): 21-33.
- Giddens, A. 2012. Sosyoloji, 1. Baskı, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Gitmez, E. 2020. Bir Liberal Sosyal Yardım Sistemi Önerisi: Katılımcı Sosyal Yardım Modeli. Doktora Tezi (Danışman: Prof. Dr. Selahaddin Bakan). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya.
- Gökbayrak, Ş. 2005. Avrupa Birliğinin Sosyal Koruma Sorunsalı Olarak Sosyal İçerme Politikaları. *Çalışma Ortamı Dergisi*, (80): 16-17.
- Göktaş, A ve İşçi, Ö. 2010. Türkiye’de İşsizlik Oranının Temel Bileşenli Regresyon Analizi ile Belirlenmesi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(20): 279-294
- Greenwood, P.E. and Nikulin, M.S. 1996. A Guide to Chi-Squared Testing. John Wiley and Sons, Inc Publication, New York.
- Green, B. S. and Salkind J.N. 2010. Using SPSS for Windows and Macintosh: Analyzing and Understanding Data. Prentice Hall Press Upper Saddle River, New Jersey.
- Gümüş, N. 2021. Türkiye’de Kırsal Yoksulluk ve Kırsal Yoksulluğu Azaltma Politikaları: Geyve İlçesi Araştırması. *Düzce İktisat Dergisi*, 2(2): 103-121.
- Güneş, M. 2012. Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12 (24): 149-184.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. 2014. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Güven, O. 2017. Türkiye Kırsal Kalkınma Politikalarının Analizi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (63): 209-227.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J. and Anderson, R.E. 2010. Multivariate Data Analysis 7. Prentice Hall, New Jersey.

- Haughton, J. and Khandker S.R. 2009 Handbook on Poverty and Inequality. The World Bank, Washington.
- Heikkila, M., Moisio P., Ritakallio V.M., Bradshaw J., Kuivalainen S., Hellsten K. and Kajanoja J. 2006. Poverty Policies, Structures and Outcomes in the EU 25. Report for the Fifth European Round Table on Poverty and Social Exclusion, , Finland,
- Hosmer, D.W. and Lemeshow, S. 2000. Applied Logistic Models. Third Edition. John Wiley and Sons, Inc. Publication, London.
- Hyman, D.N. 1983. Public Finance. The Dryden Press, Chicago.
- ILO, 2022. Sosyal Koruma. Türkiye Ofisi Politika Alanları. https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_755671/lang--tr/index.htm [Son erişim tarihi: 19.04.2022].
- ILO, 2014. Building Economic Recovery, Inclusive Development and Social Justice. World Social Protection Report 2014/15. International Labour Office, Geneva
- Işık Erol, S. 2014. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün Yoksullara Yönelik Sosyal Politikaları: Van Örneği. *Journal of Life Economics*, 1(2): 149-170.
- Ishwaran, H. and Gatsonis, C.A. 2000. A General Class of Hierarchical Ordinal Regression Models with Applications to Correlated ROC Analysis. *The Canadian Journal of Statistics*, 28(4): 731-750.
- Işık, A. 2006. Uygulamalı İstatistik II, Beta Basım Yayın Dağıtım AŞ., İstanbul
- İğdır Valiliği, 2021. <http://www.igdir.gov.tr> [Son erişim tarihi: 19.10.2021].
- İğdır Belediyesi, 2021. <http://www.igdir.bel.tr> [Son erişim tarihi: 21.10.2021].
- İHEB, 1948. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/trk.pdf [Son erişim tarihi: 19.10.2021].
- İkizoğlu, M. 2002. Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi: Ankara Mamak ilçesinde Ampirik Bir Araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13(1):86-115.
- Kalaycı, Ş. (Ed.) 2006. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kan, M., Oğuz, C., Kan, A., Ergun, H. ve Demiröz, E. 2018. Multidimensions of Poverty for Agricultural Community In Turkey: Konya Province Case. *Pakistan Journal of Agricultural Sciences*, 55(1): 227-238.
- Karabaş, S. 2019. Yoksulluk Perspektifinden Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Faaliyetlerinin İncelenmesi: Çankırı İli Kızılırmak İlçesi Örneği. *Akademik Bakış Dergisi*, (73):98-118.
- Karagöl, E.T. ve Dama, N. 2015. Geçmişten Günümüze Sosyal Yardımlar. Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Yayınları.
- Kartal, N., Demirhan, Y. 2014. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(2):135-153.
- Kerlinger, F. N. and Lee, H. B. 1999. Foundations Of Behavioral Research. New York: Harcourt College Publishers.

- Klaeboe, R., Turunen, Harvik, L. and Madshus C. 2003. Vibration In Dwellings From Road And Rail Traffic Part II: Exposure– Effect Relationships Based On Ordinal Logit And Logistic Regression Models. *Applied Acoustics*, 64(1): 89-109.
- Kocaoğlu, M. 1997. Sosyal Politika. Tühis Yayını, Ankara
- Kılıçbay, A. 1980. Ekonometrinin Temelleri. Has Kutulmuş Matbaası, İstanbul.
- Long, J.S. 1997. Regression Models for Categorical and Dependent Variables. Sage Publications, London.
- McCullagh, P. 1980. Regression Models for Ordinal Data. *Journal of the Royal Statistical Society*, 42(2): 109–142.
- Memiş, Y. 2012. İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerine Yönelik Negatif Tamsayılarla İlişkin Tutum Ölçeği Geliştirilmesi ve Lojistik Regresyonla Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi.Eskişehir.
- Midgley, J. and Tang, K. 2010. The Role of Social Security in Poverty Alleviation: An International Review, Social Policy and Poverty in East Asia: The Role of Social Security. Routledge, London-New York .
- Morgan, D. L. and Morgan, R. K. 2008. Single-Case Research Methods for the Behavioral and Health Sciences. SAGE Publications.
- Neubourg, C., Castonguay, J. and Roelen, K. 2005. Social Safety Nets and Targeted Social Assistance: Lessons From the European Experience, Graduate School of Governance, University of Maastricht, Netherlands.
- Otrar, M. 2016. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA). <http://mustafaotrar.net/istatistik/tek-yonlu-varyans-analizianova> [Son erişim tarihi: 19.10.2021].
- Önen, S. M. 2010. Yerel Yönetimlerin Yoksullukla Mücadelesi: Malatya Belediyesi Örneği. *Sayıştay Dergisi*, (79): 63-95.
- Örnek, İ. 2010. Türkiye’de Yoksulluğun Azaltılmasında Kırsal Kalkınma Stratejilerinin Etkinliği. *SYDGM Yayınları*, 2(1): 273-285.
- Özdemir, M.Ç. 2017. Bütüncül Sosyal Politika Modeli. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 117(230): 27-44
- Öztürk, Ş. 2008. Kırsal yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5):605-634.
- Palier, B. 2004. Social Protection Reforms in Europe: Strategies for a New Social Model. CPRN Social Architecture Papers (Report 37), Ottova.
- Patton, M. Q. 2005. Qualitative Research. New York: John Wiley & Sons, Ltd.
- Preacher, K. and Leonardelli, G. 2003. Calculation for the Sobel Test: An Interactive Calculation Tool for Mediation Tests. <http://www.unc.edu/preacher/sobel/sobel.htm> [Son erişim tarihi: 19.10.2021].
- Roser, M. and Ospina, E.O. 2017. Global Extreme Poverty. <https://ourworldindata.org/extreme-poverty/> [Son erişim tarihi: 19.01.2021].
- SBB Başkanlığı, 2021. 2020 Yılı Bütçesi. <https://www.sbb.gov.tr/wp->

- content/uploads/2020/01/2020_vatandasinbutcerehberi.pdf [Son erişim tarihi: 19.05.2021].
- STB 2021. İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2017). https://www.bebka.org.tr/admin/datas/sayfas/89/sege-2017_1581687211.pdf [Son erişim tarihi: 19.11.2021].
- Scott, W. 1981. Concepts and Measurement of Poverty. United Nations Research Institute for Social Development. Geneva.
- Seber, G.A.F. and Wild, C.J. 1989. Nonlinear regression. New York: Wiley.
- Sen, A. 2004. Özgürlükle Kalkınma. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- SERKA, 2021. Iğdır'ın Sosyo-Ekonomik Durumu ve Uygun Yatırım Alanları. <https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/igdirin-sosyo-ekonomik-durumu.pdf> [Son erişim tarihi: 19.10.2021].
- Seyyar, A. 2003. Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele. Yoksulluk Cilt I, Deniz Feneri Derneği Yayını, İstanbul.
- Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, 1995. Türkiye’de Sosyal Hizmetler, 2000’li Yıllara Doğru Sosyal Devletin Gerçekleşmesinde Sosyal Hizmetlerin Yeri ve Önemi. IV. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı, Ankara.
- Sucu, Y. 2010. Yönetimde Öngörü ve Öngörü Yöntemleri. <http://www.yasarsucu.net/word/yo.doc> [Son erişim tarihi: 19.01.2022].
- Şengül, S. 2004. Türkiye’de Yoksulluk Profili ve Gelir Gruplarına Göre Gıda Talebi. <http://www.aeri.org.tr/PDF/119-PRYoksulluk.pdf> [Son erişim tarihi: 19.02.2022].
- Şenkal, A. 2005. Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika. Alfa Yayınları, İstanbul.
- Şenses, F. 2013 Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Şerbetçi, A. 2016. Sıralı Lojistik Regresyon Analizi İle İstatistik ve Ekonometri, Derslerinde Başarıyı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama . *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1): 89-110.
- Şimşek, M., Gülsoy, E. ve Karadaş, K. 2018. Iğdır İlinin Meyvecilik Potansiyeli ve İl Ekonomisine Katkısı. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 8(3):39-44.
- Talas, C. 1992. Türkiye’nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi. Bilgi Yayınları, Ankara.
- Taşçı, F. 2019. Yoksulluk ve Sosyal Hizmet Ders Notu. Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Tatlı, H. 2013. Yoksulluk ve Sosyal Sermaye, TRB1 Bölgesinde (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli) Bir Araştırma. Doktora Tezi, Erzurum.
- Tekelli, İ. 2000. Kent yoksulluğu ve Modernite’nin Bu Soruya Yaklaşım Seçenekleri Üzerine. Yoksulluk (Bölgesel Gelişme, Kırsal Yoksulluk, Kent Yoksulluğu), TESEV Yayını, İstanbul.

- TEPAV, 2021. Sosyal Politika Çalışmaları. Erişim adresi: <https://www.tepav.org.tr/tr/calismalarimiz/s/358> [Son erişim tarihi: 22.10.2021].
- Timonen, V. and McMenamin, I. 2002. Future of Care Services in Ireland: Old Answers to New Challenges? *Social Policy and Administration*, 36(1):20-35.
- Tireli, M. 2009. Küreselleşme ve Yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) ve Dünya Bankası Göstergeleri Işığında Bir Analiz. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Tomanbay, İ. 2002, Türkiye'nin Sosyal Politikası İçinde Sosyal Hizmetlerin Durumu, Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye'de Sosyal Hizmet Politikaları. Sosyal Hizmet Sempozyumu 2000, Ankara, Hacettepe Üniversitesi SHYO Yay., s. 26-35.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> Erişim: 10.Ekim.2021 [Son erişim tarihi: 10.10.2021].
- Tunç, A. 2013. Türk Kamu Yönetiminde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Etkinliği: TRB1 Bölgesinde Bir Araştırma. Doktora Tezi (Danışman: Doç. Dr. S. Mustafa Önen). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya
- TÜİK, 2021. Gelir, Yaşam, Tüketim ve Yoksulluk. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Gelir,-Yasam,-Tuketim-ve-Yoksulluk-107> [Son erişim tarihi: 19.01.2022].
- TÜİK, 2020. Coğrafi İstatistik Portalı. <https://cip.tuik.gov.tr> [Son erişim tarihi: 05.10.2021].
- TÜİK, 2020. Okur Yazarlık ve Cinsiyete Göre Nüfus. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Egitim,-Kultur,-Spor-ve-Turizm-105> [Son erişim tarihi: 19.01.2022].
- TÜİK, 2020. İstatistiklerle Aile. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2020-37251> [Son erişim tarihi:26.10.2021].
- TÜİK, 2019, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Metodolojisi Hakkında Genel Açıklama. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadFile?p=8WV0YxpmKKQ9jEsUSSWIZb1M4UqyxrVKz4fDuO2LZK8VTnwPmit4NToDyY1gfl6LuQ/az4eah1bTEEF3Wok6TGXHb4pehQqJXYHYTmF8Yw=> [Son erişim tarihi: 19.01.2022].
- TÜİK, 2008. Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı. Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-6. Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- Tokol, A. 2000. Sosyal Politika. Vipaş A.Ş. Yayınları, Bursa.
- Tomanbay, İ. 1999. Sosyal Çalışma Sözlüğü. Selvi Yayınevi, Ankara
- Uebelmesser, S. 2004. Political Feasibility of Pension Reforms. *Topics in Economic Analysis and Policy*, 4(1): 1162-1162.
- Uğurlu, C.T., Usta, H.G. ve Şimşek, A.S. 2018. Üniversite Öğrencilerinin Devamsızlık Eğilimleri: Lojistik Yordayıcılık. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(2): 345-354.
- UN, 2000. The Millennium Declaration. <https://research.un.org/en/docs/dev/2000-2015>
- UN, 2015. The Sustainable Development Goals. <https://unfoundation.org/what-we>

- do/issues/sustainable-development-goals/
- UN, 2020. Ending Poverty. <https://web.archive.org/web/20200909130506/https://www.un.org/en/sections/issues-depth/poverty/> [Son erişim tarihi: 19.11.2021].
- UNDP, 2022. UNDP'nin Yeni Raporuna Göre Sosyal Yardım Harcamaları. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/articles/2021/07/sosyal-yardim-harcamalari.html> [Son erişim tarihi: 29.04.2022].
- UNDP, 2021. Sürdürülebilir kalkınma amaçları. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html> [Son erişim tarihi: 17.10.2021].
- UNDP, 1997. Human Development Report. Human Development to Eradicate Poverty. Oxford University Press, New York.
- Vogt, W. P., Gardner, D. C. and Haeffele, L. M. 2012. When To Use What Research Design. Guilford Press, New York.
- Yavuz, S., Deveci, M., Karabulut, T. ve Şentürk, E. 2014. Sıralı Lojistik Regresyon Analiziyle Üniversite Öğrencilerinin Kent Memnuniyetini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Erzincan Üniversitesi Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15 (1): 95-114 .
- Yardım, M.S. 2009. Yoksulluk Sınırı Nasıl Hesaplanır? *Toplum Hekimliği Bülteni*, 28(2): 28-32.
- Yazgan, T. 1975. Gelir Dağılımı Açısından Sosyal Güvenlik. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Yenihan, B. 2018. Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Sosyal Güvenlik: Dünya'da ve Türkiye'de Gelişimi Üzerine Bir İnceleme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30):177-196
- Yolcuoğlu, İ. G. 2012. Türkiye'de Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetlerin Geliştirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 23(2): 145-158.
- WID, 2018. World Inequality Report 2018. <https://wir2018.wid.world/> [Son erişim tarihi: 17.04.2022].
- WB, 2014. Introduction to Poverty Analysis. World Bank, <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/775871468331250546/introduction-to-poverty-analysis> [Son erişim tarihi: 17.5.2022].

7. EKLER

EK-1.

Aynı yardım nakde dönüştürme yöntemi

Belediye gıda paketi	Gıda paket içeriği 1 kg şeker, 1 kg mercimek, 2 kg nohut, 2 kg çay, 2 kg kuru fasulye, 2 kg makarna, 2 kg bulgur, 2 kg pirinç, 3 kg sıvı yağ ve 5 kg undan oluşmaktadır. 2021 yılı için gıda paket fiyatı 250 TL olarak hesaplanmıştır.
SYDV gıda paketi	Gıda paketi içeriği 500 gr şehriye, 1 kg çay, 1 kg mercimek, 1 kg nohut, 1 kg kuru fasulye, 2 kg makarna, 2 kg bulgur, 2 kg pirinç, 2 kg sıvı yağ ve 5 kg undan oluşmaktadır. 2021 yılı için gıda paket fiyatı 200 TL olarak hesaplanmıştır.

EK-2.

Tez çalışması için Iğdır Valiliğinden alınan izin yazısı

İĞDIR
SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKFI

Sayı: SYDV/76.01/01.99 - 464
Konu: Dilekçe Hk.

16.07.2021

Sn: Osman Doğan BULUT

İlgi: Iğdır Üniversitesi Rektörlüğü Ziraat Fakültesi Dekanlığı'nın 29.06.2021 tarih ve 4529 sayılı yazısı.

İlgide kayıtlı yazı ekinde alınan dilekçenizde; "Sosyal Yardım Politikalarının İşleyiş Sistemi ve Etkilerinin Değerlendirilmesi: Iğdır İli Kırsal Alan Örneği" konulu doktora tez çalışmanız için, 6698 sayılı "Kişisel Verilerin Korunması Kanunu" şartları gözetilerek tarafınızla bilgi paylaşımı ve vakfımızla irtibat kurmanız uygun görülmüştür. Bilgilerinizi rica ederim.

ÖZGEÇMİŞ

Osman Doğan BULUT

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

Doktora 2018-2022	Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı
Yüksek Lisans 2015-2017	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı
Lisans 2008-2013	Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü

MESLEKİ VE İDARİ GÖREVLERİ

Araştırma Görevlisi 2017-2022	Iğdır Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarım Politikası ve Yayım Anabilim Dalı
Araştırma Görevlisi 2015-2017	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarım İşletmeciliği Anabilim Dalı
Ziraat Mühendisi (Tarım Danışmanlığı)	Kadioğlu Ziraî İlaç Bayi (Burdur)
Ziraat Mühendisi (Gübre Pazarlama)	Biyoseb Tarım Ltd. Şti. (Antalya)

BİLİMSEL YAYINLAR

Hakemli dergilerde yayımlanan makaleler

- 1- Bulut, O.D., Sayın, C., Ertürk, Y.E. 2022. Kamu Sosyal Yardım Uygulama Sisteminin İncelenmesi: Iğdır İli Kırsal Alan Örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 57(2): 1411-1424. doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.22.06.1844
- 2- Paksoy, M. ve Bulut, O.D. 2020. Aksaray İlinde Süt Sığırcılığı Yapan Kooperatif Ortaklarının Sosyo-Ekonomik Özellikleri ve Kooperatif-Ortak İlişkilerinin İncelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası Tarım ve Yaban Hayatı Bilimleri Dergisi (UTYHBD)*, 6(2): 252 - 262, Bolu/TÜRKİYE

4- İkikat Tümer, E., Bulut, O.D., Şeker, E. 2017. Tüketicilerin Maraş Tarhanası Tüketim Davranışlarının Belirlenmesi; Kahramanmaraş İli Örneği. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 48(2): 1-6, Erzurum/ TÜRKİYE

5- Paksoy, M., Bulut, O.D., Bilici, T. 2016. Social and Economic Characteristic of Local Communities and Their Attitudes Towards the Mardin Ilisu Dam and Hydroelectric Power Plants (HPP) Project. *The Journal of Agricultural Faculty of Uludag University*, 30(Special Issue): 158-164, Bursa/TÜRKİYE

Uluslararası yayınevinde basılan kitap bölümü

1- Ertürk, Y.E. ve Bulut, O.D. 2020. Sustainable Rural Development as a Regional Development Tool. *Visional Studies in Agricultural and Aquatic Science Book*. Chapter: 5, p.p. 53-81. ISBN: 978-605-258. Akademisyen Yayınevi, Ankara/TÜRKİYE

Bilimsel toplantılarda sunulan bildiriler

1- Bulut, O.D. ve Sayın, C. 2018. Türkiye’de Kırmızı Et Arzı, Piyasa Fiyat Oluşumu ve Piyasayı Düzenleyici Politikalar. XIII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Kahramanmaraş/TÜRKİYE

2- Bulut, O.D., Ertürk, Y.E., Şahin, A.N. 2018. Türkiye’de Pancar Şekeri Üretimi ve Pazarlanması. XIII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Kahramanmaraş/TÜRKİYE

3- Bulut, O.D., Ağır, H.B., İkikat Tümer, E., Uslu, Z. 2018. Factors Affecting Producers’ Agricultural Insurance Purchase Decisions: A Case of Konya Province. *International Agricultural Science Congress*. 09-12 May, Van/TURKEY

4- İkikat Tümer, E., Bulut, O.D., Ağır, H.B., Gültekin, R. 2018. Analysis of The Factors Affecting the Willingness of Farmers to Make Drought Insurances. *International Agricultural Science Congress*. 09-12 May, Van/TURKEY

5- Bulut, O.D., Paksoy, M. 2017. Role of the Cooperatives on Raw Milk Marketing, A Case Study of Aksaray Province. 4th. *International Conference and Industrial Exhibition on Dairy Science Park*. November 1-5, Konya/TURKEY

6- Ertürk, Y.E. ve Bulut, O.D. 2017. Milk and Milk Products Marketing Channels in Turkey. 4th *International Conference and Industrial Exhibition on Dairy Science Park*. November 1-5, Konya/TURKEY

7- Karadağ Gürsoy, A., Bulut, O. D., Ertürk, Y. 2017. Bovine Dairy Farming in Iğdir Province. 4th *International Conference and Industrial Exhibition on Dairy Science Park*. November 1-5, Konya/TURKEY

8- Paksoy, M. ve Bulut, O.D. 2017. Contribution of Livestock Cooperatives on Rural Development; A Case Study for Province of Aksaray, Turkey. 2nd *International Conference on Economics Business Management and Social Science’s*. 10-14 May, Belgrade/SERBIA

9- Paksoy, M. ve Bulut, O.D. 2017. Rural Development Investments Support Program (RDISP); A Case Study for Province of Kahramanmaras, Turkey. 4th *International Conference on Sustainable Agriculture and Environment*. 10-12 August, SoloCity/INDONESIA

- 10-** İkikat Tümer, E., Bulut, O.D., Paksoy, M., Gökgöz, S. 2017. An Analysis of the Farmers' Concern on Environmental Issues: A Case Study in Konya. 4th International Conference on Sustainable Agriculture and Environment.10-12 August, SoloCity/INDONESIA
- 11-** İkikat Tümer, E., Bulut, O.D., Paksoy, M., Kutlu, A. 2017. Forest Villagers and Rural Tourism: The Case of Kahramanmaras Province; Central District. 4th International Conference on Sustainable Agriculture and Environment.10-12 August, SoloCity/INDONESIA
- 12-** İkikat Tümer, E., Bulut, O.D., Akbay, C., Sagir, E. 2017. Attitude and Behaviours of Consumers About Recycling; A Case Study of Kahramanmaras Province, Turkey. Ecology Symposium, 11-13 May, Kayseri/TURKEY
- 13-** İkikat Tümer, E., Bulut, O. D., Dutlu, E. 2017. Recycling of Vegetable Oil of Consumers, A Case Study of Kahramanmaras Province, Turkey. Ecology Symposium, 11-13 May, Kayseri/TURKEY
- 14-** İkikat Tümer, E. ve Bulut, O.D. 2017. The Effective Factors on Tarhana Consumption in Kahramanmaras Province. 2nd International Balkan Agriculture Congress, 16-18 May, Tekirdağ/TURKEY
- 15-** Paksoy, M., Bulut, O.D., Türkmen, B. 2016. Socio-economic Structure of Beekeeping Enterprises in Mugla Province. 5th International Mugla Beekeeping and Pine Honey Congress. 1-5 November 2016, Mugla/TURKEY
- 16-** Paksoy, M., Uslu, Ö.S., Bulut, O.D. 2016. Social and Economic Aspects of Dairy Goat Farms: Case of Kahramanmaras Province. 12th International Conference on Goats, 25-30th September 2016, Antalya/TURKEY.